

**RITUS DE PAS A
L'ALEMANYA DE L'EST**

INTRODUCCIÓ

En aquest apartat no tornaré a definir el que s'entén sociològicament o antropològicament per ritu de pas ni tampoc el concepte de religió del qual parteixo per fer la investigació, car aital tasca ja ha estat reservada per a la part del marc conceptual. Tampoc no argumentaré ara i aquí el possible vincle entre ambdós conceptes a fi que no hi hagi repeticions innecessàries.

Per tal d'aprofundir més en l'exposició de les cerimònies que es pretenen analitzar, i per tal que quedi clara la relació que aquestes tenien amb la concepció imposada des de dalt pels dirigents de la societat socialista alemanya és important que hom recordi i vinculi ambdós conceptes esmentats anteriorment (“ritu de pas” i “religió”), així com els termes que anteriorment se n'han després. Per tots aquests motius es dona per feta l'associació teòrica entre ambdós conceptes, com també el relleu que té dins de qualsevol societat i/o comunitat i es procurarà que aquest marc serveixi de graella des de la qual interpretar les descripcions de les cerimònies així com el seu lligam amb la vida quotidiana de l'Alemanya de l'Est. Altrament dit, s'exposarà de quina forma els ritus de pas comunicaven a la vegada amb la *Weltanschauung* socialista i amb el dia a dia.

CERIMÒNIES SOCIALISTES VERSUS COSMOVISIÓ SOCIALISTA

El que és una cosmovisió, el com s'ha anat arrelant al llarg de la història o el com es pot imposar de nou ho tenien perfectament clar tant els ideòlegs de la RDA com els seus dirigents. Tampoc escapava al seu punt de mira molts dels aspectes que hi van relacionats (com ara els ritus i el per què era interessant d'introduir-los i la manera de fer-ho). Era igualment important tenir en compte tant allò que no hi tenia cabuda com les conseqüències que se'n derivaven. Per la qual cosa s'ha de tenir present que la recerca topa amb decisions preses pel Règim que en cap cas foren fruit de l'atzar, sinó preses a consciència amb un bon coneixement de causa. No és d'estranyar, que per exemple el substantiu *Weltanschauung* aparegui reiteradament en qualsevol text de l'època: es troba tant a actes del SED com a llibres d'escola passant per diferents fullets propagandístics.

Però els ideòlegs, més que escriure tractats teòrics (ja fossin sociològics, antropològics, politològics o d'altre tipus) com per exemple el de Berger i Luckmann, els interessava posar en pràctica, com més aviat millor, les conclusions a les quals arribaven. Una d'elles, que és la que més interessa aquí, és que cerimònies, celebracions, ritus són essencials a l'hora de connectar les “realitats transcendents” de la visió del món proposada amb el dia a dia. Escriure fullets de propaganda, de com havia de ser la nova manera de veure el món i d'enfocar les accions esdevenia, consegüentment, feina primordial. La *Zentralhaus für Kulturarbeit der DDR* de Leipzig (Casa central per a les tasques culturals de la RDA) dedicava gran part dels seus recursos i esforços en publicacions on s'exposava el per què calia celebrar cadascuna de les festes proposades pel Règim així com la forma i el sentit que tenia tot plegat.¹⁸² Al llarg i ample del territori –sota direcció i supervisió del Ministeri de Cultura- es crearen diferents institucions que tenien per objectiu incentivar i facilitar la realització de les esmentades tasques:

*“(E)l grup especialitzat d'alemany de l'Institut per a la formació de mestres de Magdeburg ha realitzat una feina comuna de propostes i indicacions per a la introducció de les celebracions de la vida socialista i de la seva organització.”*¹⁸³

En aquest tipus de fullets s'aprofitava per indicar a qui anaven dirigides les reflexions i “instruccions”:

*“(E)staria bé que molts dels camarades i companys de treball del nostre Bezirk (districte administratiu de la RDA) reflexionessin sobre les nostres pensades. Estaria bé, que molts dels convidats a la nostra ciutat prenguessin el present fullet, se l'emportessin a casa i es fessin seu el contingut.”*¹⁸⁴

La gran argumentació que feia el Règim a fi d'expandir les noves celebracions passava per afirmar que –després de la guerra i gràcies a l'esforç realitzat entre tots plegats– havien aconseguit fer un nou pas dins la història de la humanitat, pas que havia d'acabar culminant amb l'establiment arreu del planeta del comunisme. El socialisme establert necessitava,

¹⁸² Llibrets com *Feste und Feiern im Territorium* (Festes i celebracions al territori) o *Neue Menschen feiern auf neue Weise* (Nous homes celebren d'una nova manera) no eren excepcionals, sinó quelcom més o menys recurrent. Amb tot, aquests llibrets no anaven dirigits al servei dels ciutadans en tant que particulars, sinó més aviat al de cases de cultura locals, mestres o persones que desplegaven funcions en col·lectius determinats.

¹⁸³ Freier Deutscher Gewerkschaftsbund, s.a: *Neue Menschen feiern auf neue Weise*. Freier Deutscher Gewerkschaftsbund, Magdeburg, p. 5.

¹⁸⁴ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 5.

d'una banda, reforçar-se, consolidar-se i, d'altra banda, del que anomenaven “homes nous” (els habitants de la RDA estaven ja en aquesta fase) i aquests, en conseqüència, necessitaven “noves maneres” de celebrar els esdeveniments ja fossin vitals (personals), ja fossin socials. Quina era, però, aquesta nova manera? Només hi havia una resposta: la *socialista*! Ara bé, sempre o gairebé sempre, l'argumentació passava per una comparació o crítica envers la cosmovisió que ells volien ja passada a la història: la cristiana i, en concret, per les característiques de la RDA, la protestant.

*“Així com la missa cristiana és la unitat del record en la qual es donen les gràcies i també és el principi de formació de l'esperança envers el futur en l'acte litúrgic, així s'esdevé de manera semblant en la construcció dels ritus socialistes (...). El present és contemplat al mateix temps amb la mirada envers un futur millor. Com en quasi totes les formes culturals, també aquí s'expressen simbòlicament, les anticipacions de la promesa i l'esperança de salvació. Així es canta l'elogi al Partit i als camarades, s'alaba la força de la unitat i uniformitat i s'enuncia la certesa d'un futur en el comunisme i la Konfirmation recíproca.”*¹⁸⁵

En un comunicat efectuat pel Comitè Central del SED al IX Congrés del Partit s'afirma:

*“(E)l benestar de la humanitat i també el fet que els individus duguin una vida rica en un sentit ideal depèn, essencialment, del grau estimulant que la cultura i l'art desencadenen, de com les pretensions espirituals i morals alliberen els individus i de com les formes els ajuden. Sense el desplegament universal de la cultura socialista i el seu arrelament profund a la massa popular no existeix cap manera de viure socialista. Cultura i art tenen la capacitat de contribuir molt a consolidar la convicció socialista i a encendre al cor de les persones, el foc pur de l'ideal comunista.”*¹⁸⁶

Les celebracions –en aquest cas– es contemplaven com a part integrant de la nova manera d'entendre l'art, la cultura i la funció que es volia que ambdues desenvolupessin socialment. Des de dalt es considerava que les tradicions, les festes, els costums, eren una de les concrecions més de l'art. Així, prenent de nou les nines russes com a imatge il·lustradora, s'organitzaven els fullets començant amb un pla més general: el concepte de cultura, en el qual s'inserien les celebracions socialistes com a part de l'esmentat concepte fins a arribar

¹⁸⁵ “Sozialistischen Riten...” Obra citada, p. 21

¹⁸⁶ K. Hörhold, N. Molkienbur i Dr.H. Oeser (1978): *Feste und Feiern im Territorium*. Zentralhaus für Kulturarbeit der DDR, Leipzig, p. 5.

a l'explicitació més concisa dels rituals que prengueren com a primordials¹⁸⁷. Des de la Casa de Cultura s'argumentava de la següent manera:

*“La classe treballadora de la República Democràtica Alemanya i el seu Partit dirigent comencen a honorar festivament des de la Weltanschauung dialèctica-materialista –i amb l'ajut del poder de l'Estat socialista– el naixement, el casament i la mort en tant que esdeveniments de la vida de la societat socialista que s'està desenvolupant.”*¹⁸⁸

Klemens Richter afegeix a la citada asseveració que:

*“El contingut d'aquestes celebracions dels treballadors és l'humanisme socialista, que és ateu i no reconeix cap essència més suprema que la de la pau, la democràcia i el socialisme de la humanitat treballadora i lluitadora. El poder de l'Estat es proposa com a tasca la d'influenciar els pares, els nuvis i els supervivents (del difunt) educant-los a la manera socialista (...).”*¹⁸⁹

El Règim presentava la connexió entre aquests tres termes (i els que cadascun d'ells implicava) de la manera següent:

*“(M)ereix la nostra particular atenció que la classe treballadora aconseguixi el màxim nivell cultural, que la contrarrevolució socialista sigui una part integrant de la revolució i que el desenvolupament ideològic, el treball formatiu i educatiu es vagi elevat. Totes aquestes tasques i la seva promoció comencen a implantar-se cada vegada més. Massa sovint, però, ens mantenim contemplant els àmbits més estrets de la cultura i oblidem la multiplicitat de formes de vida en les quals la cultura juga un rol molt rellevant per a cada ciutadà. No només els continguts i les formes de l'art s'han modificat per la renovació de les classes socials, també la manera de celebrar ha esdevingut una altra i un altre l'àmbit de les festes i celebracions de les quals també hem d'aprendre.”*¹⁹⁰

Modificar hàbits d'una societat, però, és quelcom que no pot fer ni un sol individu, ni es pot produir de la nit al dia. Conscients d'això, els ideòlegs i governants de la RDA redactaren

¹⁸⁷ Fet que corrobora part de la tesi aquí defensada, és a dir, que fou a través d'aquests rituals que el SED intentà posar l'accent per promoure la *Weltanschauung* socialista.

¹⁸⁸ Extret de Grundsätze und Erfahrungen bei der Gestaltung sozialistischer Feierlichkeiten, febrer 1959. Az. kd 2431/58 IIIK. És la formulació d'un informe extret d'un membre del SED.

¹⁸⁹ K. Richter s.a. “Sozialistische Weihen: Analysen und Berichte”. Die deutsche Jugendbewegung, Wissenschaft und Politik Colònia. p.181.

¹⁹⁰ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 6.

els fullets on tot hi estava meticulosament estudiat, preparat i exposat: des de qui havia d'organitzar cada esdeveniment, fins al públic destinatari (tant dels escrits com dels actes) passant pel to i sentit que havien de tenir els mots pronunciats, les melodies d'acompanyament, etc. Preparar una d'aquestes cerimònies podia fer-se amb una facilitat extraordinària –car el Règim posava tots els elements necessaris, fins i tot els recursos econòmics–. Tot plegat era una forma de promoure els actes que reforçaven la *Weltanschauung* sense que els ciutadans, en tant que particulars, haguessin d'esmerçar gaires esforços a trobar la forma del “celebrar altrament”. No calia, com passa a la Catalunya actual, trencar-se la closca per pensar el festeig del naixement d'un fill, si hom no és creient.

A part de les cites ja referides, presentaré a continuació un altre fragment d'un d'aquests fullets a fi de fer constatable fins a quin punt les “propostes” es donaven gairebé ja executades:

“Ens (a ‘nosaltres els individus de la RDA’) ha impregnat una nova sensació vital. Les lleis de la moral socialista esdevenen en un grau cada vegada més elevat la màxima de la nostra actuació. Amb el nou contingut de la nostra vida també s’ha modificat la manera de celebrar (...). Les hores de celebració socialista són el punt més elevat de la nostra vida. Aquestes han de deixar que un esdeveniment especial esdevingui una vivència profunda. Aquestes no només s’han de dirigir als sentiments dels participants, sinó que han d’acomplir, en gran mesura, una tasca educativa. A fi d’assolir la realització d’aital tasca cal introduir els mitjans corresponents començant per la decoració de l’espai elegit fins a l’aportació musical passant pels mots que es pronuncien. La música no ha de ser el punt més destacat, però cal que estigui en consonància amb l’esdeveniment i el seu contingut. Per aquest motiu, a l’hora d’escollir la música (els passatges musicals) cal tenir en compte:

- 1.- La peça musical no és cap mitjà de farciment sonor d’un programa festiu, sinó que té la funció (en consonància amb el caràcter de la celebració) de subratllar la paraula expressada al mateix temps que d’aprofundir l’ordre de les idees presentades.*
- 2.- La peça musical no ha de ser contemplada com a número isolat. S’ha d’escollir de manera que el programa s’organitzi en la seva consecució de pensaments.*
- 3.- La peça musical ha de correspondre a la capacitat d’interpretació del músic, per bé que no s’ha de renunciar a la qualitat.*
- 4.- La peça musical s’ha d’escollir de tal manera que la seva durada temporal no permeti que la concepció global de la cerimònia sofreixi esquerdes.”¹⁹¹*

¹⁹¹ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 8

Més endavant, es comenta que també hi ha d'haver una harmonia entre música contemporània i clàssica. Per aquesta darrera es citen diferents noms: Bach, Händel, Haydn, Mozart i Beethoven. Seguidament, es mostra una llista orientativa d'obres musicals entre les quals elegir. Aquestes estan ordenades segons els instruments (és un primer bloc) i música vocal (un segon bloc). Es recorda el treball que pot significar fer la tria perquè “el contingut del text és el que, per sobre de tot, s’ha d’apreciar”.¹⁹²

Celebracions socialistes

Els dirigents de la República Democràtica Alemanya no es preocuparen, només, en el seu intent d'imposar una concepció del món de “substituir” les cerimònies protestants a fi d'arraconar la visió cristiana de la vida,¹⁹³ sinó que, paral·lelament, organitzaren la vida social i individual dels membres del país. En aquest sentit, i tal com ja s'ha dit a l'apartat d'història, crearen una xarxa entre totes les instàncies de la RDA; xarxa, que començava amb la família, es desplegava a l'escola, continuava a les fàbriques i llocs de treball en general i finalitzava al Partit Únic. Aquest darrer definia tant les institucions que havien de constituir la xarxa com les interrelacions que s'havien d'establir entre aquestes. Així, a part de les reformes econòmiques, de les polítiques, les de la propietat del sòl, etc. el SED, de bracet amb el govern, cobrí l'estructura social amb el mantell més extern ple de pinzellades futuristes del comunisme i amb un altre mantell més ajustat, de cara al present: el del socialisme. Unes de les eines emprades, entre d'altres, per a aquest fi fou l'establiment de noves cerimònies i la “conversió de sentit” d'altres de ja existents. Els ritus de pas (tant els

¹⁹² “Neue Menschen...” Obra citada, p. 10.

¹⁹³ La ideologia comunista, per principi, no és compatible amb qualsevol religió de tipus *church-oriented* de la mateixa manera que exclou altres ideologies com ara la del capitalisme industrial. I el socialisme real existent afegia a totes les incompatibilitats esmentades, tota altra concepció del món, univers simbòlic, etc. donat el seu caràcter dictatorial. El moviment lliurepensador a l'Alemanya de l'Est, o fins i tot una interpretació del marxisme que no fos la propugnada pel Partit, no tenien cabuda en aquesta societat. Això no obstant, ja sigui per tradició i arrelament, ja sigui per quantitat de membres involucrats, la gran “batalla” cosmovisiocional que hagué de desplegar el govern fou contra l'Església protestant. És a dir, el Sistema no buscava imposar-se emprant com a punt de referència una *Weltanschauung* minoritària (per exemple la dels Testimonis de Jehovà) car ni tenia res a veure amb el que proposava ni aquesta tenia prou “pes quantitatiu” com per fer “nosa” a l'hora de la introducció d'un nou sistema de valors i tot el que hi havia relacionat. Al llarg de la tesi apareix l'Església protestant com la institució combatuda pel Règim i, alhora, que combatia el Règim. Ara bé, aquesta situació era aplicable, sovint, a la que es trobava a qualsevol altre tipus de religió institucionalitzada o que hagués pretès fer-ho. Aquí, però, no s'entrarà –en termes generals– en aquest matís per tal com la implantació dels quatre rituals estudiats (i del que això implicava) es féu fonamentalment, i com ja s'ha deixat entreveure a *partir* i, per tant, *en contra* de, l'església protestant.

que canviaren de nom com els que mantingueren el tradicional) es trobaren dins d'aquest darrer grup (car, com és sabut, tots ells ja existien). Així dins el text extret d'un fullet per potenciar “noves maneres de celebrar esdeveniments” s'especifica el per què cal “substituir” els ritus de pas fins aleshores monopolitzats per l'Església: “com sempre es van consumant casaments, van naixent infants, aquests entren al cercle dels adults, desapareixen els nostres consemblants”.¹⁹⁴ Les biografies individuals continuaven malgrat els canvis o no de govern, de règim, per la qual cosa, si es volia “proposar” noves celebracions, era necessari posar fil a l'agulla tan aviat com fos possible. S'establiren tota una sèrie de rituals, festes, commemoracions que ajudaven a què tothom s'impregnés de la ideologia “adequada”. S'establí, per exemple, el dia de les víctimes del feixisme, es canvià el dia de la Festa Nacional, s'inventà un nou himne (tant el text com la melodia), entre d'altres coses.

D'altra banda, l'organització de la vida del país passava per l'enquadrament dels infants des que entraven a l'escola (*Pionerorganisation* “*Ernst Thälmann*” o enquadrament dels menuts durant les seves hores de lleure) la qual es transformava, a partir de l'edat de 14 anys en enquadrament dels joves a la FDJ. Els que més endavant (a partir dels 18 anys) volien o els que per motius de feina ho necessitaven, entraven a formar part del SED.

El cristianisme, en voler-se estendre i inculcar-se, va modificar, per un costat, el sentit de ritus i festes paganes ja existents bo i reinterpretant-les a la llum de la “nova religió”. De la mateixa manera també el cristianisme introduí noves celebracions al calendari relacionades intrínsecament amb la nova visió del món que aportava. Seguint el mateix esquema, els països socialistes, en general, i la RDA en particular, adaptaren rituals pre-existents (la majoria d'ells de tradició protestant i en el seu defecte germànica) a la seva cosmovisió i n'introduïren de nous que corresponien al que es volia que fossin els punts àlgids de record i repetició de la *Weltanschauung*. L'adaptació de les cerimònies fou molt més extensa que no pas la “creació” de noves, fet que no ha de sorprendre per com les fites destacades d'una comunitat i de les biografies individuals solen estar marcades ja des dels inicis. Dins del primer grup (canvis d'orientació de celebracions i, per tant, de transcendència de rituals i/o de festes ben arrelades a la població) hi ha les dels quatre rituals aquí estudiats (donada la seva importància sincrònica i diacrònica tant en la biografia individual com en la col·lectiva) i d'altres com per exemple el Nadal i l'1 de maig.

¹⁹⁴ “*Neue Menschen...*” Obra citada, p. 7. El citat document posa en relleu els rituals que el socialisme

Esmentaré de manera breu algunes de les celebracions de nova creació ja que considero que és bo d'il·lustrar allò que s'ha dit fins ara per fer-se'n una idea més nítida i concreta. Amb tot, posaré l'accent en les celebracions que he anomenat del primer grup, ja que són les constitutives del tema que m'ocupa, la qual cosa em porta a començar comentant el que correspon al segon grup.

CELEBRACIONS SOCIALISTES DE NOVA CREACIÓ

7 d'octubre

En aquesta data del 1949 es constituí oficialment la República Democràtica Alemanya. Fou el mateix dia que entrà en vigor la primera constitució (la segona fou del 1968). Fins aleshores, aquest territori havia portat el nom de Zona d'Ocupació Soviètica (SBZ) i, per tant, no es considerava –a tots els efectes– com a país. No és d'estranyar que la creació d'un país vagi acompanyada de la institucionalització de la seva Festa Nacional, la qual s'efectua per festejar commemorativament el dia que ha permès al poble de ser el país que a partir d'aquell moment és. A la RDA les coses no anaren pas de manera tan diferent com en d'altres indrets, motiu pel qual no crec que sigui necessari aportar més elements del desenvolupament d'aquesta jornada. Només afegiré que, paral·lelament a l'"orgull" d'haver creat un nou país, s'adheria a la celebració el d'haver creat una nova forma d'estructurar la societat, és a dir, d'haver implantat el socialisme real existent el qual era el "camí correcte" per arribar un dia a la societat sense classes i paradisiàca que havia postulat Marx.¹⁹⁵

Aufnahme in die staatliche Pionierorganisation

Literalment: entrada a l'organització de *Pionier*. L'acte, com tants d'altres en aquesta societat, anava acompanyat d'una promesa que els infants havien de fer davant els dirigents de l'associació.¹⁹⁶ La promesa era la següent: "Jo prometo, en tant que jove *Pionier*, viure i aprendre de manera que em faci digne, de ser també membre de l'organització de *Pioniere* la qual porta el nom d'Ernst Thälmann. Prometo, a més,

havia de cobrir des de la seva posició de cosmovisió.

¹⁹⁵ *In stricto sensu* no es pot dir que la celebració de base fos un invent del comunisme, car de festes nacionals en tenen tots els països. Aquest acte no seria un ritu de pas individual existent a cada comunitat, sinó un ritus de retrobament social.

¹⁹⁶ Tot i que no ho he llegit enlloc, sembla ser –segons comentaris d'entrevistats– que tal pas es feia a l'escola fins i tot sense avisar als pares, motiu pel qual tots els marrecs estaven enquadrats. Això ens remet, de nou al que s'anomena al llarg de la tesi socialització invertida: de fills a pares.

respectar les lleis dels *Pioniere* i complir els meus deures de *Pioniere* seguint les esmentades lleis”.¹⁹⁷

LLEIS DELS JOVES PIONIERE, 1953

ELS JOVES PIONIERE respecten els éssers humans

Nosaltres som part del poble treballador, els lliutadors revolucionaris de la classe treballadora són exemples per als joves Pioniere.

ELS JOVES PIONIERE estimen la seva pàtria

Nosaltres ajudem, segons ens ho permeten les nostres forces, a la lluita per la pau, per una Alemanya unida, democràtica, independent i per la instauració del socialisme a la nostra República Democràtica Alemanya.

ELS JOVES PIONIERE són amics de la Unió Soviètica

Nosaltres protegim i procurem per l'amistat amb la Unió Soviètica tal com Ernst Thälmann i Wilhelm Pieck ens ho ensenyaren. Els joves Pioniere de la Unió Soviètica són els nostres amics. D'ells volem aprendre constantment.

ELS JOVES PIONIERE mantenen l'amistat amb altres pobles

Nosaltres ens mantenim fermament al costat dels individus que lluiten i estimen el pas cap a la pau.

ELS JOVES PIONIERE respecten els seus pares

Nosaltres sabem que hem d'agrair moltes coses als nostres pares i que els hem d'ajudar a fer les feines casolanes. Respectem el seu consell i els prometem ser sempre aplicats per esdevenir individus eficients.

ELS JOVES PIONIERE estimen la veritat

Nosaltres no mentim i ens esforçarem sempre a reconèixer allò que és veritable i a defensar obertament la nostra opinió.

ELS JOVES PIONIERE aprenen bé

Nosaltres aprenem de manera exemplar a l'escola, som disciplinats i ajudem a tots els companys de classe a aprendre bé i amb exactitud. Aprofitem totes les possibilitats perquè així s'esdevingui.

ELS JOVES PIONIERE ajuden arreu

Nosaltres ens arromanguem les mànigues per fer qualsevol tasca per a la col·lectivitat ja sigui a l'escola, a casa els pares, al carrer, al poble o allà on el nostre ajut sigui necessari.

DELS JOVES PIONIERE hom se'n pot refiar

Nosaltres acomplim totes les tasques que ens proposem de manera puntual i ordenada, respectem la netedat i ens mantenim amb la nostra paraula de Pionier.

ELS JOVES PIONIERE mantenen el cos net i sa

Nosaltres enfortim el nostre cos mitjançant l'esport, el joc i el bany. No fumem ni bevem alcohol.

ELS JOVES PIONIERE estimen i protegeixen la naturalesa

¹⁹⁷ AAVV (1996): *Mit sozialistischen und anderen Grüssen*. Aufbau Verlag, Berlín, p. 43.

Nosaltres observem la flora i la fauna, investiguem les seves lleis i la riquesa natural de la nostra pàtria.

ELS JOVES PIONIERE són amics entre ells

Nosaltres ajudem amb camaraderia qualsevol altre jove Pionier a resoldre les seves tasques.

ELS JOVES PIONIERE mantenen el seu honor pel fulard blau

El nostre fulard blau és una part de la bandera de la Joventut Alemanya Lliure. És un honor per als joves Pioniere esdevenir membres de la Joventut Alemanya Lliure.”

198

Aufnahme in die staatliche FDJ

Entrada a l'enquadrament del Partit dels Joves: la Joventut Alemanya Lliure. Aquest acte no diferia molt de l'anterior. El que és més destacable, en tot cas, és que l'edat dels participants era ja de 14 anys. Alguns joves, molt pocs i provinents de famílies molt catòliques, testimonis de Jehovà o fills de pastor [protestant] –i encara no tots– no hi volgueren prendre part, bo i assumint les conseqüències que la negació comportava. Hi havia també una promesa, un carnet de Partit, un ideari que se'ls donava.

Dia del Partit

No era un dia festiu pròpiament dit. Any rere any es recordava en els mitjans de comunicació que el 22 d'abril de 1946 els Partit Socialista i el Comunista s'havien unificat donant lloc al SED (Partit Socialista Unificat d'Alemanya). La celebració quedava dins el Comitè Central del Partit. Quan arribava el 10è, 20è i altres aniversaris es commemorava la data de l'esdeveniment a l'escola on es parlava del tema i es feia com un diari de paret en un mural.

Dia de les víctimes del feixisme

Es celebrava l'11 de setembre. Ningú m'ha sabut dir, ni he trobat enlloc, el perquè s'havia escollit aquesta data. Formava part del que a l'apartat d'història s'ha anomenat procés de desnazificació. Tal procés, no només pretenia foragitar del Règim tots els individus que havien permès o contribuït conscientment a les barbaritats del nacionalsocialisme així com les d'abans d'aquesta (assassinats de comunistes, camps de concentració per als dirigents d'aquests moviments...), també pretenia distanciar-se de l'Alemanya hitleriana, la nazi. L'Alemanya de l'Est havia estat, també –segons el Règim, és clar–, víctima de la dictadura hitleriana. Això ho havia de tenir clar la població: ells NO havien estat els desencadenants

¹⁹⁸ *Mit sozialistischen...* Obra citada, p. 44.

d'un contenciós bèl· lic de l'envergadura de la Segona Gerra Mundial, sinó que hi havien lluitat en contra i n'havien estat víctimes.¹⁹⁹ Sempre hi havia dipositacions de flors i corones als monuments dedicats a les víctimes del feixisme.

Tag der Nationalen Volksarmee: dia de l'exèrcit nacional popular (NVA)

Dia de l'exèrcit popular nacional que era presentat com a exèrcit de pau. Es feia l'1 de març i, com sempre en ocasions semblants, les forces armades (en aquest cas les populars i els voluntaris, recordem que arran de la rendició incondicional l'exèrcit no tenia el mateix poder que en altres països) desfilaven festivament pel carrer. A l'escola se'n feia un gran ressò així com als mitjans de comunicació. Els alumnes preparaven murals a la paret i els mitjans de comunicació en feien reportatges. Els oficials de l'exèrcit rebien visites d'alts càrrecs com generals, coronels, etc.

Tag des Lehrers: dia dels mestres (11-6)

A la RDA hi havia un dia per a cadascun dels grups de treball. Per exemple: el dia del personal d'infermeria, el dia dels maquinistes de tren, el dia dels treballadors químics o el dia dels treballadors de correus. Als mitjans de comunicació el gremi en qüestió era honorat. A les empreses es feien festes i es donaven els premis als "millors treballadors" de l'any. El dia dels mestres era especialment celebrat perquè els alumnes felicitaven els seus professors i els regalaven flors.

Weltfriedenstag: dia de la pau mundial (1-9)

Jornada consagrada a pensar sobre el desencadenament de la Segona Guerra Mundial. Als diaris i altres mitjans de comunicació se'n feien diferents reportatges. A l'escola era també un dia especial, ja que coincidia amb el primer dia de curs. Allà es parlava del tema així com de la importància de la pau i de la prevenció de l'adveniment d'un nou feixisme.

¹⁹⁹ De fet, tal com el Règim presentava la guerra semblava que hagués estat únicament i exclusiva una qüestió entre el capitalisme i el comunisme. No es parlava, o bé es feia ben poc, de tot el que passà amb el poble jueu o altres ètnies.

CELEBRACIONS TRADICIONALS TRANSFORMADES EN SOCIALISTES

Schulanfang (Einschulung)

Inici de l'escolarització. A Alemanya està molt arrelada la tradició de celebrar –amb certa pompa en comparació amb Catalunya– l'entrada dels infants al món escolar. Aquesta tradició no fou, de cap manera, inventada pels socialistes i la prova més fefaent és que tots els alemanys ja siguin de l'Est com de l'Oest recorden, no amb nostàlgia però sí amb certa melangia, la gran paperina de llaminadures que se'ls donà el primer dia d'escola. El costum no perdé gens de força a la RDA per bé que, en la mesura del possible –cal tenir en compte l'edat dels infants, 6 anys–, se li donaren connotacions socialistes. En un llibre que recull tot un seguit de documents que formaven part de la vida quotidiana de la RDA (no només s'hi troben certificats prorègim) es pot llegir la transcripció d'una carta que des de l'escola es repartia als pares els fills dels quals començaven l'escolarització. He trobat un escrit presentat amb el títol d'*Einschulung*, datat del 1976, on s'expressa, precisament, la rellevança del ritual d'escolarització:

*“Ja des del primer dia d'escola els infants es troben confrontats a les múltiples preguntes de la vida. A la nostra escola els alumnes reben una elevada formació així com una bona educació socialista de la qual la preparació per al treball, l'educació envers l'amor a la feina i als individus treballadors també en formen part. Passaran encara alguns anys fins que el seu infant no vagi per primera vegada als cursos de formació per a la producció socialista.”*²⁰⁰

Però l'educació pel treball s'efectua ja des del primer curs. Als alumnes se'ls proporcionaran per exemple habilitats i coneixements bàsics en l'ensenyament tècnic i es faran cursos de jardineria. També executen petites activitats socialment útils. A l'educació i formació dels joves pertany, a més, el fet que ells coneguin l'empresa apadrinadora (*Patenbetrieb*) de la seva escola. Així és com hom comença a experimentar el que es produeix a l'empresa corresponent. Aquests coneixements i experiències s'aniran ampliant cada vegada més. És molt important el vincle amb els treballadors i *Genossenschaftsbauern* que fomenta el contracte d'apadrinament.

²⁰⁰ *Mit sozialistischen...* Obra citada, p. 35.

Schulentlassung

Finalització de l'etapa escolar. Ja es veurà –en el capítol dedicat a la *Jugendweihe*– que la celebració es remunta, com a mínim, a mitjan del segle XIX. En certa manera, significava en part “un ritu d'iniciació”. Abans es finalitzava l'escola obligatòria als 14 anys. Amb tot, no m'estendré ara comentant aquest festeig per tal com suposà un gran cavall de batalla dins la mateixa seu del SED (a l'hora d'introduir la *Jugendweihe*) i, després, entre el Partit i l'Església.

El Nadal

Aquesta festa s'havia de conservar no tant perquè coincidia amb l'equinocci d'hivern (car el d'estiu no se celebra ni se celebrava a Alemanya), sinó per l'arrelament social fruit d'una llarga tradició: la cristiana. El nou Règim no es va plantejar suprimir-lo del calendari perquè hagués suposat un cost de legitimitat del poder i les estructures socials massa elevat comparat amb els magres resultats que se'n podien obtenir.²⁰¹ El que sí es féu fou proposar un canvi de sentit de la celebració, de manera que el que es festejava ja no era el naixement de Jesús. El Nadal (el nom tampoc es modificà, continuà essent *Weihnachten*)²⁰² fou proclamat com a dia/es²⁰³ d'alegria, de trobada familiar i, com a punt més abstracte, dia de la pau i de l'harmonia no només en el si de la família (en tot cas, des de dalt, l'accent no solament es posava aquí), sinó també respecte de la relació entre els pobles.

Fins aquí es podria argüir que, en el fons, no hi havia cap modificació profunda respecte de la visió cristiana de la jornada. El que més canviaren fou la significació última. En comptes de celebrar la nascuda del fill de Déu a la terra es festejava l'alliberament de la humanitat gràcies al socialisme i es manifestava el desig d'estendre aquesta nova estructura politico-economicosocial arreu del planeta (la qual cosa havia d'esdevenir-se per una caiguda que havia de ser més o menys imminent del règim economicosocial que, per definició, era el que vivia de l'explotació de l'individu per l'individu i, a gran escala, de l'explotació d'uns pobles pels altres). L'arribada del comunisme era interpretada també com a missatge de pau, d'harmonia ensems que garantia l'autorealització de l'individu i dels pobles.

²⁰¹ I és que el problema no era tant la pobresa de resultats. Era, més aviat, el fet que de ben segur s'hagués desencadenat un elevat grau d'hostilitat i, en aquest cas, no només per part dels protestants i catòlics convençuts, sinó també per la gran majoria de la població.

²⁰² Aquest substantiu *Weihnachten* és compost pel de *Nacht* (nit) i, el que és de recalcar, pel de *Weihe* –consagració– (substantiu present si més no a dos dels rituals que analitzo: *Namensweihe* i *Jugendweihe*).

²⁰³ Per bé que a Alemanya es celebra el Nadal el 24 a la nit, ells tenen dos dies anomenats de Nadal: el primer dia de Nadal (25 de desembre) i el designat segon dia de Nadal (que correspon amb el nostre Sant Esteve).

1 de maig

La festa del treball havia de tenir forçosament una ressonància cabdal en un país que s'autoproclamava "Estat dels obrers i camperols". En principi, era un dia no laborable en el sentit que hom no havia de presentar-se al treball quotidià, ni desenvolupar-hi les tasques habituals. Era molt "aconsellable", amb tot, que cada família posés la bandera del país al balcó²⁰⁴ i que hom passés part del dia al carrer. Els joves enquadrats (la gran majoria formaven part de la FDJ, sobretot a partir de principis dels anys seixanta) s'havien de posar la camisa blava (uniforme de l'associació) i desfilat al so de les músiques majoritàriament de marxa militar, pels carrers centrals, bo i passant davant les autoritats del país (a Berlín), de la ciutat i/o *Bezirken* en els altres indrets. Els pares havien d'anar a veure la desfilada... No reporto *hic et nunc* el funcionament de tot el ritual ni de tot el que havia de fer cada instància de la societat per no sortir excessivament del tema. Crec que el que s'ha exposat fins ara és suficient per fer-se'n una idea general. Sí que cal afegir, no obstant, el sentit que es donava a l'esdeveniment. Aquest, a diferència de, per exemple, el nostre país (l'actual, no el de la dictadura franquista), era donat i organitzat des de dalt. La manifestació no podia ser d'altra manera que unitària.

L'u de maig no era tampoc una jornada de reivindicació de les condicions sota les quals havien de treballar els obrers davant el col·lectiu d'empresaris, car aquest darrer no existia com a tal. Era l'Estat qui donava la feina, la distribuïa i en determinava tant les condicions com els condicionants (sous, horaris, normatives, etc.). La reivindicació que, en tot cas es feia, quedava en un segon terme i anava dirigida a les explotacions, desigualtats i injustícies que s'esdevenien als països capitalistes. L'accent es posava en el fet que per fi s'havia aconseguit instaurar un sistema social on tots els treballadors havien adquirit noves competències, drets i, sobretot, havien pogut deixar de banda el jou que un sistema capitalista de mercat els imposava tant sí com no. La sortida en massa de la població a les avingudes de les ciutats "corroborava" la satisfacció popular envers el Sistema en general (poc es tenia en compte, aquí els mitjans pels quals s'aconseguia que la població sortís, en efecte, al carrer).

²⁰⁴ Aquest era un dels múltiples casos en els quals les altes instàncies, per controlar els ciutadans, feien ús de les declaracions dels veïns. Se'ls intentava pressionar perquè diguessin quines famílies del bloc de pisos no havien "completat" i posat la bandera.

ELS QUATRE RITUALS D'ANÀLISI

De festes per celebrar n'hi havia diverses i de diferents tipus; totes desembocaven, però, tal com ja s'ha vist, en la mateixa concepció del món. De maneres i llocs per anar infiltrant la ideologia comunista tampoc no en faltaven, car totes les esferes i àmbits de la societat estaven controlades pel Règim. Malgrat tot, és en els quatre rituals de pas que s'estudien aquí on es pot veure més clarament la filosofia vital i social que imperava en les esferes de l'Estat així com la gran repercussió d'aquesta en els individus, motiu pel qual m'he restringit a aquests quatre rituals i no a d'altres.

Tal com ja s'ha deixat entreveure anteriorment, totes les societats i/o comunitats disposen de certes cerimònies que tenen per finalitat marcar individualment i socialment els diferents passos vitals; els més representatius, comuns i generalitzats són precisament la festa per donar la benvinguda als infants acabats de néixer (a la RDA era la *Namensweihe*); la celebració de l'acabament de la infantesa i l'entrada a l'edat adulta o, si més no, a la pubertat –això depèn de cada col·lectiu social– (és el que aquí es descriu com a *Jugendweihe*); la festa que marca la sortida de la unitat familiar o de parentiu on hom ha nascut i, consegüentment, la fundació d'una unitat nova (cerimònia de casament). Finalment, l'acte d'acomiadament d'un individu del grup i/o societat per motius de defunció (les exèquies). En ser aquests, i no d'altres, els punts vitals més destacats en tots els col·lectius humans i, alhora, en ser aquests els passos que marquen d'una manera més clara la interpretació i concepció que una societat elabora sobre si mateixa a fi de donar la significació de la vida i de la mort, l'orientació i la jerarquia de valors dels seus membres, he cregut que aquests quatre rituals són, d'una banda, els ritus de pas per excel·lència²⁰⁵ i, d'altra banda, els que poden ajudar millor a fer una interpretació del tipus de “religió” proposada per l'Estat de la RDA als seus membres.

Els departaments d'Ensenyament i de Cultura del govern no només foren els que s'encarregaren d'introduir les diferents celebracions, sinó que apostaren potser amb més força pels quatre rituals que s'analitzen aquí. Adaptaren la ideologia socialista, tal com la percebia, l'analitzava i l'aplicava el SED, a les característiques que havia de tenir cada festa o cerimònia. La Casa de Cultura de Leipzig fou la que publicà tot un seguit de fullets, pamflets i llibres (com els que ja s'han comentat, seguits d'altres de més específics) on

²⁰⁵ Aquesta no és cap invenció meua: des de Van Gennep (teoritzador clàssic dels ritus de pas) fins a qualsevol instància portadora d'una *Weltanschauung* ho interpreten així.

s'explicava quina havia de ser la interpretació que calia fer de cada ritual, com s'havia de desenvolupar, quins òrgans se n'havien d'encarregar, etc. Tot aquest desplegament de caire propagandístic es desenvolupa durant la dècada dels anys cinquanta, sobretot a finals. Dècada, a més, en què s'introduïren tots els rituals objecte d'estudi. En un sistema on es propugna cultivar la legitimitat objectiva basada en el socialisme científic, ha de sorprendre quan, des de la banda oficial, s'ofereixen “celebracions socialistes” per als aspectes més destacats de la vida. Ara bé, el marxisme-leninisme parteix de la “Unitat entre la teoria i la praxis”. Els responsables de la RDA són conscients que la transformació de la humanitat no és només un assumpte exclusiu de l'intel·lecte, de l'educació i de l'escola, sinó que també ha d'anar dirigit a l'àmbit emocional. Quan el 1957 es van introduir la *Namensweihe* (de primer anomenada *sozialistische Namensgebung*), el casament socialista (també *Eheweihe*) i l'enterrament socialista (per alguns *Grabweihe*)²⁰⁶ es sentia dir des de molts indrets:

“Quan nosaltres parlem d'ateisme²⁰⁷ hem de reflexionar novament que el mot ‘ateu’ és purament negatiu. Vol dir que refusem el concepte de Déu; però encara no indica què posem de positiu en el seu lloc (...), creiem en el desenvolupament de la humanitat, que aquesta ho pot arribar a conèixer tot i que ho farà. També som del parer que la humanitat, al llarg de la seva evolució pot aconseguir el necessari per al desenvolupament de la societat. Aquesta ferma creença en l'ésser humà és el que nosaltres posem en el lloc de la creença en un déu.”²⁰⁸

Era clar que la finalitat d'aquestes celebracions era la de suprimir o, com a mínim, substituir els ritus cristians per aquells qui no podien prendre part a les pràctiques derivades de la creença en l'Església.

²⁰⁶ Tant el terme *Eheweihe* com el de *Grabweihe* (literalment consagració del matrimoni i consagració de la tomba respectivament) no els he trobat en cap altre document, ni ningú que en conegués l'existència. Tenint en compte que la *Jugendweihe* s'havia aprovat i introduït el 1954 i que l'existència de les altres cerimònies data del 1957 (1958 depenent de les fonts), sembla ser que els ideòlegs, un cop s'hagueren posat finalment d'acord volgueren que tots els quatre rituals tinguessin una part del nom comuna. Curiosament, però, la part comuna és la de *Weihe*, és a dir, el substantiu que està més relacionat –si més no en termes històrics– amb la religió cristiana.

²⁰⁷ L'evolució de les connotacions del concepte “ateisme” es palesen al llarg de la història de la RDA (com de fet s'ha esdevingut també en el món occidental, tot i que d'altres maneres i amb una altra velocitat). Als països del Bloc de l'Est (no tots malgrat les intencions dels soviètics) i, concretament l'Alemanya de l'Est (que és el que ara ens interessa), s'hagué de lluitar al principi d'una manera més clara, més contundent, més directa contra tot allò que era tradició eclesiàstica i a favor de tots els valors que aquesta havia anat negant al llarg dels anys i que ara, tot d'una es volien veure i percebre com a positius. Aquest és el cas del terme “ateisme”. Calia descarregar-lo de totes les connotacions negatives que arrossegava i positivat-lo, la qual cosa implicava, gairebé per necessitat, negar els valors que tradicionalment s'havien donat com a bons. Així, per exemple, a part d'emprar la famosa frase de Marx “la religió és l'opi del poble” a fi de deslegitimar tot un ordre establert, es posava la ciència com a forma única i vertadera de coneixement, de manera que la religió quedava relegada a la categoria de misticisme i forces ocultes alienadores de la nostra consciència.

En els darrers anys de l'Alemanya de l'Est fins i tot a l'òrgan central del SED esdevé cada vegada més clar que

*“Les restes i els prejudicis del passat posen traves a l'activitat dels treballadors. Per això és important la formació de la consciència social socialista (...), la propagació i la introducció de nous costums i tradicions socialistes els quals deixen cada vegada menys espai per les festes, costums i rituals religiosos.”*²⁰⁹

La *Jugendweihe* va seguir un model propi donades les característiques del ritual²¹⁰. Per un costat, es veié en la preparació de la cerimònia l'ocasió ideal per socialitzar les noves generacions a una edat en la qual els individus són molt moldejables. Per l'altre, imposar el ritual a l'edat de 14 anys, edat en què es celebrava la *Konfirmation*, era una manera d'evitar que l'església pogués fer el mateix (és a dir, socialitzar els fills dels seus fidels). Aquest és el motiu pel qual el tractament de la *Jugendweihe* es fa en un capítol a part. Fou el ritu en què el Règim abocà més energies: en féu la cerimònia per excel·lència, en constituí un comitè, hi abocà una part gens menyspreable del pressupost estatal i, finalment, fou una de les peces clau per a la imposició de la cosmovisió socialista, la qual cosa repercutia, necessàriament (i tal com ja s'ha vist), en la pugna entre l'Estat i l'Església.

L'ANÀLISI DELS RITUALS OBJECTE D'ESTUDI

Institucionalització dels rituals: qui, com i per què descrivien els rituals

La immensa majoria dels fullets que he trobat sobre la presència, organització i filosofia dels ritus que tracto en aquesta investigació es varen publicar a Leipzig. L'any de publicació varia d'uns a altres, ja que els gairebé 40 anys de comunisme no foren un període estàtic en la història del país, sinó que, com s'ha reflectit a la part històrica, fou una època canviant, amb les seves etapes més gloriuses i les més desafortunades, amb els seus moments inicials d'organització de la societat i d'adoctrinament, la seva més o menys implantació i, finalment,

²⁰⁸ Cita extreta de H. Duncker, *Das Menschheitsbewusstsein stark und lebendig machen: Deutsche Lehrerzeitung* v. 23.11. 1957.

²⁰⁹ Cita extreta de I. R. *Der XXIV Parteitag der KPdSU und einige Fragen der atheistischen Erziehung: Neues Deutschland (SED- Zentralorgan)*. v. 26.2. 1972.

²¹⁰ No s'exposa aquí el com i per què s'introduí la cerimònia, car aquesta explicació es troba al capítol de la *Jugendweihe*.

la seva gran crisi. Tal absència d'homogeneïtat durant aquests anys comportava, necessàriament, que els ideòlegs i polítics del Règim haguessin d'anar modificant certes mesures o pautes de comportament i d'actuació. Alhora, aquest fet, també es reflectia en la descripció i preparació de les cerimònies que, si bé mantingueren sempre un caràcter i una idea de fons similar, es modificaren en part depenent de les circumstàncies econòmiques, històriques, però, sobretot, d'estratègia política.

Els ideòlegs del govern pretenien que a la *Weltanschauung* que ells propugnaven i “oferien” als seus “súbdits” no li manqués cap dels elements estructuradors d'una cosmovisió a fi que no hi haguessin buits de cap tipus. Així, i només així, el socialisme propugnat podia mantenir el màxim grau de força i energia (per tant, de convenciment) com a univers simbòlic. Si tota societat organitza la biografia dels seus membres –en part- al voltant dels quatre ritus de pas, que com ja s'ha demostrat són cabdals, la RDA no podia negligir-los pas. El Sistema bo i basant-se amb els rituals ja existents (els de la tradició protestant alemanya) n'aportà de “nous” modificant-ne els noms o bé els continguts per posar-los en relació amb la visió del món de la qual depenien i n'eren, al mateix temps, l'expressió. Aquest és, per tant, el motiu pel qual EL RÈGIM es veié obligat a explicar el PER QUÈ de cada ritual, així com la MANERA com s'havia de celebrar. És mitjançant els fullets i llibres que ara analitzarem que el Sistema concreta i propaga el que s'acaba d'esmentar.

En la present recerca es tractarà cada ritual com si aquest s'hagués desenvolupat d'una única manera durant tot el període del socialisme real existent. Es descriurà el que Max Weber en diria el tipus ideal de cada ritual, ja que una investigació d'aquestes característiques no permet l'exposició del desenvolupament de cada ritu amb tots els seus matisos diacrònics. I és que l'objectiu que es persegueix aquí és, fonamentalment, el d'analitzar la manera com el Règim introduí cadascuna de les quatre cerimònies, el que es tingué en compte i el que es deixà de banda, el lloc on es posà l'accent i allà on no s'insistí gens. Així, es prenen com a tipus ideal de rituals els que es feren durant l'època en què el socialisme estava més arrelat a la població (anys setanta). Aquest fet no treu, però, que en algunes ocasions no s'expliqui, ni que sigui de passada, l'evolució d'algun dels rituals, ja que no tots tingueren la mateixa repercussió i evolució en la societat de la RDA. Avanço, per exemple, que excepte la *Jugendweihe*, els altres ritus no tingueren una evolució pròpiament dita, és a dir, els fullets de recomanacions i indicacions per celebrar el naixement d'una criatura, un casament o bé una defunció no es modificaren al llarg dels anys. Se'n feren noves edicions, però no es tocà ni una coma del text inicial. Com a molt, en l'explicació de les dues darreres cerimònies es modificà alguna fotografia.

Descripció dels fullets

Leipzig, una de les ciutats de Saxònia amb més ressò i, alhora, capital del *Bezirk* que portava el mateix nom, acollia una productiva editorial inscrita a la seu de la Casa de Cultura. Allí es publicaven, entre d'altres volums, els fullets on s'aclaria què eren cadascun dels rituals que estudio juntament amb d'altres que no centren la meua atenció, però que anaven dins el mateix paquet de “celebracions socialistes” o “consagracions socialistes”. La Casa de Cultura de Leipzig va editar els llibrets que, a part de ser molt interessants per ells mateixos, m'han servit de material d'investigació de primer ordre. Els llibrets, que mantenien una certa uniformitat fruit del regust socialista que tot ho abraçava, podia tenir de vint fins a cent cinquanta pàgines i eren portadors de les instruccions per a la celebració d'una o més festes. S'hi especificava la raó de ser de les celebracions així com la significació que li havien d'atorgar tant els participants com la resta de la societat.

Per bé que la finalitat de tots els llibrets era la mateixa, l'estructura interna variava una mica dels uns als altres. El motiu rau en el fet que les diferències dels quatre rituals començaven en el contingut i acabaven en la forma passant per la modalitat específica del sentit. Mentre la *Namensweihe* (consagració del nom) era un ritu festiu, relativament curt, sense gaire transcendència social, la *Jugendweihe* (consagració de la joventut), tot i també ser una festa alegre, requeria d'una preparació molt més llarga (uns vuit mesos) i la rellevància social que se li donà fou extraordinària. El casament, per un altre costat, no necessitava d'un adoctrinament tan llarg, ni de bon tros, però, seguint la tradició protestant, estava intrínsecament relacionat amb altres elements que ja explicarem més endavant. Per acabar, les exèquies, eren cerimònies tristes, per tant, prenien un caire diferent i també constaven d'algun altre element, que els fullets s'encarregaven de descriure.

Tot i la varietat d'estructura i d'exposició dels llibrets, és possible fer una exposició de les característiques i del contingut que tots tenien, és a dir, de les parts comunes: una poesia o cita prèvia, que servia d'introducció conceptual a la cerimònia, al mateix temps que mantenia la voluntat que qualsevol acte tingués una dimensió cultural. En alguns casos un petit pròleg o introducció, exposició del vincle de la celebració amb la cosmovisió socialista propagada pel SED. També hi havia una certa predicació del sentit social i individual del ritual. S'afegia una especificació de quins havien de ser els organitzadors de cada acte: normalment es formava un comitè amb membres de la casa de cultura de l'indret, representants de la l'empresa on hom treballava, algun militant del Partit i de la FDJ, mestres d'escola (en el cas de la *Jugendweihe*) i, finalment, els interessats (pares dels fills,

els futurs esposos o, en el cas de les exèquies, parents pròxims del difunt). Les cases de cultura locals estaven en contacte permanent i directe amb la central que era la que donava les directrius generals, la que pensava en els aspectes més teòrics i abstractes.

Instruccions per a la preparació de la cerimònia. Aquí s'exposava tot allò que els organitzadors havien de tenir en compte: des dels subjectes a qui anava destinat el ritu fins al lloc més adequat per celebrar-lo, des de tots els tràmits legals i/o formals fins al tipus de decoració més adient per a la sala on s'havia de celebrar l'acte, entre d'altres aspectes. S'explicitava quin havia de ser el desenvolupament del ritu.

Proposta concreta del funcionament de la cerimònia.

Ja al final del fullet s'hi trobaven propostes de músiques adients (l·listat de compositors i, fins i tot, número concret de la simfonia o de la peça musical...), de cançons, de textos, cites o poesies per llegir, i en alguns casos, s'hi afegien propostes de jocs.

Tots els elements que van associats a algun ritual s'exposaven a cada llibret seguint més o menys el mateix ordre que s'ha fet servir aquí. Un tret comú, per exemple, és que després de qualsevol d'aquestes cerimònies es celebrava una festa familiar. En els fullets, també s'hi pot llegir per què aquesta és important així com la millor manera de festejar-la.

Estructura general de l'anàlisi dels ritus de pas

L'esquelet bàsic sobre el qual he revestit tots i cadascun dels rituals és força simple, per bé que, en cada cas, ha pres unes ramificacions una mica diferents segons la naturalesa, la significació i la forma de la cerimònia. A grans trets, es pot afirmar que l'estructura general emprada per a la descripció i interpretació dels ritus passa per cinc grans apartats:

Tipus de ritu

Aquí he mostrat a quin ritu de pas es correspon cada cerimònia (seguint la catalogació exposada al marc conceptual) i, de passada, el nom proposat pels socialistes de tal celebració. En els casos que he cregut convenient, a més, he esmentat els components que, per bé que no formen en si part del ritual, s'hi troben intrínsecament vinculats.

Significació socialista del ritu

En aquest apartat es comenta el significat que, segons els ideòlegs i les autoritats governants, s'havia d'atorgar a cada cerimònia i als seus elements complementaris. El sentit

últim del ritual s'explicita a tots i cadascun dels llibrets destinats a propagar-los, al mateix temps que també es pot trobar citada en alguns estatuts interns ja sigui d'empreses, ja de sindicats. Per tant, no cal fer interpretacions a partir d'indicis... El Règim prou que es cuidava d'establir-ho i de deixar-ho ben clar, per evitar l'existència d'altres interpretacions. He cregut necessari d'adherir, en aquesta secció i sempre que ha estat possible, les paraules clau que justificaven el ritual socialista en tant que tal: les promeses fetes a l'Estat, l'explicitació en públic de la voluntat de fundar una nova família en el si de la RDA, etc. Concebo aquest darrer punt com a element de summa importància per entendre la significació que la cerimònia tenia dins la societat de l'Alemanya de l'Est, com a mínim, per als seus teòrics.

Per tal d'aproximar-se a la significació socialista de cada ritu, a més, és quasi obligat d'esmentar la responsabilitat que el govern atribuï a a la societat davant d'aitals esdeveniments. Quan s'ha cregut necessari s'han especificat els conceptes essencials relacionats amb cadascuna de les cerimònies. Per exemple, en el cas del casament s'ha comentat el lloc i el rol que s'esperava que la família ocupés dins la societat de la RDA, si més no, des d'un punt de vista legal. Pel que fa a les exèquies, d'altra banda, és evident que no es pot defugir parlar del sentit de la vida i de la mort en el marc de la *Weltanschauung* socialista.

Significació individual del ritu

Tot i que la bibliografia recollida sobre els ritus de pas a la RDA és molt exhaustiva i encara que aquesta explicita el significat que cada persona ha de donar a cadascuna de les cerimònies, seria un error pensar que realment allò que els ciutadans sentien i interpretaven en participar en qualsevol d'aquests rituals era el que els representants del Règim havien prescrit en els ja esmentats fullets. Cal tenir en compte que la RDA, sobretot pel fet de ser un règim totalitari, tenia els seus detractors i els seus admiradors o col·laboradors i, al mig d'aquests dos pols, s'hi trobava una continuïtat de persones que enllaçava uns membres de la societat amb els altres. Aquesta gamma de situacions personals diferents davant del Règim condicionava la significació individual de cada cerimònia.²¹¹ És per aquest motiu que en redactar el present apartat, m'he basat en les explicacions que el Règim proposava tot i que he recorregut als comentaris i expressions que feren els entrevistats. El resultat

²¹¹ De ben segur que aquest punt no estranya ningú car el camp de les percepcions personals és, per definició, variadíssim.

d'aquesta darrera anàlisi és més qualitativa que no pas representativa, és a dir, ajuda a donar una orientació diferent del que promulgava el Sistema.

Descripció de la cerimònia

En fonamentar-se la descripció més en la forma que no pas en el contingut, cada cas s'ha hagut de tractar de manera una mica diferent segons el tipus de ritual, la seva durada, etc. Així, per exemple, s'ha hagut de tenir en compte que la *Jugendweihe* requeria d'una preparació per part dels participants d'uns vuit mesos, que el casament anava associat –no obligatòriament però sí tradicionalment– al *Polterabend* (festa informal que es feia a la vigília del casament), etc. Amb tot, la present anàlisi s'ha estructurat al voltant d'uns punts clau: d'entrada s'expliciten els preparatius que cada cerimònia requereix així com les persones encarregades de pensar-los i d'executar-los i es continua exposant el funcionament de la festa, és a dir, com es desenvolupava aquesta des del principi fins al final. Més endavant, i en els casos que ha estat possible, s'ha transcrit una de les propostes recomanades pels fullets per a la celebració del ritual en qüestió.

Festa familiar

Tal descripció prové, bàsicament, del que s'escriuí als llibrets esmentats anteriorment i redactats per la Casa de Cultura de Leipzig, ja que en tots, excepte en el cas de les exèquies, es troba un capítol on s'explicita la importància d'aquesta festa de cara a la família i la societat, l'indret més adequat per celebrar-la, la gent que hi havia de prendre part, etc. La celebració familiar era la que menys pautada estava donat el seu caràcter privat. És on es permetia més “llibertat d'acció”.

NAMENSWEIHE

Tipus de ritu

La *Namensweihe*, literalment consagració del nom, és el ritual que els dirigents de la RDA prepararen per tal de celebrar el naixement d'un nadó de la comunitat amb la finalitat que la societat donés la benvinguda a l'infant que acabava de néixer i l'acollís en el seu si. Segons els organitzadors, se solia fer quan el nadó tenia entre 12 i 18 mesos, encara que res impedia que es celebrés més endavant; mai, però després dels 6 anys, que és quan començava l'escolarització (*Einschulung*).

Aquest ritu no era de caràcter jurídic. La llei prescrivia que el nounat havia de ser registrat (*Geburstanmeldung*) directament després del naixement, procés que es desenvolupava a les oficines del registre civil de les clíniques de maternitat. En els llibrets publicats per donar instruccions de com i per què s'havien de celebrar cadascun dels ritus, hi trobem una puntualització donada la confusió que hi havia a la RDA entre la *sozialistische Namensgebung* (posar el nom a la manera socialista),²¹² la qual sí que estava relacionada amb el fet jurídic d'inscriure el nen, i la *Namensweihe* (consagrar el nom), que, com ja s'ha vist, es podia fer força després que l'infant hagués arribat al món i, a més, era absolutament voluntària. Aquest darrer fet provocà, juntament amb la falta de necessitat que devien sentir els membres de la societat est-alemanya de prendre-hi part, que aquest ritual fos bastant poc festejat (segons dades de pastors protestants, només un 25% de la població ho celebrà). Això provocà que d'una banda el Règim publicqués relativament pocs fullets sobre el sentit i programa del ritual i, d'altra banda, que la reproducció dels fullets es fes sense tocar ni una coma del text original. No hi hagué la necessitat de modificar-ne ni la forma ni el sentit. K. Richter ho argumenta així:

“El fet que no es correspongui la propagació d'aquests ritus amb la publicació d'anuncis als cercles del Partit i que no s'hagin publicat les estadístiques, no es basa en un canvi de la política eclesiàstica per part de l'Estat. La situació de lluita contra l'Església a finals dels anys 50 es manté bo i esdevenint a partir del 4

²¹² El substantiu *Namensgebung* ja fou emprat pel règim hitlerià. Tampoc no recolzava en la religió i era un ritual de benvinguda a l'infant.

*d'octubre de 1960 menys espinosa a través de la declaració programàtica²¹³ del nou president del Consell d'Estat, W. Ulbricht, davant la Cambra Popular (Parlament). Realment, les informacions sobre la Namensweihe disminueixen als mitjans de comunicació a partir del 1960 (...). Anys després (respecte de 1960) la Namensweihe es separa clarament de la Namensgebung.*²¹⁴

De totes maneres, tant el resultat de les entrevistes com el de les xerrades que he mantingut de manera més informal, amb ciutadans de la RDA, m'han fet adonar que l'esmentat matís no havia jugat cap paper en la vida quotidiana dels ciutadans de la República Democràtica Alemanya.

El ritual s'introduí a l'Alemanya de l'Est a finals de la dècada dels cinquanta, concretament el 1958,²¹⁵ un cop ja havien quedat enrere les disputes dins el Partit respecte el ritus d'iniciació per excel·lència: la *Jugendweihe*²¹⁶. Sembla que la introducció de la cerimònia va anar acompanyada, com en el cas de la *Jugendweihe* de posicionaments al si del Partit. En aquest cas, en no haver trobat documents en les actes del SED on s'hi fes referència, ni tampoc en documents de l'Església criticant les línies del Partit, no es poden conèixer les divergències (si és que n'hi hagué) que sorgiren arran del ritual. L'únic document que mostra la manca d'uniformitat al respecte fa esment, molt d'esquitllada, a la varietat de noms (a la qual atribueixo una varietat de punts de vista) que, malauradament, no puc constatar per manca de referències. En l'esmentat document es pot llegir:

“Les primeres Namensgebungen, com abans encara s'anomenaven (o també Kindesweihe, consagració de l'infant) daten del 1957. A diferència del que s'esdevingué anys més tard, als diaris s'hi troben informes detallats²¹⁷ i fins i tot xifres estadístiques²¹⁸ específiques. Tot això indica que, per efectuar la introducció

²¹³ La Declaració programàtica de W. Ulbricht fou “El cristianisme i l'objectiu humanista del socialisme no són cap contradicció: els marxistes i els cristians influeixen conjuntament en la pau i l'humanisme” (Schriftenreihe des Staatsrats der DDR 4), Berlín, 1964; Ed. Bund der Evangelischen Kirchen in der DDR. (epd-Dokumentation 1), Witten-Frankfurt-Berlín, 1971, p. 511.

²¹⁴ “Sozialistische Weihen...” Obra citada, p. 184.

²¹⁵ La data s'ha tret de l'enciclopèdia Meyer: Meyer, P. (1984): *Meyer Lexikon*. Dietz Verlag, Berlín. Per contra, els articles redactats per K. Richter remunten la introducció del ritual un any abans, és a dir, el 1957. Els articles que ja se citen a la bibliografia porten per títol: “Feiern mit politischer Zielsetzung” i “Sozialistische Weihen”.

²¹⁶ Els conflictes que precediren l'establiment de la *Jugendweihe* i tot el que els envoltà s'explicitaran abastament al capítol dedicat a l'esmentat ritual.

²¹⁷ Informacions sobre *Namensweihe* es troben per exemple a: Ostsee Zeitung v. 16.12. 1957; la televisió de la RDA v. 25.12. 1957 (Nadal!); Freies Wort (Suhl) v. 8.2. 1958; Lansitzer Rundschau v. 24.4. 1958; Schweriner Volkszeitung v. 25. 8. 1959.

²¹⁸ Cita extreta del text. “Fins al 27-7-1959 500 infants varen rebre la consagració a Leipzig Norden; 1.184 infants la reberen en els primers 5 mesos del 1959 a Dresden; (...) per a aquestes primeres celebracions es lliuraren als pares llibretes d'estalvi amb un valor de 100 marcs.

tant d'aquesta com d'altres festes socialistes, es va pensar en una campanya propagandística de gran envergadura amb la finalitat d'abraçar un ampli cercle de la població."²¹⁹

Després que d'haver-se posat d'acord tant en la denominació del ritual d'iniciació com en el seu contingut i significació, després també d'haver creat i impulsat el Comitè Central de la *Jugendweihe* (1954), es decidí establir la *Namensweihe*. Tal resolució devia venir del Ministeri de Cultura, però no apareix citada al butlletí oficial de la RDA. Només es pot trobar la resolució –amb caràcter de fet consumat– en alguns estatuts d'algunes empreses (a un apartat més secundari on es parla de mesures més o menys socials que anaven a càrrec de les empreses). Sembla ser, doncs, que la instauració d'aital celebració no comportà cap tipus de problema ni dins del SED, ni entre aquest i l'Església protestant o, si més no, no s'han trobat actes del Partit on se'n fes referència.

Significació socialista de la *Namensweihe*

La significació que des del govern es donava a aquest ritu és la de desitjar i augurar felicitat per al present i per al futur del nouvingut, bo i expressant l'atenció i l'assistència que tant els pares com l'Estat estaven (ho havien d'estar) disposats a donar-li: "la responsabilitat comuna entre els pares i la societat per al desenvolupament de l'infant és característica de l'Estat socialista".²²⁰

La *Namensweihe*, doncs, era el ritu que desenvoluparen els representants de la societat, i amb ells també els pares, els parents propers i els amics que en prenen part per tal d'acollir festivament i col·lectivament el nadó al si de l'Alemanya on regnava el socialisme real existent. En el llibret es recull més l'expressió d'un desig que no pas del que acabà éssent la realitat:

"(L)a Namensweihe ha esdevingut un assumpte de la societat (...), que comporta la certesa del triomf del socialisme, del triomf de la vida sobre la mort, del futur sobre el passat."²²¹

Amb aquesta celebració es dipositava en els pares i en els padrins els deures que, per llei, els pertocaven en tant que encarregats de l'educació de la criatura. I, l'Estat, d'altra banda,

²¹⁹ "Sozialistische Weihe..." Obra citada, p. 184.

²²⁰ AAVV (1974): "Sei Willkommen Kind" Zentralhaus für Kulturarbeit der DDR, Leipzig, p. 3.

²²¹ *Neue Menschen* Obra citada, p. 30.

mitjançant els seus representants, recordava i es comprometia a fer allò que la Constitució preveia per a tals ocasions.

L'assistència social als infants s'expressava ja en la Llei Fonamental: “Mare i fill gaudeixen d'una protecció particular de l'Estat socialista”.²²² I, en més profunditat, la Constitució promulgava lleis en dos sentits. Per un costat, manifestava les responsabilitats que els pares tenien respecte els seus descendents:

*“Educar els fills com a persones sanes i amb alegria de viure, eficients, amb una formació completa i com a ciutadans responsables envers l'Estat.”*²²³

Per un altre costat, descrivia la responsabilitat de l'Estat i de la societat respecte als infants. De totes maneres, les exigències legals que es citaven a la cerimònia, no només eren exclusives per a les famílies que la celebraven. Les normes eren vinculants per a tots els ciutadans de la RDA la qual cosa és lògica en el sentit que no podia ser que només els infants que haguessin passat pel ritual (en el millor dels casos, un 25%) estiguessin protegits per la llei. El que sí que, en tot cas, distingia unes famílies de les altres era el paper que havia de jugar la cosmovisió socialista, tal com es comenta a continuació.

Nucli del ritual

En l'acte en si de la consagració del nom, es responsabilitzava pares i padrins de donar una orientació socialista a la vida de l'infant (de la mateixa manera que es fa en les esglésies cristianes, en el bateig. En aquest darrer cas, però l'orientació ha de ser, evidentment, cristiana). Hi hagué dues versions de la promesa. Enlloc consta quan es modificà però sí que se sap del cert que, si més no a partir del 1972, s'emprava la segona versió. La primera és: “Nosaltres pares i padrins prometem posar totes les nostres energies a fi d'educar l'infant per a la gran i noble causa del socialisme”. Llavors l'orador diu als pares “Com que esteu disposats a educar el vostre fill d'aquesta manera, ja podeu signar”.²²⁴ Segons es comenta en aquesta cita també es contempla la possibilitat de fer una Namensweihe per a un fill il·legítim. Llavors, la mare havia de fer la promesa dient: “Jo, en

²²² *Die Verfassung der DDR*.... Obra citada, p. 17. Article 38.

²²³ “Sei Willkommen Kind”... Obra citada, p. 4.

²²⁴ Cita extreta de H-G Koch, “Staat und Kirche in der DDR”, Stuttgart 1975, p. 231. Dins del text de Sozialistische Weihen de K. Richter. Obra citada.

tant que responsable del meu fill, prometo ser en tot moment una mare fidel".²²⁵ La segona versió feia:

*"Nosaltres, pares i padrins, ens comprometem a educar el nen en l'esperit de la pau, de l'amistat dels pobles i de l'amor al nostre país, per assegurar-li un futur feliç en el socialisme."*²²⁶

Amb aquest compromís, essència de la *Namensweihe*, els ciutadans quedaven vinculats emocionalment a l'Estat i a la seva ideologia: l'individu (pares i padrins) prometia fidelitat a la societat, al mateix temps que aquesta garantia a la persona i al nounat la seva protecció i els animava a comprometre's pel socialisme.

Amb tot, i per raons òbvies derivades de l'edat de les criatures, la *Namensweihe* era, en primer lloc, una festa per als pares, els padrins i la "societat socialista". Aquesta darrera hi era representada pel director de l'empresa,²²⁷ pels camarades de feina, pels coneguts i pels amics de la família. L'infant era l'excusa, l'ocasió per dur a terme la cerimònia. N'era el subjecte principal i, per això, es trobava al bell mig de l'acte social, malgrat que atesa la seva tendra edat no podia ser conscient ni de l'acte ni, encara menys, de la seva significació.

La *Namensweihe* no era un ritual individual sinó col·lectiu en dos sentits. En primer lloc, perquè els minyons que centralitzaven l'acte eren diversos (és a dir, no es feia un ritu per cada infant): n'hi havia un màxim de 20; del mínim no se'n parla però se sobreentén que, en el pitjor dels casos, eren uns cinc. En segon lloc, aquesta col·lectivització del ritual es constata en el moment que es parla que la família i els amics dels pares del nadó hi eren convidats. Sovint, a més, les diferents famílies dels diferents nadons celebraven la festa posterior (l'anomenada festa familiar) conjuntament.

²²⁵ "Sozialistische Weihen..." Obra citada, p. 185.

²²⁶ "Neue Menschen..." Obra citada, p. 33.

²²⁷ Llevat de casos excepcionals (membres del Partit amb càrrec), la majoria de les *Namensweihen* que es realitzaven, passaven únicament i exclusiva per l'empresa. Era allà on es feia i qui es feia càrrec tant de la preparació com de les despeses. Els pares, només havien d'expressar obertament la voluntat de fer la cerimònia.

Sobre aquest acte s'ha trobat ben poca informació, fins i tot afegint-hi l'oral extreta de les entrevistes²²⁸: tan sols he aconseguit dues publicacions que hi estiguin relacionades. A mesura que el treball de camp va anar avançant es va poder constatar que això no era casual, sinó un bon indicador de la importància que havia tingut la cerimònia.

A fi de donar a conèixer les pretensions del Règim en ocasió d'aquesta cerimònia s'afegeix a continuació una traducció d'un dels discursos recomanats pels funcionaris encarregats d'organitzar els actes.

“Estimats infants,

Aquesta és la primera festa amb vosaltres i per a vosaltres. Per primera vegada hom us dirigeix la paraula ben seriosament. Per primera vegada us trobeu, no tan sols en el punt central de la vostra família, sinó que també sou mostrats en públic.

Encara no ens enteneu de res. Potser us feu sentir i percebre de la vostra manera. Cap de vosaltres no entén el contingut de les meves paraules. Això no obstant, els mots expressats avui són dirigits a vosaltres, a vosaltres en primer terme. Els vostres pares m'escolten per vosaltres. Els vostres pares retenen el contingut d'aquests mots per vosaltres.

Estimats pares!

El vostre fill fa molt poc temps que ha vingut al món. No ha passat el temps fins avui massa de pressa? El dia del naixement roman al teu record, estimada mare, en allò de bo i en allò de difícil.

El vostre fill va néixer amb por i confiança, amb el desig, per part vostra, que fos sa (...). Vosaltres heu preservat i protegit l'infant amb tota la vostra força i amb tot el vostre amor. Heu d'estar contents, heu d'estar orgullosos de la vostra criatura!

La vida es dirigirà ara amb les seves demandes:

Atès que hom ha d'aprendre a caminar, vindrà un dia que ho podrà fer després d'haver-se pelat els genolls i fet blaus per tot el cos.

Atès que hom ha de començar un dia a anar a col·legi, portarà la bossa d'escola amb orgull per sobre de totes les seves temorenques imaginacions.

²²⁸ La gran majoria dels entrevistats no havien sentit mai el substantiu en qüestió, sobretot, els ciutadans més joves de 35 anys. Hi ha hagut una minoria que havien sentit parlar-ne, però que o bé els sonava molt lluny o bé s'imaginaven, més que no pas sabien, el que significava. Finalment, un parell de persones en parlaren com si fos quelcom molt estès i conegut. Un d'ells era, això no obstant, un alt càrrec d'una gran empresa i que entre les tasques que hi desenvolupava hi havia, precisament, la preparar i fer discursos per a aquestes ocasions.

Atès que hom ha d'aprendre aplicadament, totes les esperances inquietes seran suprimides per la joia que produeix la primera bona experiència de conèixer.

Atès que hom es declararà, a la Jugendweihe, partidari del propi Estat, content i conscient pronunciarà la promesa.

Atès que hom plegarà de l'escola i exercirà una feina, esdevindrà amb els propis passos, amo d'ell mateix.

La seriositat de la vida es dirigeix al llarg de tota la vida a cada persona. Ambdues situacions hi són compreses: el 'tu has' i el 'tu seràs'.

No ens tancarem mai davant la realitat. Tindrem sempre davant nostre la seriositat de la vida. Però 'la seriositat de la vida' no vol dir ser profundament seriós ni tampoc estar deprimat. El filòsof indi Tagore va escriure els seus pensaments sobre aquesta 'seriositat de la vida' amb paraules molt sàvies:

'Dormia i somiava que la vida era alegria. / Em vaig despertar i vaig veure que la vida era obligació. / Vaig actuar / i vaig veure: l'obligació era alegria.'

La nostra vida és deure. El compliment del deure ha de ser una alegria. La vida i l'educació d'un infant rau en les vostres mans, estimats pares. Quina responsabilitat, quin deure més gran! Però no has pres ja els teus primers deures alegrement, estimada mare? No fou ja el primer somriure del vostre fill una gran alegria per a vosaltres?

Vosaltres sou responsables de l'educació del vostre fill fins que pensi per ell mateix. També llavors sou vosaltres decisivament necessaris fins que el vostre fill o filla autodetermini el seu camí vital.

El temps, amb els seus esdeveniments, grava el pensament de cadascú de nosaltres. I la influència que hem rebut de la nostra educació es grava al nostre pensament. El contingut del nostre temps és l'objectiu clar de l'ordre socialista. Nosaltres veiem davant nostre aquest camí net en l'imparable futur. Els nostres fills han de tenir un cap clar i net, la nostra època necessita pares que pensin clarament i neta. Només així es pot prendre la responsabilitat per a l'educació dels fills. Això requereix: ser exemple en totes les etapes de la vida, en la feina, en l'acció envers el nostre Estat.

Tot guanya valor amb la mainada, allò que el pare i la mare diuen i fan. No n'hi ha prou només de preocupar-se per l'infant, alimentar-lo i vestir-lo. El veritable amor dels pares respecte als fills s'expressa amb una educació límpida i clara. Tal educació és conscient envers els éssers humans socialistes ja des del primer dia. Aquesta és l'educació cap a la felicitat del nen, cap a la felicitat en el treball, cap a la felicitat dins un poble lliure.

Estem contents de la vostra decisió, estimats pares: mostrar festivament i pública davant el nostre Estat l'obligació d'educar el vostre fill de manera socialista. Avui

us desitgem felicitat als menuts i a vosaltres. Avui us obliguem a donar sota el testimoni del nostre poderós Estat la base de l'educació a una persona hàbil i capacitada en el futur. Aquell qui és eficient ha d'experimentar la felicitat (...).

Felicitat i desgràcia no són repartides per cap poder diví. La nostra felicitat ens l'hem d'autoproporcionar. Hem de subjugar la felicitat i l'alegria. El poeta rus Gorki descriu en una narració preciosa com va néixer l'ésser humà.

'Apartat en un matoll nasqué un infant. Gorki, l'ajudant del naixement, el portà a la vora del mar i rentà el petit homenet que plorava amb l'aigua del mar:

*'Brama només, petit home d'Orel, per tal que els teus pròxims no et tallin el cap'
El petit home bramà i esdevingué alt i fort i cresqué com un més d'aquells qui dediquen la seva vida al futur, a allò que ha de venir.'*

Habilitat, felicitat i franc compliment del deure deixen que hom esdevingui un individu exemplar. Ostrowskis diu amb les seves pròpies paraules: 'Allò de més valor que posseeix l'individu és la vida. A la persona només li serà donada una sola vegada i ella l'ha d'aprofitar de tal manera que, moribunda, pugui dir: tota la meua vida l'he cedida per la lluita de l'alliberament de la humanitat'.

Arrisquem-nos tots plegats per aquest contingut de la vida i així haurem aconseguit la felicitat. La vida és bella si nosaltres la hi fem:

Belleses són les experiències amb el menut, les seves divertides malapteses. De primer reconeixen que la mare significa protecció.

Belleses són els molts desigs, idees, esperances i somnis que ens vénen al pensament amb el petit.

Bellesa és l'amor que tots els pares estan preparats a donar i que un dia se'ls tornarà a donar amb el primer regal d'aniversari que el fill faci a la mare.

Semblants belleses està bé de tenir-les en compte per tal de ser autoconscients. Aquestes donen valor a la nostra vida. Però s'hi ha de fer quelcom. En tant que mare, hom ha de poder estimar i odiar.

El domini dels àtoms a través de la potència del coneixement humà pot construir o anihilar cruelment el futur dels nostres infants.

Estimats pares!

A fi que els vostres fills algun dia us regraciïn per la seva vida, eduqueu-los en el sentit socialista. Ells han de ser feliços, estimats pares! Però el vostre fill ha d'agrair-vos un dia el naixement i no patir la mort. Protegim la jove vida amb tota la nostra força! El vostre fill us ha de portar alegria! El vostre fill us ha d'explicar

els seus primers èxits. Amb 10, 20, 30 anys ha de venir a vosaltres i explicar-se alegrament. Ell ha de viure!"²²⁹

És de destacar que, tal com es comenta al text, el nucli central és que els pares han escollit, han decidit –segons ho entenien els ideòlegs– presentar el nadó en societat mitjançant l'acte. Ara bé, aquesta presentació representa, al mateix temps una forma d'autocomprometre's i fer públic que ells (pares) no solament es vinculen així a la societat socialista, sinó que realitzen la cerimònia per "dir públicament" que a partir d'aquest moment, s'autoobliguen a educar el fill de la manera prescrita i exposada oralment.

Responsabilitat de la societat

Com ja s'ha comentat en més d'una ocasió, la festa d'acollida del nadó "a la manera socialista" no era, ni de bon tros, obligatòria. De fet, pocs entrevistats assistiren a una *Namensweihe* i els que havien nascut pels volts dels anys vuitanta no havien sentit mai el nom d'aquest ritual ni en coneixien l'existència. Ara bé, aquesta manca de resposta per part dels pares a l'hora de celebrar aquest acte no eximia les empreses i/o altres institucions estatals de donar l'oportunitat i de facilitar possibilitats als treballadors que volien festejar l'arribada del seu fill al món per mitjà de la *Namensweihe*.

*"Els caps de les empreses estatals, la direcció dels sindicats i les juntes directives de les cooperatives (Genossenschaften) estan obligats a donar l'oportunitat als treballadors de celebrar la consagració del nom i a ajudar-los en tot allò que aquests necessitessin."*²³⁰

L'organització estatal estava tan ben entrelligada que fins i tot en moltes indústries les festes de la *Namensweihe* eren ja un component del contracte del col·lectiu de l'empresa] (*Betriebskollektivvertrag*).²³¹ I, en els indrets petits, bàsicament pobles, on no hi havia

²²⁹ "Neue Menschen..." Obra citada, p. 39.

²³⁰ "Sei Willkommen Kind"... Obra citada, p. 5.

²³¹ Amb tot, només les empreses que tenien una quantitat elevada de treballadors i, que consegüentment gaudien d'un departament específic per gestionar diverses qüestions socials que no estaven relacionades directament amb l'empresa, disposaven en el seu "Contracte del col·lectiu de l'empresa" de personal dedicat a preparar les *Namensweihe*. Això no implicava, en cap cas, que els treballadors d'una fàbrica petita o d'altres llocs on no hi hagués el departament destinat a preparar la cerimònia, no poguessin fer-la. Com que aquesta era una qüestió que, en definitiva, interessava tant a l'Estat com als ciutadans, el primer donava totes les facilitats per tal que ningú es quedés sense la possibilitat si és que decidia fer-ho; llavors, però, es recorria, normalment a les cases de cultura municipals. Per altra part, les empreses que sí que proporcionaven i fins i tot promovien el ritu deixaven que els pares i, fins i tot els altres treballadors, dediquessin un parell d'hores de feina al ritual.

grans empreses eren els comitès del Front Nacional juntament amb els òrgans de la població i altres moviments de masses com ara la DFD (Unió democràtica de dones alemanyes) els que havien de prendre la iniciativa perquè es pogués realitzar l'acte.

“Tots tindran l'ajuda metodològica i pràctica dels clubs, les cases de cultura i el Gabinet per al treball cultural; ja que la creació de festes tradicionals socialistes és precisament una tasca prioritària d'aquestes institucions.”²³²

Significació individual

Ja s'ha esmentat que el significat individual que hom donava a cadascun dels ritus s'ha de deduir no tant dels textos que publicava el Règim, sinó dels comentaris que feren els entrevistats. En el cas de la *Namensweihe* no es pot fer gaire més que repetir el que les poques persones que afirmaren conèixer-ne l'existència expressaren. Només un parell d'individus comentaren que o bé ells o bé els seus germans havien passat pel ritual. Com que eren molt menuts, no sabien ni per què els pares ho havien fet i es veu que— a posteriori— no se n'havia parlat a casa. Va ser amb motiu de l'entrevista que parlaren amb els progenitors i aquests els ho feren saber.

Aquells que havien sentit alguna cosa del que era aquest ritual o els qui coneixien gent que hi havia pres part comentaren que els pares que havien optat per aquesta celebració eren tots ells membres o simpatitzants molt directes del Partit (SED) i que festejaven la *Namensweihe* no tant pel que per ells mateixos podia significar sinó per mostrar, davant la societat, la seva posició social i la seva consegüent vinculació amb el Règim.

Els dos individus que afirmaren haver preparat any rere any la cerimònia dins una empresa, es mostraren sorpresos quan se'ls comentava que la majoria de la població no en sabia res. Per ells havia estat tan normal i habitual, que no podien pensar que per d'altres no “hagués existit”. No només afirmaren que la *Namensweihe* era un ritu ben popular (per bé que admetien que no tant com la *Jugendweihe*), sinó que afegiren que aquest no tenia massa a veure amb el compromís que els pares de la criatura tinguessin amb el Règim:

²³² “Sei Willkommen Kind”... Obra citada, p. 5.

“Era una cerimònia que es feia perquè els pares rebien 50 marcs, algun present per part de l'empresa, deixaven de treballar unes hores i, finalment, si algun pare estava fent el servei militar podia obtenir permís per commemorar l'esdeveniment. Tot això no tenia res a veure amb la tendència política i la gent se'n beneficiava. Ben poques persones ho feien per convenciment.”

Malgrat aquestes declaracions, tan disperses i diferents com s'ha comentat, no s'ha pogut saber res més sobre la significació individual del ritu. I és que, al cap i a la fi, cap dels entrevistats havia fet la cerimònia per a la pròpia descendència.

Descripció de la cerimònia

ELS PREPARATIUS PER A LA CERIMÒNIA

Com que, malgrat la voluntat dels dirigents de la RDA, la *Namensweihe* era força desconeguda entre la població, els encarregats d'organitzar-la (normalment funcionaris sindicals, o de les empreses) havien d'anar a veure els pares que havien tingut criatures per tal de donar-los a conèixer l'acte i convidar-los a prendre-hi part. Un cop fet aquest primer pas, eren els pares els que havien d'inscriure el nadó a la Direcció Sindical de l'empresa, si és que decidien participar a la *Namensweihe*. Calia presentar el document de naixement del nadó o bé el llibre de família.

També eren els funcionaris organitzadors els qui s'encarregaven de fixar cada quan s'organitzaven celebracions d'aquest tipus: cada mig any, cada any, cada dos anys. Això anava en funció del nombre d'habitants que hi havia a la ciutat, o del nombre de persones que treballaven en una empresa. Com a norma no s'admetia que més de 20 nadons participessin conjuntament en aquest ritu (no sé si es va donar mai el cas d'arribar a tal xifra).

En els llibrets que s'escrigueren amb la finalitat de divulgar l'existència i significació d'aquestes celebracions, s'hi pot trobar una descripció més que detallada de com calia organitzar la *Namensweihe* i qui ho havia de fer. Em remeto a la ja citada bibliografia per exposar curosament els passos que es feien per preparar un ritual d'aquest tipus.

Tasques d'organització prèvies a la realització de la Namensweihe

Escollir el lloc; normalment es feia en petits salons festius, clubs, cases de cultura, espais de la comunitat o sala de plens de l'administració municipal. (Tot i que no s'explicita al fullet, sembla que, en més d'una ocasió, es va celebrar a alguna o altra sala d'una empresa).

Determinar el dia i l'hora de l'esdeveniment; normalment es feia el dissabte o el diumenge al matí. (Els individus que han manifestat haver preparat la cerimònia, afirmen haver-la realitzada en hores laborals).

Tramesa d'invitacions. Els funcionaris encarregats de l'organització de tals actes també havien d'escriure i enviar participacions als pares, padrins i convidats, alhora que havien de fixar el lloc públic on els companys i dirigents de l'empresa havien d'asseure's.

Proporcionar documents recordatoris de l'acte escrits per a l'ocasió. Els funcionaris del Departament d'Afers Internors elaboraven els documents i els omplien. S'hi podia llegir: el nom complet del nadó, el dia i lloc de naixement, l'adreça i, finalment, la data. Tals documents eren timbrats a l'empresa on treballava el pare o la mare de l'infant i els signaven l'alcalde i el representant local del Comitè del Front Nacional.

La Direcció Sindical constituï a una delegació de festa encarregada de preparar els rams de flors i els donatius o regals per fer als pares i als infants.

Els responsables de buscar el local havien de pensar com distribuir tot l'espai, des de la col·locació dels presents fins on s'havia d'instal·lar el guarda-robes. A més, havien de pensar en tots els ornaments festius amb els quals decorar la sala: banderes, flors, fotos dels membres del Partit i de l'Estat, etc.

Els encarregats de donar les directrius sobre aquest ritual recomanaven que l'indret de la cerimònia fos adequat per a l'acte que s'havia de celebrar: il·luminació apropiada, oxigenació suficient per evitar contagis de nens refredats o amb malalties, etc.

“No es poden fer les festes en èpoques típiques de grip, primavera i tardor. Això, disminueix també el perill de contagi. L'habitació ha d'estar prou ventilada i la temperatura ha de ser adequada per als nens petits. Abans i durant la celebració, en l'habitació de la festa, està prohibit fumar.”²³³

²³³ “Sei Willkommen Kind”... Obra citada, p. 11.

Els Joves *Pioniere* assajaven l'actuació que havien de fer a la futura cerimònia. Ells s'encarregaven de fer un corredor humà entremig del qual havien de passar els pares i els dirigents de l'empresa i del Partit, lliuraven flors a les respectives famílies i llegien recitacions.

Contractació de l'orador, músics (els pares tenien l'opció, si volien, d'escollir ells mateixos les peces musicals, les recitacions i fins i tot les persones que ho havien de dur a terme), etc. L'orador podia ser el director de l'empresa, el representant de la BGL (Direcció Sindical de l'empresa), un funcionari del Partit, un artista, un científic, un treballador “de mèrit” de la fàbrica, entre d'altres. S'aconsellava que l'orador, fos qui fos, conegués els pares i que, per tant, tingués alguna relació social amb ells o amb l'empresa. D'aquesta manera, es facilitava que pogués dirigir-se més personalment als progenitors i que no hagués de llegir cap paper sinó que pogués parlar lliurement. El règim socialista donava molta importància al fet que tots aquests rituals es desenvolupessin amb la màxima escalfor social possible, per això, insistien en el fet que des de la tribuna es parlés dirigint-se als pares i expressant el coneixement que es tenia de la seva vida privada i pública. Deien que, d'aquesta manera, el ritual tenia molt més de sentit, perquè vinculava més íntimament els assistents.

Els responsables de l'acte havien de parlar, abans que aquest se celebrés, amb els pares i padrins per tal que quedés clar tant el tipus de vestimenta que aquests darrers s'havien de posar com tot el que havien de fer durant la cerimònia (en l'ordre corresponent). Ambdues parts també discutien com es desenvoluparia la festa a casa dels familiars. L'orador escrivia prèviament el nom de l'infant i dels seus pares en una llista. Els pares havien de pensar en la part gastronòmica (on es faria l'àpat que seguia l'acte oficial i quin menú volien)²³⁴.

FUNCIONAMENT DE LA FESTA

La durada màxima establerta per a aquest tipus d'esdeveniment era de 30 minuts. D'entrada, els convidats i els padrins s'asseien al lloc que els pertocava i, un cop tothom estava ben situat, sonava la música escollida i entraven l'orador, els funcionaris de l'empresa i els directors socials que acompanyaven els pares amb els respectius fills.

²³⁴ Cal no perdre de vista que l'acte era celebrat per diverses famílies diferents al mateix temps. Per tant, el que concernia als pares havia de ser discutit i acordat per tots ells.

Aquests s'asseien a primera fila. Seguidament, amb la música més baixa i com a rerefons, es recitava alguna poesia o text prèviament escollit pels pares i/o pels organitzadors de la festa. Després, l'orador parlava durant 8 o 10 minuts del significat de l'acte bo i dirigint-se de forma al més personal possible als pares dels diferents nadons. En aquesta curta exposició calia que, seguint les directrius donades als diversos fullets, l'orador toqués els següents temes: lleu introducció que fes referència als pares, padrins, mainada i convidats; esment de la satisfacció que representava el naixement d'un nadó per als pares en tant que un dels esdeveniments més bonics de la vida de la família; al·lusió a l'amor i la presència constant dels pares i parents al costat de la criatura; apreciació de la decisió d'haver-se acollit a la celebració de la *Namensweihe*; èmfasi en la felicitat dels nens en tant que un dels deures més nobles i distingits a l'Estat socialista i; referència a la generositat de protecció pel que fa a l'educació i desenvolupament dels infants per part de la societat.

En acabar aquest petit discurs, es cridaven a la tribuna les famílies pel nom de l'infant en blocs de quatre. I, un cop allà dalt, els ajudants o assistents lliuraven als pares les signatures amb els documents, un ram de flors i, eventualment, regals. Posteriorment, els pares s'acostaven a la taula i signaven els documents. Els padrins també signaven, per bé que ells no eren cridats.

Més endavant, hi tornava a haver una petita contribució artística: un quartet de cambra, un cor o algun solista i, en acabat, l'orador anunciava que els pares havien afirmat desenvolupar els seus deures envers la societat i havien acordat educar el seu fill en el sentit de la Constitució. En aquest punt era quan els pares i els padrins havien de dir:

*“Nosaltres, els pares i padrins, volem fer tot el possible, per educar el nen en l'esperit de la pau, de l'amistat dels pobles i de l'amor al nostre país, per assegurar-li un futur feliç en el socialisme.”*²³⁵

Se'ls felicitava públicament i se'ls desitjava que tot els anés molt bé al llarg del desenvolupament i creixement del nen. Mentre tots s'aixecaven de llurs cadires o bancs, els pares juntament amb l'orador i els representants oficials feien un brindis amb vi a la salut dels nens (*Ruf das Wohl der Kinder*). Al ritme d'una peça musical, els protagonistes de la cerimònia, abandonaven la sala o habitació.

²³⁵ “Sei Willkommen Kind”... Obra citada, p. 12.

Així, és com, a grans trets, es desenvolupava la *Namensweihe*, tot i que, pel que sembla, s'admetien certes variacions depenent del lloc (com les característiques de la ciutat o poble), de la voluntat dels pares, així com dels mitjans que tenien al seu abast. Malgrat tot, als fullets s'hi descriuen propostes ben concises del com i de quina manera es "podia" celebrar la festa. Ara veurem que aquestes "recomanacions" no tan sols intervenien en l'ordre del ritual sinó que també era on s'apunten els textos, les recitacions i les cançons que es podien executar:

"Proposta del programa per la Namensweihe socialista:

Els músics afinen els instruments. S'entonen composicions d'infants.

Un adult recita una poesia.

Un cor canta (si és possible aquest ha de disposar de director).

Cançons: Un colom de la pau blau i tranquil (Erika Mertke) / Arreu brilla el sol (Ursula Gröger) / Necessitem la pau (Hans Naumilkrat).

Recitació (si és possible feta per nens o Joves Pioniere): Cançó de bressol alemanya (Wera Skupin) / Cançoneta de postguerra (Bertol Brecht) / Cantat per la mare feliç (Lorbeer).

Discurs.

Entreteniment musical (orquestra, piano o cor).

Acció simbòlica: els Joves Pioniere encenen el foc. L'orador torna a pujar a la tarima i diu: 'Sota la guàrdia del nostre poderós Estat, / sota la protecció del primer Estat dels camperols i treballadors d'Alemanya / i de la cura dels pares, / els infants han de viure una feliç joventut. / Honoreu la jove vida i els pares!'

Llavors els convidats s'aixequen mentre els pares i padrins es mantenen al seu lloc.

L'orador continua: 'Jo crido (diu el nom del nen)' i els pares i padrins s'aixequen i puguen a la tarima. Un Jove Pionier els lliura un ram de flors.

L'orador llegeix en veu alta el 'compromís' escrit en el document que se'ls fa a mans. Després afegeix: 'si esteu preparats a educar el vostre fill d'aquesta manera, llavors ja podeu procedir a signar'. El pare i la mare signen.

L'orador recita el Lebenspruch²³⁶ i el lliura juntament amb els documents.

Posteriorment felicita els familiars de part seva, dels representants de l'empresa i de l'Estat. Es lliuren els rams de flors. (Eventualment es fa un petit regal).

Sona l'himne nacional.

Els convidats s'aixequen i surten de la sala.

Pares, padrins i representants de diversos llocs fan un brindis a la salut dels infants.

Aquests darrers abandonen la sala."²³⁷

²³⁶ Lema, frase que els ha d'acompanyar al llarg de la vida. Normalment es treia d'algun personatge de renom en el camp de les ciències, literatura, filosofia, etc.

²³⁷ "Neue Menschen..." Obra citada, p. 34 i 35.

TEXTOS PER A L'ORGANITZACIÓ DE LA FESTA

Per fer una mica més transparent fins a quin punt els membres del Partit Únic s'encarregaven de donar les últimes directrius en qualsevol ritual i, alhora, per tal de mostrar quin tipus de textos es recitaven o cantaven en una *Namensweihe*, he cregut convenient traduir una de les cançons recitades i proposades al llibret de *Sei Willkommen Kind*:

“Sigués benvingut, infant!

La teva vida roman clarament davant teu. / Tu vius en una època / en la qual l'anhel de mil· lenis / esdevindrà veritat a través de la nostra lluita.

Tu no vius només per a tu. / Això ja ho comprendràs / Tu ets un ésser humà! / Això no només és un regal, / gaudi i joc alegre. / Això també és un deure.

Tu sol ho has d'aconseguir; / que el sentit i contingut de la vida / sigui el treball. / Això et condueix a ser una persona lliure, / a qui el món pertany / i que és una bona part d'aquest tot.

Has de ser lliure / de les pors somortes, / dels pensaments místics / i, sobretot, lliure / d'allò que detura / l'elevat vol de la humanitat. / En els teus ulls / el món s'ha de reflectir límpid / en una plenitud multicolor.

Mai no estaràs sol. / Nosaltres et portarem curosament / en el futur. / T'ensenyarem / a pensar i també a actuar / per tu mateix. / Ja que la nostra obra / ha de fer-se algun dia / més gran en les teves mans./

*Sigués benvingut, infant / i viu amb nosaltres!*²³⁸

Altres títols de recitacions possibles també recomanades pels ideòlegs d'aquests ritus són: *Elogi de la vida, La vida és bonica com un dia d'estiu, Al jove ciutadà de la terra.*

Festa familiar

De la festa familiar que es realitzava després de l'acte oficial de la *Namensweihe* no en puc descriure ni el funcionament, ni el caràcter ja que, d'una banda, als documents oficials gairebé no se'n fa esment i, d'altra banda, els entrevistats no van poder recordar-ne cap. L'únic que es pot comentar és que, en els mateixos textos socialistes, aquesta cerimònia no era de les més importants i així mateix es troba expressat en el fullet dedicat a aquest ritu:

²³⁸ “Sei Willkommen Kind”... Obra citada, p. 17.

“A la tarda no són oportunes grans delegacions que portin regals desmesurats al pis dels pares car ‘obliguen’ a fer una gran festa. La Namensweihe no té, de cap manera, ni aquest sentit ni té el desig de ser-ho.”²³⁹

I encara més endavant s'afegeix:

“Estimats pares! No us heu de sentir insegurs si no hi ha cap gran festa familiar. De ben segur que ja es convidarà els padrins i familiars més propers a fer un dinar o bé un berenar conjunt. Dues hores passades tranquil·lament davant del cafè i en aquesta companyonia, permeten deixar un bon gust de festa i jovialitat. Respecte els companys de treball es pot trobar una altra ocasió per estar junts, per exemple, fer un vermut amb alguna ampolla de vi un altre dia. Ja hi ha prou ocasions per celebrar grans festes socials. La Namensweihe no ha de ser un motiu per organitzar grans festes familiars addicionals.”²⁴⁰

CASAMENT

Tipus de ritu

El casament és una cerimònia que encaixa perfectament dins el que Van Gennep anomena “ritus postliminars o d'agregació”, car d'una banda es considera que els dos membres de la parella ja han passat pel període liminar i, d'altra banda, el que se celebra –en el fons– és l'entrada d'ambdós cònjuges dins d'una comunitat (la parella amb els futurs fills) que construiran dia a dia, a partir del moment que s'han casat. Es festeja, en conseqüència, la unió d'una parella per constituir una nova unitat grupal de tipus familiar.

Si es seguís al peu de la lletra l'exposició a partir de la catalogació desenvolupada per Van Gennep, s'hauria de tractar el prometatge com a cerimònia a part, ja que aquest, durant molt de temps i en moltes societats (entre elles les que estudia l'esmentat antropòleg) és considerat com a “ritus liminar o de marge”, és a dir, es considera que els neòfits són alternativament forçats i estimulats a pensar sobre els poders que els creen i sostenen. Sense voler desclassificar el prometatge com a ritu liminar, s'ha cregut convenient parlar-ne aquí i no en un altre lloc per dos motius. Per un costat, el tractament que en feia el Règim

²³⁹ “Sei Willkommen Kind”... Obra citada, p. 12.

²⁴⁰ “Sei Willkommen Kind”... Obra citada, p. 12.

era de supeditació d'aquest envers el casament, de manera que no adquireix l'estatus de ritual complet. Per un altre costat, en els fullets on es descriu el que és o ha de ser el prometatge, no es posa massa èmfasi en tota la part de reflexió i/o adoctrinament. Es té més en compte el ritu per tradició que no pas per necessitat social i/o individual.

En aquest apartat no cal comentar a què em refereixo quan parlo de casament ja que el significat de l'acte en si, i la seva formalitat, no s'allunyen pas gaire d'allò que la nostra societat entén amb aquest substantiu. A més, les diferències socials i els aspectes més concrets del "casament socialista" ja es manifestaran al llarg d'aquest capítol.

El que sí cal exposar, però, és per què ara no empro el nom alemany per designar el ritual: *Hochzeit* o *Eheschliessung* –emprat sincrònicament i diacrònicament a Alemanya i que traduí simplement com a “casament” i “noces”–. El motiu rau en el fet que els ideòlegs dels ritus de pas de la RDA crearen un mot per denominar el fet de donar la benvinguda a un infant al món (*Namensweihe*), o per denominar l'entrada a l'edat adulta (*Jugendweihe*) però no ho van fer per al casament²⁴¹ i continuaren emprant el mateix substantiu que s'havia usat a Alemanya des de feia alguns centenars d'anys i que encara s'utilitza. Així, considero que utilitzar l'esmentat terme en alemany implicaria un entrebanc en la lectura no justificat científicament.

A la RDA només hi havia una manera de celebrar-lo perquè tingués validesa legal: anar al Registre Civil, fer els processos legals que ja s'han esmentat, escollir el dia de la cerimònia i executar-la, ja fos a l'ajuntament de la ciutat, en una casa de cultura, etc. Qualsevol altre tipus de festeig de la unió entre dos nuvis, com el casament eclesiàstic cristià, era possible sempre i quan s'hagués celebrat, prèviament, la cerimònia jurídica comunista. Malgrat tot, l'omnipresència de l'Estat en totes les esferes de la societat i la migrada influència que podia exercir l'Església sobre els ciutadans (vegeu el capítol de la història de la RDA) provocaren que aquells qui nasqueren o cresqueren sota el règim socialista veiessin aquest tipus de celebració del tot normal i natural per fundar una família. Molts no s'havien plantejat mai aquesta qüestió i, fins i tot, a l'entrevista se sorprengueren que hom pogués casar-se d'una altra forma.

En teoria, doncs, i en la pràctica legal, només era vàlid el casament fet al Registre Civil (lleï alemanya introduïda i posada en vigor pel govern de Bismark). A la pràctica, però, hi havia tres maneres diferents (esmentem ara les majoritàries sense tenir en compte grups religiosos molt minoritaris) de festejar l'acte que –de totes maneres– passava pel registre: l'eclesiàstica, la socialista i una de civil més feta a mida de cadascú. Pel que fa a la primera era la que d'entrada era més tradicional si bé anà perdent, força ràpidament, implantació social. En contraposició a aquesta el Règim va proposar el casament socialista el qual anava a càrrec, generalment, de l'empresa o empreses on treballaven els nuvis. Era, doncs, la cerimònia que el Sistema proposà tant per anar arraconant el paper de l'Església a la RDA com per completar la cosmovisió socialista en la seva vinculació al dia a dia dels ciutadans i, per tant, no perdre passada en el procés d'adoctrinament d'aquesta. Finalment, hi havia una manera, gens institucionalitzada –però no per aquest motiu excepcional- de celebrar enllaços matrimonials. De fet, era fer acte de presència al Registre Civil i uns amb els mínims que aquest exigia²⁴² i d'altres havent organitzat alguna celebració particular i, normalment força íntima, s'esposaven sense necessitat d'una institució que els indiqués com calia celebrar l'acte i quin havia de ser-ne el sentit. Aquesta darrera forma fou adoptada, sobretot, per parelles no creients però tampoc massa vinculades al Règim, per bé que sense cap interès en posar-s'hi en contra. Aquells que escollien casar-se “a la seva manera” acostumaven també a no ser treballadors d'empresa, ja que sovint, ni que fos per comoditat o per raons econòmiques, qualsevol individu d'una empresa deixava que aquesta s'encarregués de tot. El que es descriurà aquí és, únicament, el segon tipus de casament, és a dir, el socialista per tal com és aquest i, només aquest, el que compleix els requisits per ser estudiats aquí. Requisits que ens han de permetre corroborar les hipòtesis de treball.

El casament "socialista" de la RDA, com el "capitalista" de la RFA, es compon bàsicament de tres elements: el *Polterabend* (la festa alemanya que se celebra, normalment, a la vigília de les noces), la cerimònia oficial del casament i, posteriorment la festa familiar. Aquestes etapes es mostren més o menys diferenciades segons la voluntat dels nuvis, però al cap i a

²⁴¹ Això si s'exceptua la designació d'*Eheweih*. K. Richter en l'article "Sozialistische Weihen" escrit el 1977 indica haver llegit a la premsa el substantiu *Eheweih* entre el 1958 i 1960. Més endavant, afegeix el mateix autor aquest terme desapareix i no s'empra més. A més, cap dels ciutadans entrevistats ha emprat el terme. Fins i tot, preguntar pel "casament socialista" ja els semblava estrany. Ells coneixien el religiós (celebrat a l'església) i el que esdevingué el "normal" que era civil.

²⁴² Tot i no ser normal, foren més d'una, les parelles que assistiren al registre i es casaren amb la sola presència del funcionari, que era el que exigia la llei.

la fi, desemboquen en el mateix objectiu: celebrar que s'ha acabat una etapa de la vida i que se'n comença una de nova; festejar que es deixa la família paternal per fundar-ne una altra en què ja no es depèn dels progenitors sinó que s'és responsable d'un mateix, de la parella i dels eventuais fills (els quals en la societat de l'Alemanya socialista no tardaven massa a arribar si és que no s'havia fet el que a Catalunya, durant la mateixa època, se'n deia fer Pasqua abans de Rams). El govern de la RDA, a més, vincula a aquest ritual dos altres aspectes que considera molt importants: el dot i el prometatge²⁴³. D'ambdós, només en parlaré en l'apartat de "Alguns trets característics".

Per concloure ja la part introductòria cal esmentar que el Règim també realitzava estadístiques i anàlisis per veure l'avaluació de certs aspectes de la societat. En una revista on es publica un estudi etnogràfic sobre els casaments a Berlín²⁴⁴ no sorgeix el nom ni de casament socialista ni el de *Eheweihe*; es parla o bé de l'"acte del casament estatal" o bé – i emprat com a sinònim – del "casament civil". És clar que tant en un cas com en l'altre es tracta del que aquí s'estudiarà com a noces socialistes, car hom pot llegir en aquest article la següent afirmació

*"(E)l tall decisiu cap al canvi de la cerimònia de casament socialista i la implantació creixent del seu caràcter socialista s'efectuà el 1965 quan la Cambra Popular modificà la promulgada 'Llei de la família'."*²⁴⁵

D'aquesta cita no interessa tant la llei de família que s'hi esmenta (amb les seves clàusules, etc.), sinó que confirma el fet que, des del mateix Partit, es parla indistintament de casament estatal, civil o socialista per referir-se al mateix tipus de ritual. També m'interessa destacar la preocupació del Sistema per la davallada d'enllaços matrimonials. Aquí ja no només es tracta de la cerimònia (ni tampoc del caràcter d'aquesta), sinó de la part legal. L'article busca els motius que hi pot haver darrere la davallada:

"les causes complexes d'aquesta tendència encara no s'han estudiat prou. És un fet que moltes parelles de joves viuen conjuntament durant molt de temps sense casar-

²⁴³ La importància atorgada a ambdós fets prové més (o així es percep en els textos) del paper que havien anat desenvolupant al llarg de la història, és a dir, per qüestions tradicionals, que no pas del possible lligam amb la *Weltanschauung* del Règim. Es podria dir que aquesta darrera, sense dependre, en cap cas, ni del dot ni del prometatge, revestia els actes per donar-los un nou sentit i no a l'inrevés.

²⁴⁴ *Jahresschrift für sozialistische Volksforschung*, article titulat "Hochzeiten in Berlin- studentische Forschung zur Lebensweise in der Hauptstadt". N. 25, 1982 Publicat per l'Akademie der Wissenschaften der DDR, VEB Domowina-Verlag.

se. Això té un gran ventall de motius: des de la voluntat de no voler-se casar d'entrada per tenir un temps de 'matrimoni prova' fins a usar, millor dit, aprofitar-se de la política social de l'Estat que dona certes preferències a les mares solteres en aspectes com trobar guarderia per als fills o el manteniment del sou en cas de no poder treballar a causa de malaltia dels fills".²⁴⁶

No és objectiu de la present recerca mirar les davallades del ritual i el perquè es donaren, però sí que s'ha de tenir en compte aquesta realitat de la RDA, ja que mostra que en la vida de certs individus aquest acte podia ser percebut com a no "vital" tal com l'Església i l'Estat, cadascú des de la seva posició, argumentaven.

Significació socialista del casament

Els ideòlegs del Règim tenien força clar que havien de proposar una "nova" cosmovisió a la població per modificar la concepció cristiana de la vida que fins aleshores prevalia i, alhora, no deixar els ciutadans sense referents. Per aquests motius i perquè no s'engendrés una oposició dins el país calia "adoctrinar" els ciutadans a la "manera socialista". Així, per mantenir-se dins l'esmentada línia d'actuació (donar eixos de coordenades als individus i, amb ells, concrecions dels nous universos simbòlics, els ideòlegs justifiquen el "casament socialista" bo i fent una llambregada a la història del ritual i posant l'accent, com és lògic, a l'època en què foren escrits els documents:

"Observem el casament en el seu jove passat²⁴⁷ i hi reconeixem –de fet– tres cares que corresponen als fets significatius per als nuvis. De primer, es realitzaren les noces civils les quals corresponien més o menys a un acte oficial. Més endavant, es feren els casaments eclesiàstics, la qual cosa significava per a la parella una certa intensificació emocional. La festa familiar es convertí en l'expressió de l'alegria de viure que, massa sovint, es perdia en trivialitats. Amb el reforçament de la classe treballadora, amb la presa del poder per part dels camperols, (...) romangué la necessitat del casament civil i, per descomptat, també restà la festa familiar; quedaren, a més, les necessitats dels éssers humans respecte la profunditat sentimental i la formació de la força de l'acte d'aquest dia. El 'nou individu socialista,' que uneix al seu si el pensar i el sentir, eleva, conforme a això, les seves exigències envers la societat socialista (...). De la unitat de pensament i sentiments

²⁴⁵ "Hochzeiten in Berlin"... Obra citada, p. 62.

²⁴⁶ "Hochzeiten in Berlin"... Obra citada, p. 62

²⁴⁷ No s'esmenta quan comença aquest passat.

creix el vigorós ésser humà socialista, creix l'inviolable casament socialista. Així es fusionen les noces civils amb la celebració cap a una unitat indissociable.”²⁴⁸

Aital argumentació no difereix molt de la de la *Namensweihe*, ja que ambdues passen pel “som en una nova societat; aquesta té nous elements de referència respecte de les precedents”. Cal, doncs, modificar costums per tal que la nova societat sigui formada per “nous éssers” i que tot plegat condueixi a un projecte de vida en comú que encara serà millor que l'actual: el comunisme.

Amb tot plegat no és el matrimoni com a tal el que es presenta –des del Règim– com a quelcom nou, sinó els següents aspectes els quals s'afegeixen a la nova significació que es dóna a l'acte:

“...els companys de l'empresa, els parents i familiars hi són presents (a la cerimònia de casament). Desapareixen els testimonis jurídics que són substituïts pel conjunt de la societat. El 'Sí' dels nuvis no només és vital per a la petita comunitat dels individus que s'uneixen, sinó que també i, al mateix temps, es presenta com a compromís i exigència del conjunt de la societat socialista.”²⁴⁹

D'altra banda, el significat del casament celebrat a la manera socialista de l'Alemanya de l'Est estava intrínsecament relacionat amb el concepte que des de l'Estat es tenia del matrimoni i del paper que s'esperava que la família desenvolupés en la societat, ja que tal ritual desemboca en la parella i, per tant, en la família. Pels dirigents de la RDA

“La família és la cèl·lula més petita de la societat. Aquella es basa en la particular i estreta unió que es desenvolupa entre home i dona a partir d'una relació de sentiments, d'un recíproc amor i respecte i d'una recíproca confiança que sorgeix entre tots els membres de la família.”²⁵⁰

La parella i la família gaudien –sempre segons els textos oficials, és a dir, la Constitució i el Codi de Dret de família (*Familiengesetzbuch*)– d'una gran atenció i assistència, car es considerava que en el socialisme s'havia de donar un vincle molt estret entre la societat i la família perquè l'intercanvi recíproc entre ambdues proporcionava un bon desenvolupament

²⁴⁸ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 14.

²⁴⁹ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 14.

²⁵⁰ AAVV. (1974): “Hohzeit machen. Material für die Fest- und Fei ergestaltung”. Zentralhaus für Kulturarbeit der DDR, Leipzig. 7.

i consolidació de cadascuna. Es pensava, també, que els processos socials essencials es reflectien novament en la cèl·lula més petita de la societat, fet que comportava que aquesta darrera prengués part directa en el perfeccionament de l'ordre social socialista. En aquest sentit, “tant l'Estat com la societat esperen en la mateixa mesura un comportament conscient i responsable de tots els ciutadans envers la parella i la família.”²⁵¹ Per tant, la unió entre un home i una dona no era considerada només un afer privat de la parella sinó també un afer essencial per a la societat en el seu conjunt.

Tota aquesta percepció i concepció del nucli fonamental de parentiu estava escrita a la Constitució on es manifestava l'atenció i la protecció que l'Estat li garantia: “Parella, família i maternitat estan sota una particular protecció de l'Estat. Cada ciutadà de la RDA té el dret a la protecció i a la vigilància de la seva parella i família”.²⁵² Per tal de fundar el que anomenaven la “cèl·lula més petita de la societat”, el Règim ajudava econòmicament (*Starthilfe*) els joves.

*“Amb aquesta Starthilfe es mostra clarament com estem, nosaltres, el Partit i el govern, d'interessats en consolidar la jove parella i en el desenvolupament del naixement ja que una vida de família feliç i la felicitat de la mainada pertanyen indissociablement al socialisme.”*²⁵³

K. Richter, per la seva banda, constata que al principi de la introducció d'aquest ritual es feia una reivindicació atea que més endavant desapareix (no diu quan i tampoc ho he trobat enlloc). Comenta que l'any 1959 al discurs es deia:

*“La religió, que al seu torn té una funció de protecció del matrimoni, ha de ser refusada ja que l'Església és impotent. Aquesta impotència deriva de la no-existència de Déu, del menyspreu d'aquesta envers la vida terrenal i de la immoralitat d'aquells dirigents eclesiàstics que afirmaren que la guerra era un mitjà de govern de Déu i que supeditaren la dona a l'home (...). Els nuvis són reclamats a fer ells mateixos allò que és important per conduir-los a la felicitat duradora (...). Només el casament socialista permet, a través de l'acció social conjunta, que la parella sigui feliç.”*²⁵⁴

Afegirem, encara, que la legislació de la família considerava que aquesta darrera és essencial per a la igualtat de drets entre homes i dones dins el matrimoni, per al

²⁵¹ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 7.

²⁵² *Die Verfassung*.... Obra citada, p. 11, article 38.

²⁵³ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 7.

desenvolupament recíproc de la personalitat dels membres de la parella i per a l'educació comuna de la mainada.

En els fullets on s'explica el sentit i la particularitat de cada ritual dels que es tracten en aquesta investigació, també es posa cert èmfasi a fer la distinció bàsica entre la imatge de parella que es té en els països capitalistes i la que cal tenir en els socialistes. La necessitat de fer aquesta distinció, i alhora aclariment, rau en el fet que, com ja s'ha dit al capítol de la història de la RDA, els ciutadans –ja fos per via satèl·lit, ja fos a través d'altres mitjans– estaven sempre pendents del que passava a l'altre costat del Mur. Això devia comportar seriosos problemes als dirigents del Règim a l'hora d'inculcar al poble la seva *Weltanschauung* i, per tant, es devien veure obligats a combatre dialècticament o retòrica les visions del món que penetraven per canals no oficials a la consciència dels ciutadans²⁵⁵. Els responsables de preparar i redactar aquests fullets comentaven que és important de comparar ambdues imatges de la parella i, en conseqüència, de la família perquè hom tingui en compte la diferència de concepcions de la vida entre ambdós mons (socialista i capitalista) i més o menys implícitament se sobreentén que era una manera de posar en relleu allò de bo i millor que tenia el socialisme per sobre del capitalisme.

La descripció que es feia de la imatge capitalista de la parella és la que apareixia als diaris, a les pel·lícules i als mitjans de comunicació occidentals en general, és a dir: “és una relació comercial que menysté el contingut humanístic del vincle entre dues persones”²⁵⁶ i, afegien: “les imatges que reforcen aquesta idea són el fet de parlar de bon partit, casament ideal, príncep blau, com els homes rics mimen les seves dones, o bé ‘així es pesca un milionari’”²⁵⁷.

El nucli del ritual

Quan una parella decidia casar-se, implicava –sempre segons els textos– que es comprometia a donar a aquest esdeveniment la validesa necessària per fundar una nova comunitat. En el punt central del casament hi havia l'afirmació (*das Jawort*, el “Sí”) per a una futura vida amb l'altre membre de la parella. La promesa dels nuvis era el punt central, el nucli de la cerimònia i era la que mostrava que el matrimoni era un fet familiar i, al mateix temps, una qüestió jurídica:

²⁵⁴ “Sozialistischen Weihe”... Obra citada, p. 187.

²⁵⁵ Vegeu: *La construcció*... Obra citada.

²⁵⁶ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 10.

²⁵⁷ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 10.

*“Ells prometen mantenir les seves relacions l'un envers l'altre de tal manera que l'amor, la fidelitat, la confiança, el respecte i la protecció recíprocs regeixin el seu pensar i el seu fer, que ambdós cònjuges puguin desenvolupar completament les seves capacitats amb igualtat de drets i que s'ajudin mútuament en l'assoliment del seu desig de felicitat.”*²⁵⁸

Aquesta promesa era llegida pel funcionari de l'Estat als nuvis davant els respectius pares, parents, companys de feina i amics. Els nuvis la repetien i la confirmaven.

Els mots que es pronunciaven al centre de la cerimònia de casament devien canviar amb els anys, ja que en un article d'una revista on es comenten, molt per sobre, els quatre ritus de pas socialistes he trobat que la promesa, a part de ser formalment diferent, també ho és de contingut. Es pot deduir que aquesta altra es devia fer al principi del règim comunista, quan calia remarcar amb molta més força el vincle entre cada ciutadà i l'Estat. A fi que hom pugui comparar ambdues promeses escric la que manca tal i com l'he trobada a l'article:

*“Ante todos los trabajadores y ante nosotros mismos prometemos, bajo nuestra responsabilidad..., configurar nuestro amor mutuo y el matrimonio aquí contraído como comunidad para toda la vida. Prometemos a los trabajadores nuestra colaboración para incrementar las conquistas socialistas y para fortalecer el Estado de campesinos y obreros. Nos prometemos mutuo respeto, solicitud y asistencia, ayuda recíproca para el desarrollo profesional y cultural, decisiones en común y fidelidad inquebrantable.”*²⁵⁹

Per donar a conèixer una mica més la cosmovisió socialista de la RDA i, dins d'aquesta, el tractament que es feia dels ritus i/o de les festes en general, crec que és adient afegir la següent cita: “El caràcter socialista de les nostres festes situa la vida activa en el punt central i renuncia conscientment a qualsevol accessori místic o aliè a la vida.”²⁶⁰

Significació individual

Quin significat tenia el casament socialista per als seus participants? La majoria visqueren aquest ritual en el seu aspecte més íntim, és a dir, el festejaren amb el goig i l'alegria d'unir-

²⁵⁸ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 14.

²⁵⁹ *Concilium*, 122 any 1977. Ritos y símbolos en la cultura industrial, p. 227. La mateixa promesa i sense els punts suspensius (donada, per tant com a complerta) es troba al llibre *Mit sozialistischen und anderen Grüßen* (recopilatori de documents de la RDA). La data de la promesa suara citada és del 1959.

²⁶⁰ “Hochzeit machen”... Obra citada., p. 22.

se davant dels amics i parents estimats (també davant dels companys de treball i caps de l'empresa corresponent) amb la intenció de viure junts, de compartir noves experiències i el camí vital que, a partir d'aquell moment, s'obria davant seu. Tot i que als fullets s'hi troba una crítica a la idea de parella "burgesa" (la del món capitalista) els entrevistats afirmaren no haver-se casat per "conveniències" sinó per amor, per estimació. Això no demostra gran cosa ja que en els llibrets es criticava la imatge de parella capitalista però no s'exposava, en cap cas, si el fonament de la parella a la societat socialista havia de ser emocional o no. L'únic que sí que es comentava era el tipus de respecte que un membre de la parella havia de tenir envers l'altre en la vida matrimonial i a què es comprometien ambdós respecte ells mateixos i envers la societat ja fos al moment de les noces, ja fos més endavant durant la seva vida en parella.

És també molt important, a l'hora de capir la significació individual que es donava al casament, el fet de tenir en compte que el que s'exposa en l'apartat de descripció de la cerimònia era allò que els ideòlegs proposaven a la societat. La festa la feien juntament amb tot el poble o, si vivien a una ciutat, amb els amics, parents, companys de treball i, en casos de molt compromís envers el Règim, amb els companys del Partit. Es constata fins a quin punt podien arribar a ser divergents aquests rituals i, alhora, després d'haver parlat tant amb un tipus d'individus com amb els altres, es pot afirmar que el més important per a tots era la celebració en tant que tal i el fet de compartir-la amb els éssers estimats. No obstant això, tots els entrevistats recorden que el "sermó" del funcionari que els casà tenia un caràcter fortament polític, però molts no sabien explicar el que se'ls havia dit: "d'això ja fa uns quants anys", s'excusaven. Vist i pensat des de l'actualitat, doncs, el pas que representava el ritu semblava que era pres més seriosament en l'àmbit individual que no pas en el social.²⁶¹

²⁶¹ Malgrat totes les declaracions privades fetes al respecte, hom s'ha pogut adonar que les qüestions familiars i conjugals en alguns casos estaven molt més minades de "política" del que es podia creure a primera vista. Exemples de matrimonis que anaren a l'aigua per la intromissió del Partit es poden trobar en obres literàries com ara a la següent novel·la: Neusch, E. (1973): *Auf der Suche nach Gatt*. Mitteldeutscher Verlag, Halle. D'altra banda, després de la caiguda del Mur i, sobretot, amb l'accés a les actes de la STASI (Servei de Seguretat Secreta), més d'un individu s'ha trobat que l'altre membre de la parella l'havia estat espiant i donant comptes de les seves activitats al Règim. Aquests disgustos no només s'han esdevingut al si de matrimonis, sinó que han repercutit en relacions d'amistat. Altres han optat per no acostar-se a les esmentades actes per evitar saber "qui era qui" del seu entorn, és a dir, han preferit seguir el lema de "la ignorància fa la felicitat". Però això ja són figures d'un altre paner.

Descripció de la cerimònia

INTRODUCCIÓ

El conjunt de la cerimònia era força extens: per a la majoria de les parelles començava la nit abans amb una festa anomenada *Polterabend*, continuava l'endemà al matí amb el que era estrictament la “cerimònia d'enllaç socialista” i acabava amb una festa familiar on també hi tenien cabuda els amics més íntims. El gran requisit indispensable que havien de reunir ambdós membres de la parella per casar-se era el de tenir, com a mínim, 18 anys.

Els nuvis podien decidir tot el que volien referent a la manera de casar-se. L'únic que era realment obligatori era la seva presència i la del funcionari de torn encarregat de l'acte. Per tant, legalment, hom podia contraure matrimoni fins i tot sense cap testimoni. Aquest tipus de casament, reduït a la mínima expressió, no era el que es considerava “oficialment” el prototipus de casament socialista.

El casament proposat pel règim de la RDA (amb totes les variants de formes segons els indrets on se celebrava, el tipus de candidats, el públic, etc.) era, en definitiva, organitzat segons la voluntat i decisió dels mateixos cònjuges (si és que ells no ho delegaven parcialment o totalment al departament encarregat d'aquestes tasques dins l'empresa on treballaven). Aquests tenien, d'una banda, el suport dels Centres d'Assessorament Familiar i Matrimonial (que solucionaven qualssevol dels dubtes que sorgien en la preparació de la cerimònia i de la festa, de fet també servien per resoldre conflictes que més endavant podien sorgir dins el matrimoni) i els llibrets específics com els ja força esmentats aquí (*Hochzeit machen, Neue Menschen feiern auf neue Weise*, etc.) en què s'exposava des de l'ordre proposat per desenvolupar la cerimònia, passant per decidir a qui calia recórrer per als diferents tipus de conflictes que podien sorgir, fins a cançons i/o recitacions adients per a la celebració oficial.

També hi havia els Centres d'Assessorament de la DFD (Unió democràtica de les dones d'Alemanya), que eren organitzacions encarregades d'explicar l'existència i la utilitat dels diversos crèdits estatals i aconsellaven com cobrir les primeres necessitats dels habitatges dels futurs casats. Tals organitzacions eren multifuncionals ja que també ajudaven les parelles a instal·lar els aparells elèctrics, els explicaven quins eren els estris bàsics necessaris per tenir cura de la casa, com funcionaven, etc. En resum, donaven un cop de

mà en l'establiment, la instal·lació i manteniment de la llar al mateix temps que comentaven, amb quatre pinzellades, quina era l'alimentació més bona i saludable.

Recullo ara, tots els elements que al fullet es consideren indispensables a tenir en compte per a la preparació dels casaments socialistes:

“ Els nuvis s'inscriuen al registre amb tots els documents necessaris (s'hi explicita el seu estat civil. Allà manifesten la voluntat de ser casats de 'manera socialista').

Parlen amb l'empresa o les empreses respectives. Entre els funcionaris del Registre Civil, els representants de l'empresa i els nuvis es fixa la data de casament.

La BGL es fa càrrec de l'organització de la cerimònia (lloc, decoració, encarregar l'orador, música...).

La BGL també es fa càrrec de la invitació dels dirigents empresarials, els companys de feina, l'empresa apadrinadora...

Cal garantir que l'empresa es faci càrrec d'un regal agradable i adient per als futurs nuvis.

S'hauria d'aspirar a què hi hagués una xerrada entre els futurs esposos i l'orador de manera que el caràcter personal de la cerimònia sigui més profund.

S'ha de preparar bé el brindis pels futurs esposos així com la decoració (flors...)”²⁶²

PREPARATIUS PER A LA CERIMÒNIA

Preparatius juridicoadministratius

En primer lloc, els nuvis havien d'omplir, com a mínim amb un mes d'antelació, la sol·licitud al Registre Civil i, entre uns i altres, fixar el dia i l'hora de casament. Les autoritats responsables d'aquests tràmits ja advertien que, com més aviat es fessin les sol·licituds, més fàcil era que es pogués acabar respectant la data desitjada pels interessats. Per fer la instància els candidats a casar-se havien de presentar-se indispensablement al Registre Civil. En cas que el noi es trobés en aquells moments fent el servei militar o en algun altre indret per motius de treball podia anar a qualsevol altre edifici de Registre Civil de la RDA i omplir un formulari on manifestés el seu acord amb el que ja havia sol·licitat la seva promesa. Un cop en aquesta oficina, calia mostrar al director el document personal d'identitat (*Personalausweis*) i els documents de naixement d'ambdós membres de la parella.

²⁶² “Neue Menschen...” Obra citada, p. 14.

En cas que un dels dos candidats ja hagués estat casat, havia de demostrar que el matrimoni anterior ja no era vàlid per mitjà d'una sentència de divorci o bé d'un document que acredités que el marit o la muller anterior s'havia mort. Seguidament, els cònjuges havien d'explicitar quin dels dos cognoms (el de l'home o el de la dona) havien escollit per a la futura família.

Per una altra banda, la interrelació entre totes les instàncies del país provocava que, quan una parella decidia contraure matrimoni, els companys de l'empresa del noi i de la noia i els responsables d'aquestes es veiessin obligats a ajudar a preparar la celebració, ja que “els unia un gran sentiment de fidelitat i de cordialitat”.²⁶³ Aquests s'havien d'assegurar que tant a la cerimònia i a la festa com en la nova vida als cònjuges els anés tot bé. Per fer-ho, els companys de l'empresa del noi i els de la noia s'havien de posar d'acord i havien d'escollir, d'entre ells, un representant que estigués disposat a dir algunes paraules “de tot cor” a la parella el dia del casament i que desitjés, de part de tots els companys de treball, així com també de la mateixa institució, molt bona sort als nuvis. Tanmateix, aquest paper no el podia executar qualsevol individu, sinó que havia de ser algun representant, ja fos de la FDJ, del SED o del BGL (Direcció Sindical de l'empresa), entre d'altres; representant que, al seu torn, obsequiava el matrimoni amb el regal col·lectiu de l'empresa, que generalment eren flors.

Preparatiu d'organització de la cerimònia

En fer la sol·licitud, hom expressava ja el tipus de música i el contingut cultural que desitjava per a la cerimònia. Segons els ideòlegs dels esmentats actes era molt important que la part cultural estigués molt ben preparada, ja que “sempre deixa una bona impressió emocional”.²⁶⁴ Per això, s'empraven cada vegada més les recitacions. I, pel que fa a la música, a part d'haver de ser, lògicament, de bona qualitat, es considerava que “les peces musicals influeixen profundament en l'atmosfera de la festa i que són apropiades per aprofundir els pensaments del discurs i de les poesies”.²⁶⁵ Per aquest motiu, es donava molta importància al fet d'escollir bé la música. No en va, s'ha transcrit –al principi del capítol– la funció que havia de tenir la música en els ritus en general.

²⁶³ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 23

²⁶⁴ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 20.

²⁶⁵ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 22.

Posteriorment, es decidia el nombre de convidats que havien d'assistir a la cerimònia oficial i els que ho farien a la familiar (ja que no sempre coincidien). Per restriccions d'espai o potser per por a les grans aglomeracions, el Règim delimitava un màxim de persones per festa. També formaven part dels preparatius escollir les flors que calia portar, les que es volia que hi hagués a la sala d'actes, com també el vehicle que emprarien els cònjuges.

Els fullets escrits per la Casa de Cultura arribaven fins i tot a donar consells del tipus de regals que l'empresa havia d'oferir als treballadors en motiu de l'enllaç matrimonial. Es considerava la funció que el regal havia d'acomplir i d'aquí se'n desprenia el tipus:

“La finalitat de l'obsequi era que aquest romangués com a record per a la parella, per tant, no podia ser quelcom fungible, sinó que els regals certament correctes són aquells el valor dels quals perdurará al llarg del temps.”²⁶⁶

I per bé que en els textos s'explicitava que calia respectar els desigs dels candidats i que, consegüentment, el millor era preguntar-ho prèviament als parents o als mateixos cònjuges, també es citaven, ni que fos de passada, objectes que des del punt de vista dels ideòlegs eren "adequats", com per exemple un quadre per a l'habitatge o algun altre objecte d'art. S'afegia que en cas que els dos membres de la parella tinguessin una mateixa afecció, se'ls podia regalar quelcom que hi estigués relacionat i que fos útil a ambdós.

FUNCIONAMENT DE LA CERIMÒNIA

La cerimònia oficial de casament es podia desenvolupar, dins uns certs marges, de diverses maneres, ja que les indicacions socialistes, per bé que podien arribar a ser molt precises, deixaven uns “espais de llibertat”. En els mateixos llibrets es pot llegir “aquestes mostres de festes són, naturalment, només suggeriments, en cap cas són una recepta”²⁶⁷ i en un altre indret es recalca que

“Tots aquests suggeriments, indicacions o recomanacions, començant per les possibilitats d'aconsellar socialment sobre una festa de casament digna, fins a la mateixa celebració social del matrimoni, són naturalment més o menys

²⁶⁶ “Hochzeit machen”.... Obra citada, p. 23.

²⁶⁷ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 31.

modificables ja que han de correspondre sempre a les condicions i necessitats personals."²⁶⁸

En no haver-hi un comitè que organitzés i canalitzés les cerimònies de casament (com sí que passava en el cas de la *Jugendweihe*) hom podia esposar-se seguint al peu de la lletra el que es deia als fullets. També hi havia l'opció contrària, és a dir, la de pensar com es volia la celebració i d'esmerçar-s'hi molt. En aquest ritual i, també a diferència del de la *Jugendweihe* i la *Namensweihe* (on els actes servien per a diferents infants o adolescents a la vegada), es feia la cerimònia per a una sola parella.

Malgrat tot, les mateixes persones que comentaven l'elasticitat de l'organització i el desenvolupament de les celebracions descrivien minuciosament "una possible" celebració de la cerimònia. Reproduiré aquí, doncs, més o menys lliurement tal descripció, amb la finalitat de mostrar el funcionament del que el SED descrivia com a "típic casament socialista" i fins a quin grau de precisió s'arribava en fer les recomanacions ja esmentades. En el cas que es presenta es pressuposa que realment l'empresa, els companys de feina de la parella i les institucions culturals de l'Estat havien treballat estretament i conjuntament amb el Registre Civil en l'elaboració i preparació de la cerimònia.

Proposta de programa per a unes noces socialistes

Els nuvis entren a la sala. Sona música festiva (quartet de corda). Tots els presents s'aixequen. Després que els nuvis s'hagin col·locat a lloc, els funcionaris corresponents es dirigeixen a la taula d'actes.

Salutació a la parella i als convidats. Breu xerrada del representant de l'empresa.

Recitació de Begrüssungsspruch de Max Zimmering.

Música festiva (quartet de corda).

*Es procedeix al casament civil. **Acte oficial formal** (realitzat pel funcionari encarregat). **Esposori** (el funcionari s'aixeca i la música sona ben suaument).*

Un orador llegeix el text sobre la cara moral del nou individu socialista treta dels 10 manaments de la moral socialista: tu has de viure decentment i neta i procurar per la teva família. Tu has d'educar els teus fills en l'esperit de la pau, el socialisme universal, formar-los i enfortint-los en l'aspecte corporal i d'enteresa personal.

***Al·locució.** Aquesta finalitza amb la congratulació personal de l'orador. Immediatament, segueixen els altres congratulants.*

²⁶⁸ "Hochzeit machen"... Obra citada p. 39.

Enhorabona de part del públic democràtic. Representant de l'aparell estatal.

Representant de les dues empreses dels nuvis.

Música alegre i vital.

*Ausgangsspruch*²⁶⁹ (en tant que resum del compromís contret). Recitació de *Der gute Weg* (El bon camí) d'Helga Hoeffken.

*Els nuvis abandonen la sala. Música festiva (quartet de corda). Tots s'aixequen.*²⁷⁰

Descripció encara més detallada: abans d'entrar a la sala, el director del Registre comprovava la identitat dels nuvis mitjançant la consulta dels documents personals d'identitat. Llavors ell rebia els anells, els col·locava en una safata de fusta ben adornada i, després de fer aquests tràmits, s'obria la porta de la sala de casament. Els nuvis i els candidats hi entraven precedits pel funcionari del Registre mentre un quartet de corda tocava la segona part del *Quartet opus 11* de P. Txaikovski. Seguidament tots els presents s'asseien i, en el silenci que s'havia anat apoderant de l'espai de la cerimònia, un orador pujava a la tribuna i recitava *L'amor en els nostres dies* de Günther Decke. Un cop finalitzada la recitació, pujava l'orador, que era dirigent del Registre, saludava els nuvis, els convidats i feia un petit discurs on esmentava la significació de la parella i de la família dins la societat de la RDA. Finalment, es referia al comportament que els cònjuges havien de tenir entre ells.

En acabat començava a sonar una música com a rerefons: era el *Quartet de corda KV 155* de Mozart. Amb els primers acords tots s'aixecaven i el responsable de l'acte prenia la paraula per dirigir la part central de la cerimònia: els cònjuges explicaven davant del dirigent i de tots els presents que volien contraure matrimoni i, després que ambdós havien pronunciat el "Sí", es tancava la inscripció al llibre de matrimoni (*Ehebuch*) mitjançant la signatura de l'orador. A partir d'aquest moment, el matrimoni ja era legalment vàlid. Per consumir la part central es duia a terme l'intercanvi d'anells amb les següents paraules: "l'anell és el signe extern de la vostra unió. Continu i sense fi com aquest, així ha de ser el vostre amor envers l'altre"²⁷¹. A continuació tornava a sonar la música. "En aquest moment es llegeix el registre matrimonial i els contraents hi signen amb el nom de família comú"²⁷².

L'orador felicitava la jove parella i transmetia la congratulació de l'alcalde, mentre els lliurava el llibre de família (*Buch der Familie*) i una edició especial del Codi Civil de Dret

²⁶⁹ Lema, màxima de vida.

²⁷⁰ "Neue Menschen..." Obra citada, p. 14.

²⁷¹ "Hochzeit machen"... Obra citada, p. 30.

²⁷² "Hochzeit machen"... Obra citada, p. 30.

de família. Addicionalment se'ls donava el que en denominaven “carpeta de felicitació” (*Glückwunschnappe*)²⁷³ de l'ajuntament, molt ben decorada amb art popular. Posteriorment es recitava una poesia sobre l'amor en la humanitat. Tot seguit prenia la paraula un representat de la fàbrica o empresa dels cònjuges; recordava com fins llavors havia guiat la seva vida per ell mateix i per la societat i comentava que la nova parella començava ara i així una nova vida conjunta. Exposava, breument, les característiques laborals dels nuvis així com la seva relació amb els companys de feina i honorava especialment el seu treball social a l'empresa. Més endavant, es referia a la responsabilitat de la parella davant la família i la societat i els prometia l'atenció i cura per part del col·lectiu de treballadors. Finalment, transmetia la felicitació de part de la fàbrica i dels treballadors i oferia el regal col·lectiu juntament amb un ram de flors. Tornava a sonar la música, aquesta ja era per donar per acabat l'acte (*Schlussmusik*) i, amb ella, els convidats abandonaven la sala precedits pel director del Registre Civil. A l'habitació de davant, tots els convidats felicitaven la parella un per un: “amb l'acte de la cerimònia el casament arriba al seu punt àlgid.”

Als fullets, però, tot hi estava previst, descrit i explicitat. Ara reproduiré fragments sencers de parts interessants per saber allò que es volia que quedés controlat i de quina manera. Transcriuré el text literalment, el qual està escrit en forma de punts clau:

“Proposta d'articulació del discurs amb motiu d'unes noces socialistes

I.- Estimats nuvis!

Avui festegeu el vostre casament, gran dia, gran festa, la celebració vital més important!

Ens alegrem de la vostra resolució de contraure un matrimoni socialista. El temps impregna la manera de pensar de l'ésser humà i mostra el futur socialista.

Vosaltres actueu com a individus reals del nostre temps.

Noces socialistes – celebració vital amb compromís socialista.

II.- El camí vital en comú

Aquest es descriurà posant l'accent en el respecte mutu, sí, gran respecte.

Superar conjuntament les dificultats.

Completar-se mútuament i tirar endavant en el marc de la relació en parella.

La necessitat de la nostra època és l'aprenentatge i la producció.

Aquell qui sap més que els altres ha de ser mestre per als altres al mateix temps que ha de continuar aprenent per poder anar ensenyant (...).

²⁷³ K. Richter afegeix que la parella rebia un document on hi havia transcrit el text de la promesa. “Sozialistischen Weihe”... Obra citada, p. 186.

Viu amb els ideals nous, els socialistes!

III.- Contingut de la vida en comú

Desitjos, somnis, treball, feina, acompliment del deure, amor.

L'amor us ha reunit. De vosaltres depèn el curs que prendrà, d'ara en endavant, la vostra vida en comú.

Mantingues sempre una gran estimació per la teva parella!

IV.- El compromís socialista

Només actua moralment i verídicament de forma humana aquella persona que treballa activament per la 'victòria del socialisme'. És per aquest motiu que la vostra força en comú ha d'estar al servei de la victòria del socialisme.

Només llavors tindreu sort, feina, alegria pau i ganes de tenir criatures.

Porteu la cara moral del nou ésser humà socialista (aquí se citen de nou els dos manaments de la moral socialista).

Viviu de manera exemplar per als vostres fills!

V.- La bellesa del camí en comú

Aquesta rau en la certesa d'un futur socialista. És el programar i aconseguir conjuntament.

Això no ens cau del cel. Hom ha de lluitar, combatre i forçar la sort.

VI.- El casament davant el públic democràtic

L'empresa mira la vida real.

*Els testimonis són companys de feina*²⁷⁴.

Enhorabona: sort i salut a la vida! Un matrimoni en la pau!

Vida socialista en un futur alegre!"²⁷⁵

Just en acabar de llistar els punts essencials que ha de tractar el discurs es presenten dues mostres senceres, amb punts i comes (i sobretot signes d'admiració) de dues recitacions possibles. Així el Règim s'estalviava, en principi, que els oradors anessin perduts o no sabessin què dir, o que no diguessin el que no era convenient. Donar-ho tot així de pautat també facilitava que, en cas que la cerimònia l'hagués de preparar algú amb poques ganes, ja ho tingués tot fet, bibliografia buscada i tot. No reproduïxo els discursos, car el contingut base s'acaba d'exposar.

L'acompanyament musical era quelcom que, pel que es pot desprendre dels textos, preocupava molt el govern socialista, per això les indicacions que es donen en cada acte són molt precises:

²⁷⁴ Jurídicament ja s'ha dit que no eren imprescindibles.

²⁷⁵ "Neue Menschen..." Obra citada, p. 17.

“Proposta musical per a la celebració del casament socialista:

La contribució musical per al casament no ha d'extreure's ni dels diversos Largo (d'obres clàssiques) ni tampoc de les complements marxes nupcials ja que la seva declaració programàtica es presta ben poc a una modificació de significat que encaixi en unes noces socialistes. En contraposició, sí que es poden introduir melodies líriques amoroses al costat de les diferents peces instrumentals que tinguin un caràcter festiu i que finalitzin de forma optimista.”²⁷⁶

Més endavant, es proposen tres programes diferents. En tots ells es cita l'obra, s'explicita el nombre i tipus d'instruments, els compositors i la part de la peça musical que es “recomana”. En el primer dels tres programes i entre parèntesis, fins i tot es pot llegir quin ha de ser el nivell musical de l'instrumentista!

Festa familiar

Els representants del Règim, en el seu intent de vincular al màxim els esdeveniments personals i familiars amb els socials i/o estatals, recalquen que tals episodis com ara el del casament tenien tanta importància en el marc de la societat com en el de la família. Per aquest motiu, els redactors dels fullets expressaven “ningú discutirà que el casament és, en primer lloc una festa familiar. Però, cal tenir en compte que la família és una part de la societat”.²⁷⁷ Així, en donar instruccions de com calia que es procedís en la cerimònia oficial, també ho feien per a les festes familiars (i amb cert nombre d'amics).

En els pobles petits o barris molt units en el ritual del casament hi solia participar tota persona que formés part d'aquest nucli. En d'altres indrets, és a dir, en les grans ciutats, els presents en l'acte eren només aquells a qui personalment s'havia convidat. Ara bé, eren els nuvis els qui havien de decidir si volien que el cercle de convidats fos gran o petit; l'important era, per al Règim, que “de totes maneres hom ha de fer una celebració tal que tant els que s'han de casar com tots els altres presents hi tornin a pensar sovint.”²⁷⁸

El caràcter d'aquesta festa era ben diferent del del *Polterabend*, ja que en posar l'accent en la família i en realitzar-se directament després de la cerimònia civil, la gent

²⁷⁶ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 26.

²⁷⁷ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 35.

²⁷⁸ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 35.

no només anava més ben vestida, sinó que també es comportava una mica més formalment.

El sentit de la festa familiar havia de ser el de reproduir el contingut del contracte oficial. Normalment aquestes celebracions que es feien amb parents, amics i companys de feina tenien lloc a restaurants o a hotels, ja que d'aquesta manera s'estalviaven la feina dels preparatius i solucionaven el problema de l'espai. Amb tot, també hi havia qui acabava fent la festa a casa. El govern proposava que s'empressin els clubs o cases de cultura estatals perquè en aquests llocs els encarregats ja tenien molta experiència de com calia preparar aquest tipus de festes i tenien, a la seva disposició, les “millors discoteques”.

A la celebració familiar, es posava molt d'èmfasi en la importància de la música: s'aconsellava que, després de l'àpat i amb els acords de l'orquestra els nuvis fessin el primer ball sols i, a continuació, el noi ballés amb la sogra i la noia amb el sogre. En acabat aquest primer ball s'aplaudia i, a partir d'aquí, tothom començava a dansar. Des de la tarima es proposaven, de tant en tant, danses en rotllana i jocs de ball i, amb l'objectiu de deixar reposar una mica, l'orquestra feia certes pauses.

Després o abans del cafè, però en tot cas abans del ball, es proposaven alguns jocs i/o cantades, s'explicaven acudits, etc. En resum, es feien activitats lúdiques en les quals podia participar tothom. A continuació és quan es dansava i, abans de sopar, es reposava una mica. El sopar, un àpat fred on el més abundant era el pa, servia per descansar, per recobrar forces i per parlar tranquil·lament. Llavors, amb la panxa plena, es tornava a entonar la música per ballar i/o jugar. L'alegria i el bon humor continuaven i arribaven al seu punt àlgid. Aquest era un bon moment per acabar la festa ja que, tal com diu la saviesa popular, “és millor marxar amb el bon regust d'haver volgut continuar que no pas esperar que la festa decaigui per ella sola”.

De totes maneres, abans que els convidats comencessin a desfil·lar cap a casa, els cònjuges solien fer un petit regal a cadascú. Si els presents volien fotografies de la celebració podien encarregar-les allà mateix.

Els responsables d'escriure els fullets de cada ritual, com que pensaven en tot i ho volien tenir tot controlat, advertien que per a la preparació de la festa familiar “com que al

casament hi ha infants, cal pensar en jocs i altres distraccions per a ells perquè no molestin”.²⁷⁹

Alguns trets característics associats al casament

El prometatge

Tots aquests rituals proposats pels ideòlegs socialistes provenien de tradicions ja arrelades en la població des de feia segles. Per aquesta raó, no es pot dir que els ritus de pas socialistes fossin la gran invenció del Règim sinó que, prenent com a base els ja tradicionals, els donaren un significat diferent tot i mantenir, en la majoria dels casos, la forma, que en el cas de la RDA s'adeia més a l'estructura evangèlica d'aquest tipus d'actes que no pas a la catòlica.

Amb la finalitat d'exposar la "nova" importància que havia de tenir el prometatge en una societat socialista, els responsables d'escriure'n les instruccions i el procediment encetaven aquest apartat bo i fent-se una pregunta retòrica: “És el prometatge encara modern, té cabuda i sentit en el nostre temps, no és un requisit burgès que roman? No és el prometatge un afer exclusivament privat?”.²⁸⁰ La resposta a tal pregunta no era només afirmativa sinó que contenia, en el seu si, el sentit i la vigència que els ciutadans havien de donar a aquest acte. Aquest esdeveniment, previ al matrimoni, era declarat gairebé com a necessari i imprescindible perquè no s'havia de considerar passat de moda. El Codi de Dret de família de la RDA posava en relleu el valor, fonamentalment moral i ètic, del prometatge de la següent manera:

*"Abans del casament, els membres de la parella han d'avaluar seriosament si arran del seu caràcter, concepcions i interessos així com de les seves circumstàncies comunes de la vida es donen les condicions per contraure una aliança de per vida i per fundar una família."*²⁸¹

D'aquesta manera, el/la noi/a eren introduïts a la família de l'altre membre de la parella i començava una època de “millor coneixement mutu”. Aquest temps de prova previ al

²⁷⁹ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 39.

²⁸⁰ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 11.

²⁸¹ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 12.

casament era considerat molt important per a la parella i per a la societat en general, ja que si es prenia seriosament podia arribar a prevenir la destrucció d'un matrimoni a conseqüència d'un casament precipitat. En els casos en els quals aquest acte es prenia amb la intenció que s'acaba d'esmentar, s'acostumava a fer una petita festa de prometatge perquè aquest era considerat com un pas relativament important en la vida d'ambdues famílies:

*“L'experiència ens mostra que les festes de prometatge es delimiten a un petit cercle familiar, introducció del nou membre a la família i coneixença dels consogres”.*²⁸²

El dot

Cal fer esment d'aquest concepte ja que al dret civil de la RDA hi és prescrit en tant que obligació i perquè està intrínsecament relacionat amb el casament.

L'Estat donava un dot a cada parella que es casava. En els textos no s'explicita en què consistia aquest donatiu, però sembla que en una quantitat no determinada, si més no a priori, de diners i sobretot facilitats, si era necessari, per trobar un allotjament). Aquesta institució ajudava els joves a resoldre els seus problemes personals pel que fa a l'organització del pis o de l'habitatge en general.

El significat socialista de dot anava més enllà de l'ajuda material que l'Estat s'autoobligava a pagar i que obligava, al seu torn, als pares de la noia. I és que, tot i seguint la seva doctrina, els encarregats de gestionar el casament en tant que ritual de pas, expressaven:

*“Però no pertanyen també al dot els coneixements, les conviccions personals i els comportaments que han adquirit els candidats a casar-se? Aquesta és, en primer terme, una pregunta per als pares, si ells han instruït el seu fill o filla en les habilitats per conduir la pròpia vida i fer possible així una parella en la nostra societat socialista. La noia aprèn amb la plena estima dels pares la maternitat i el noi la paternitat que necessiten per a un futur immediat de matrimoni.”*²⁸³

Amb aquestes paraules hom pot adonar-se que es volia descriure un concepte de dot diferenciat, al màxim possible, del que pogués ser el del capitalisme o, dit d'una manera més semblant a la seva: "tal concepte de dot no s'havia d'entendre en el sentit burgès del terme".

²⁸² “Neue Menschen...” Obra citada, p. 13.

²⁸³ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 10.

El dret civil imposava al pare el deure d'equipar la seva filla materialment i financera. Tot i amb això, es tornava a remarcar que:

“Una posició ideològica clara, sentit de l'obligació, amor pel treball, independència, respecte envers la parella i amor pels nens són virtuts que, ja adquirides a la família paterna, configuren el més valuós dels dots dels joves promesos.”²⁸⁴

El Polterabend

Ja s'ha comentat en més d'una ocasió que els estats socialistes, tant el de la RDA com els del Bloc de l'Est en general, no foren grans inventors de festes i, menys, de ritus de pas, sinó que més aviat prengueren aquells que tradicionalment ja estaven arrelats, en aquest cas a la població de l'Alemanya de l'Est, i els donaren un nou sentit i, en certes ocasions, en modificaren lleugerament la forma. Un bon exemple d'aquest fet es troba en llegir alguns dels fullets dedicats al casament, ja que en aquests no només s'esmenta el *Polterabend* com a festa prèvia del dia de les noces sinó que també s'hi dedica un apartat en el qual d'entrada s'exposa el significat original de la celebració i, posteriorment, el socialista. Per tant, hi havia moments en els quals ni els mateixos ideòlegs amagaven el sentit originari de la cerimònia.

El *Polterabend* (literalment “nit del soroll”) és, segons s'esmenta en un text del 1781, “la nit abans del casament, en la qual pel costum tradicional els amics de la núvia trenquen i llencen olles velles davant la porta de casa d'ella”.²⁸⁵ El règim de la RDA no admet només que aquest costum és molt antic sinó que a més el potencia i l'inclou dins els actes que proposa per contraure matrimoni. El significat originari del *Polterabend* era expulsar i foragitar els mals esperits i els follets (se suposa que aquests darrers també eren “malignes”) mitjançant el soroll de trencadissa de porcellana i de terrissa. Així, els contraents podien ser feliços per a tota la vida. La tradició també suposava que, un cop totes les olles quedaven esbocinades per terra, els dos membres de la parella, conjuntament, les havia d'escombrar.

Pels ciutadans de la RDA, però, el soroll de la trencadissa no s'havia d'interpretar basant-se en qüestions “sobrenaturals” sinó que calia posar l'èmfasi en l'alegria i la sort dels

²⁸⁴ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 10.

²⁸⁵ “Hochzeit machen”... Obra citada, p. 24.

promesos que portava el fet de trencar la porcellana. A més, i això també ve de lluny, la gent en llençar amb força les peces contra el terra cridaven o senzillament deien “*Scherben bringen Glück!*” (els trossets de terrissa o porcellana porten sort). I el fet d'escombrar conjuntament tots els bocins significava, simbòlicament, l'inici del treball conjunt a la llar.

El *Polterabend* era una festa fonamentalment dels i per als amics i companys de feina dels nuvis. Es tractava d'una ocasió en la qual els amics i companys de treball compartien la seva alegria pel començament d'una nova etapa de la vida de dues persones que sentien a prop. D'aquesta manera manifestaven de tot cor la seva estreta unió, amistat i col·lectivitat així com expressaven la seva disponibilitat d'assistència per a aquesta nova etapa vital.

És de remarcar que no es convidava directament ningú al *Polterabend* donat l'elevat grau d'informalitat de la festa. Segons els textos als quals es fa referència en aquesta celebració, no són sempre els nuvis els que preparen els actes de la nit sinó que un grup d'amics s'encarrega d'organitzar una sorpresa per als futurs esposos i, de passada, jocs, distraccions, begudes, etc. perquè la vetllada sigui ben animada. En els fullets, a més, es recomanava que la sorpresa fos agradable per tal que pogués ser recordada amb un somriure als llavis.

Alguns costums associats al casament

El costum de serrar conjuntament (ambdós cònjuges) una biga de fusta simbolitzava, a la RDA, el treball comú i que units superarien i vencerien els obstacles i les dificultats en què es poguessin trobar en el camí viscut en un futur compartit.

També era habitual de posar pa, aigua i sal a l'entrada de la sala de casament. Era un símbol amb el qual els convidats o parents propers expressaven la voluntat i el desig que els contraents no passessin gana, necessitats ni misèria, gràcies al "nostre comportament socialista".

En alguns indrets de la RDA s'implantà el costum que la jove parella plantés un arbre amb l'objectiu d'ajudar a ampliar el cinturó verd de la ciutat.

A la segona meitat dels anys 70 s'introduïren nous costums tals com plantar arbres o rosers als monuments de les víctimes del feixisme, prop de les plaques commemoratives de soldats o civils soviètics caiguts a la Segona Guerra Mundial i també prop d'estàtues de personalitats importants del moviment treballador alemany internacional.

Sembla que, com a mínim les dues primeres tradicions que s'han esmentat, vénen ja de temps llunyans, és a dir, d'abans de la implantació del règim socialista i d'abans, fins i tot, de la Segona Guerra Mundial. El que succeí és que el Règim els continuà permetent i cultivant canviant-los una mica el sentit o, si més no, vinculant el contingut inicial de l'acte amb la cosmovisió socialista.

EXÈQUIES

Tipus de ritu

Les exèquies són les cerimònies funerals que es fan a un difunt. El mot alemany, que no pertany estrictament a l'argot de la RDA, és el de *Trauerfeier* (literalment, celebració del dol). Existeixen en aquesta llengua diversos substantius per designar el mateix que nosaltres correntment anomenem enterrament: *Beisetzung*, *Beerdigung*, *Bestattung*. En aquest darrer mot s'hi afegeix, normalment, un substantiu davant per distingir si el difunt és enterrat en un fèretre o en una urna²⁸⁶ (*Erdbestattung*, *Feuerbestattung*, respectivament i literalment: enterrament de terra i enterrament de foc).

Seguint, com s'ha fet fins ara, amb la classificació dels ritus segons Van Gennep, les exèquies són, per excel·lència, el que l'antropòleg cataloga com a rituals preliminars o de separació. En aquest cas, la separació és definitiva, si més no (i depenent de les cosmovisions), pel que fa a la vida terrenal. A diferència d'altres rituals que entren dins d'aquesta categoria, la separació que implica la mort no respon a una voluntat dels individus o de l'afectat (com tampoc no ho seria haver-se d'exiliar o abandonar la pàtria o comunitat), ni a qüestions de política matrimonial (deixar un clan per formar una família en un altre). Es tracta de la sortida d'un individu del grup sense premeditació, sense que hi hagi un acte de voluntat (exceptuant els suïcidis i les matances), a vegades sobrevinguda de cop (accidents, morts de joves), sovint deguda a les lleis naturals de la vida mateixa.

²⁸⁶ Fins i tot es parla de *Seebestattung* quan les cendres del difunt són escampades pel mar. Això, però, no s'esdevenia a la RDA, on hom estava obligat a enterrar l'urna. No era doncs, possible, ni quedar-se les cendres a casa, ni escampar-les pel bosc, pel mar o qualsevol altre lloc.

El caràcter de la separació esmentada fa d'aquest ritual un dels més importants dels quatre ritus de pas que s'estudien aquí. És el que enfronta els individus, bàsicament els més pròxims emocionalment al difunt, a una de les “situacions límit” de la vida²⁸⁷. Aquest fet no implica només que els afligits s'hagin d'encarar amb la mort i donar-li una explicació, sinó que els fa replantejar tot allò que fins llavors donaven per descomptat²⁸⁸ ja que la vivència de la mort fa trasbalsar tota la jerarquia de valors interns amb els quals normalment es funciona i fa replantejar, consegüentment, el sentit més profund de l'existència humana. Hi ha diverses ocasions al llarg de la nostra vida que ens porten a preguntar-nos pel sentit d'aquesta. El fenomen que més desencadena tal demanda és la mort, és a dir, quan ens veiem confrontats a la fi o bé de la pròpia vida o bé a la fi de la vida d'altri (que sigui un “altre significatiu”²⁸⁹). L'òbit és un final del qual tothom en coneix l'existència (si més no teòrica), però que en condicions “normals” no se'ns fa present constantment en la nostra vida quotidiana.

Els funerals són el tipus de ritual en els quals queda més palesa la cosmovisió des de la qual hom viu, car és on es mostra amb més claredat (l'oració fúnebre n'és l'element més destacat) el sentit de la vida i de la mort i, per tant, quin tipus de valors són els més vàlids per a la societat o per als individus en qüestió, de la mateixa manera que permeten entreveure la jerarquia que aquests valors tenen per als afligits.

Respecte al nom donat al ritual a la RDA s'esdevé una cosa semblant a la que ja s'ha comentat en el cas del casament. Sembla que en un principi es denominà *Grabweihe* (consagració de la tomba)²⁹⁰ però que ben aviat (no se sap exactament quan, ni per què) desaparegué del vocabulari oficial i popular de manera que actualment no hi ha gairebé ningú que hagi sentit parlar d'aquest terme.²⁹¹ La població, tant de l'Est com de l'Oest, parlava i parla d'enterraments, d'incineracions, de funerals, d'exèquies, entre d'altres. Amb tot, el terme propugnat pel govern era el d'“exèquies socialistes” per bé que també s'usava, encara que menys freqüentment, com a sinònim “exèquies atees”.²⁹²

²⁸⁷ Vegeu *Construcció social*...Obra citada.

²⁸⁸ Vegeu *Construcció social*...Obra citada.

²⁸⁹ El terme d'un “altre significatiu” és de Mead. Vegeu George Herbert Mead, *Mind, self and society*, University of Chicago Press, Chicago 1934.

²⁹⁰ El terme *Grabweihe* només l'he trobat en dos articles escrits, però, pel mateix autor: K. Richter a “Sozialistische Riten”... Obra citada, p. 20 i a “Sozialistische Weihen”. Obra citada, p. 187.

²⁹¹ Personalment no he trobat ningú que emprés o tingués coneixença d'aquest terme.

²⁹² Utilitzo el mot exèquies per traduir el que en alemany es diu *Trauerfeier* (celebració del dol). D'altra banda, he constatat que a la RDA no s'emprava massa el terme enterrament a no ser que ho fos realment, és a dir, que es tractés de posar el cos sota terra. Quan s'incinerava algú, llavors es parlava més en termes genèrics de les “exèquies” deixant el terme “incineració” per a l'acte de cremar el fèretre amb el difunt.

Significació socialista de les exèquies

A la RDA, i parafraçant el que s'exposava als fullets de la Casa de Cultura, el sentit bàsic que es donava a les exèquies era el de comiat: els amics, els coneguts i els companys de feina preparaven o assistien a una cerimònia i a una celebració per dir l'últim adéu al difunt, a fi de, encara davant el seu cos i, fins i tot una mica després de l'enterrament pròpiament dit, dedicar una estona a pensar en ell acompanyats de les altres persones que també l'estimaven. Es procura que aquest ritual sigui, en la mesura del possible, més de consol que no pas de desesperació i que totes les tasques que l'envolten es desenvolupin amb la major atenció i consciència de responsabilitat.

En ser la defunció el comiat més trist i desesperant dels possibles, no es pot negligir el trasbals psíquic que pot produir als afligits en el moment de ritualitzar-lo. En els documents de l'època, ja s'accepta i es manifesta quina sol ser la conseqüència d'una mort per part d'aquells qui tenen relació amb el difunt:

“(L)a mort d'un familiar és, per a cada individu, un esdeveniment profund que condueix cap a un canvi considerable de la vida, de la família i pot comportar, per un període de temps més o menys curt, depressions. Desemboca en un sentiment d'inseguretat.”²⁹³

Llavors, tenint en compte el que s'acaba d'esmentar i, més encara, si es té present que l'església donava ja des de feia segles una resposta prou “satisfactòria” davant d'aquest esdeveniment, la societat socialista es veié fortament constreta (pels objectius que ella mateixa s'havia proposat) a ajudar els afectats, els familiars i els amics de les persones que morien. Si el Règim volia que la cosmovisió socialista fos acceptada com a única i vàlida, havia de donar solucions reals davant de qualsevol situació vital tant o més bones que les que donaven altres visions del món amb les quals competia. Per això, de primer, constaten que:

“Ell (l'afligit) busca en contraposició amb l'església o forces revolucionàries com ara les monopolistes, feixistes i militaristes, l'ajuda aquí i avui. Ell troba aquesta ajuda al seu costat: entre amics i companys de treball, en una estreta relació envers la societat. Així roman una qüestió de la família, el fet d'obrir-se a l'ajuda que ofereix la societat i una obligació d'aquesta darrera d'estar al costat dels afligits ajudant-los a l'hora del comiat.”²⁹⁴

²⁹³ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 74.

²⁹⁴ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 74.

Un estudiant de filosofia de l'Alemanya de l'Est afirma:

*“Fins aproximadament al canvi de segle (es refereix al pas del segle XIX al XX) les cerimònies fúnebres no eren només un prendre comiat digne del difunt, sinó que manifestaven als afligits que no es trobaven sols en el dolor. Els rituals i cerimònies arrelades permetien que el dolor dels afectats fos suportable, limitaven la tristesa a una norma social ancorada.”*²⁹⁵

Concretament, es pretenia que el comiat prengués la següent significació a través de la cerimònia: “les exèquies (socialistes) no fan desaparèixer la tristesa –sobretot la dels familiars–. S’ocupen només que el comprensible moviment de l’ànima no es converteixi, en un moment així, ni en desesperació ni en negació de la vida, ajuden a tolerar més bé la càrrega quan aquesta sembla insuportable”.²⁹⁶ Aquesta és l’explicació que es dona, si més no, en els fullets preparats pel Departament de Cultura.

Malgrat el que s’ha trobat escrit als fullets, malgrat les més bones intencions del Règim, sembla ser que la celebració substitutiva proposada no acabava de donar els resultats esperats i tan desitjats. En una memòria de fi de carrera de filosofia (l’autor de la qual ha volgut mantenir-se en l’anonimat argüint que ara tot això ja és passat i no interessa ningú: l’anomenaré X)²⁹⁷ hom pot veure quin tipus de problemàtiques envoltaven el ritual. Malgrat que l’autor no hagi volgut exposar el seu nom, ni l’opinió que tenia del Règim, sí que es pot afirmar que alguna afinitat o altra havia de tenir-hi i que segurament era membre del SED. Treballava a pompes fúnebres i ell mateix escriu al text que era *Bestattungsrédner*.²⁹⁸ De primer exposaré la justificació que fa l’autor de la seva investigació, continuaré amb l’explicació que ell dona de part de la bibliografia emprada i, finalment, posaré –en boca d’X– les problemàtiques que –segons ell– envoltaven el ritual. La justificació del motiu pel qual escull aquest tema com a objecte de la seva recerca la realitza en forma de punts:

²⁹⁵ Sense autor. s.a. : “Die Betreuung Hinterbliebener als humanistischer Auftrag in der sozialistischen Gesellschaft.” Berlín: Humboldt Universität zu Berlin. Facultat de filosofia. Tesi de llicenciatura, p. 53.

²⁹⁶ “Neue Menschen...” Obra citada, p. 74.

²⁹⁷ A més de no dir el nom, tampoc ha especificat l’any de realització o de lliurament del volum. Per les dades donades pressuposo que es tracta de mitjan de la dècada dels 80.

- 1.- No hi ha cap tipus de formació a la RDA per als *Bestattungsdner*.
- 2.- S'ha adonat, al llarg dels anys (com a empleat del cementiri) que les cerimònies fúnebres socialistes no acaben de satisfer les necessitats sobretot psicològiques dels familiars del difunt. Afegeix que la desesperació és més greu i més difícil d'encarrilar en aquest tipus de cerimònies quan són nens els qui s'han mort o bé en casos de suï cidí.
- 3.- “Hi ha una manca de concepció teòrica de la mort i del morir-se que apaivagui les angoixes, desesperacions (...). Per això em vaig veure en l'obligació de fer un intent d'elaborar jo mateix unes suposicions teòriques sense, però, perdre de vista els meus objectius pràctics”.²⁹⁹

També és interessant d'analitzar la seva autojustificació pel fet que bona part de la bibliografia consultada sigui eclesiàstica:

*“(L)'Església té (...) una gran experiència que ha acumulat al llarg de centenes i ha tingut tradicionalment, des de temps immemorials, l'exclusivitat per conduir al darrer repòs. Ha practicat la forma de l'oració pública amb gran contingut cultural, s'ha preocupat per cerimònies i costums, ha mantingut cementiris nets i en ordre i ha protegit, en tant que instància reconeguda socialment, la moral de la mort.”*³⁰⁰

No era habitual que en un treball de la facultat de filosofia de l'època i a la RDA, hom emprés un terç de la bibliografia, aproximadament, de la “cosmovisió enemiga”: la cristiana. I d'aquí la necessitat de justificar-se. Els fullets preparats i publicats per la Casa de Cultura de Leipzig deien explícitament que el que es tractava, a l'hora d'organitzar els ritus que aquí s'estudien era anar trobant “substituts socialistes” de cerimònies ja existents a la litúrgia cristiana. Tampoc cal estranyar-se que en analitzar el ritual de les exèquies i les connotacions implícites i explícites de la vida i de la mort, es recorregués –ni que fos per contradir-la- a la literatura protestant.

L'autor X, parafrasejant a voltes textos cristians, argumenta el que, en el fons i de forma més breu, més concisa i potser menys explícita, ja s'ha esmentat a l'apartat del marc teòric. En certa mesura, l'ajuda que l'Església protestant, com la de qualsevol altra institució

²⁹⁸ En català no tenim un mot per fer una traducció literal del *Bestattungsdner*. La funció d'aquesta figura és la de preparar i fer les oracions fúnebres. Aquest individu, a més, era treballador de l'administració del cementiri, feina que féu durant l'existència i després de la desaparició de la RDA.

²⁹⁹ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 2

³⁰⁰ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 2.

monopolitzadora d'una cosmovisió, proposa per a les exèquies eclesiàstiques descriu la relació entre el dolor i el seu ritual de forma completament vàlida:

*“Els rituals serveixen per mantenir les emocions sota control: aquests permeten per una banda que aquestes emocions s'expressin plenament (una condició necessària per a la superació de la tristesa) i, al mateix temps, limiten, car les formes reglamentades porten a l'erupció mesurada dels sentiments en determinades formes d'expressió reconegudes i restringeixen a un temps concret l'eflorescència dels sentiments... El ritual d'enterrament aconsegueix la funció de restituir als afectats el difunt per alleugerir-los i evitar, així, que el vincle emocional no es traslladi fàcilment dels vivents al traspassat.”*³⁰¹

S'accepta, doncs, per part de defensors del Règim, que el ritual socialista al qual em refereixo ara, no acaba de donar prou “satisfacció” a les necessitats de l'esdeveniment, sobretot, durant els primers anys de l'establiment del socialisme, car encara no hi havia generacions senceres socialitzades sense la transcendència de la religió *Church-oriented*.³⁰²

Uns anys més tard, el filòsof X constata que moltes de les cerimònies funeràries religioses es fan, en gran part, per a gent no creient però que, malgrat tot, recorre, en aquestes ocasions, a l'Església. Concretament argüeix:

*“El motiu que produeix que les exèquies eclesiàstiques es facin per a ateu o gent que ha deixat de creure rau, de ben segur, en què l'Església, a resultes de la seva llarga experiència, està en una més bona disposició per celebrar el ritual funerari (...). Així és com l'Església ofereix ajuda als amics i familiars del difunt, practica la 'funció d'atendre' les ànimes desesperades.”*³⁰³

L'autor, això no obstant, no es dóna per vençut i aprofita per destacar el que proposen de nou o de diferent les exèquies socialistes davant les eclesiàstiques. El perquè d'aquesta concepció s'acabarà d'entendre en parlar de la concepció de la vida i de la mort. De moment, però, apunto el que l'autor X diu al respecte:

³⁰¹. 5 “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 3 Aquesta és una cita que fa l'autor extreta de *Die kirchliche Bestattung. Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft zu Berlin und Altenburg*, 1983. És una argumentació que amb altres paraules, fa el mateix Van Gennep.

³⁰² Al principi del Règim s'ha de tenir clar que per llei natural aquells qui es morien eren precisament els que s'havien socialitzat durant el període de la República de Weimar, abans o després, però no en el socialisme, sinó que havien crescut en el protestantisme característic de la zona fins al 1945. Això implicava que la majoria d'ells fossin protestants i que ho continuessin essent tota la seva vida.

³⁰³ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 54.

“Les exèquies socialistes (en contraposició de les cristianes) tenen un altre contingut essencial el qual, malgrat tot, és d’una gran importància. L’orador aprecia en tant que representant de la societat, la vida i els actes del difunt. Aquesta apreciació, dignificació és, segons el meu entendre, el que qualitativament s’aporta de nou amb la cerimònia de defunció a la manera socialista i comprèn, com a llegat, un cert consol per als afligits. Ara bé, malgrat la dignificació social, que sempre comporta implícitament un element de valoració i de transmissió de valors, (...) l’elevació dialèctica de les funcions del ritual de mort no és de cap manera un èxit: roman buit.”³⁰⁴

Per bé que aquest autor reconeix aquesta mancança, defensa que a la societat alemanya socialista existeixen suficients elements per consolar, per ajudar als afligits. La responsabilitat l’han de prendre les diferents organitzacions de masses: s’han de coordinar per donar el sentit adequat als actes.

Amb tot, X –treballador de pompes fúnebres- és conscient que en el moment en el qual ell escriu la seva recerca, la majoria de la població de la RDA no està impregnada de la concepció que considera adequada,³⁰⁵ seguint les ensenyances de Marx i Lenin i, per aquest, motiu repeteix:

“No es pot oblidar que totes les possibilitats esmentades (aquí no s’han exposat exhaustivament) seran efectives quan una gran part dels membres de la nostra societat hagi adoptat com a pròpia l’educació social general envers el morir i l’estar mort. Mentre no haguem superat la ‘mort com a tabú’³⁰⁶

És a dir, fins que no haguem vençut les seves suposicions/condicions materials i ideològiques hem de prendre mesures. Mesures que han de permetre que la repercussió individual de l’efecte de la mort s’equilibri per a cada cas particular. Aquestes mesures han de repercutir de forma anivelladora i han de mitigar les conseqüències del tabú de la mort.

³⁰⁴ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 54.

³⁰⁵ És una constatació, aquesta, que poc abans de la caiguda del Mur la *Weltanschauung* materialista (socialista) encara no havia impregnat la població en tots els seus àmbits?

³⁰⁶ X, considera que si la mort d’altri ens és un mal tràngol és perquè hi ha hagut una “problematització” d’aquesta (terme foucaultíà), és a dir, i tal com l’anomena X, se n’ha fet un tabú. Per aquesta raó, l’autor considera que l’aprenentatge de la mort (que és el mateix que el de la vida) es redueix, en el fons, en “destabuïtzar” la mort.

Aquestes mesures han de contribuir a modificar el nostre enfocament envers el cercle problemàtic del viure, del morir i de l'estar mort en el seu sentit general dins la nostra *Weltanschauung* científica.”³⁰⁷

X, conscient que la situació en el sentit ideològic no està massa avançada, continua argüint que mentre no es tingui aquesta nova percepció de la mort, la responsabilitat i el deure respecte de la situació dels familiars afectats ha d'anar a càrrec del metge de medicina general. “És ell qui ha d'estar en disposició d'ajudar terapèuticament o, si més no apreciar l'estat exacte dels afectats a fi de –en casos greus– iniciar a una intervenció *psicoterapèutica*”.³⁰⁸ És a falta d'una creença en el més enllà, que la ciència i la medicina han de resoldre, ni que sigui parcialment, el desconsol, la desesperació dels parents i amics davant la mort d'algú proper. Ell fa una proposta de solució des de dins del Règim, per polir un dels aspectes que la seva pràctica quotidiana li mostra que no està ben resolta. La proposició, no és una invenció pròpia ni escapa de la doctrina, ni del que els fullets ja havien descrit, sinó que sorgeix del desajustament que constatava dia a dia entre la teoria i la seva aplicació. Llavors, recuperant ell mateix els textos dels pensadors del socialisme, fa la seva intervenció.

UN MODEL DE SOLUCIÓ PER AL DESCONSOL

*“La solució del problema del consol només és possible, segons el meu entendre, durant els pròxims decennis si persones apropiades prenen possessió de tal tasca de forma especialitzada.”*³⁰⁹

La seva proposta, que escriu entre 1986 i 1987 tenint en compte tot el que ha estat veient i analitzant en tant que filòsof i *Bestattungsrédner*, seria que quan s'esdevingui un òbit el metge que signa el certificat de defunció atengui la família del difunt, car es pressuposa que és la primera persona “amb coneixements al respecte” que té contacte amb els familiars. La funerària, en tant que empresa estatal i especialitzada en el tema, també ha d'estar al servei dels afligits i vetllar per ells, conjuntament –si cal– amb el metge.

³⁰⁷ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 55.

³⁰⁸ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 55.

*“Per a la funció d’atenció als afectats seria molt apropiat apuntar els elements positius de la cura de l’ànima que fan els cristians i desenvolupar-ho en el sentit de la nostra Weltanschauung.”*³¹⁰

S’han de produir diverses converses en les quals els familiars del difunt manifestin la seva visió de la vida i de la mort, expressin el grau de desconsol i comentin la seva relació amb el difunt per tal que sigui més fàcil ajudar-los. La xerrada ha de ser:

*“Delicada i feta amb molta cura no només per experimentar d’entrada si realment es vol l’ajuda, sinó també perquè per als membres restants és summament important poder-se expressar al respecte i tenir un interlocutor que escolti atentament.”*³¹¹

Cal tenir en compte, sempre segons X, que una defunció comporta sempre una gran quantitat de tasques organitzatives les quals haurien de poder ser posades en mans de pompes fúnebres i permetre que els afligits puguin anar paint la mort i superant psicològicament la situació. Però l’autor també entén que cal respectar aquells qui vulguin arranjars’ho tot ells (escollir lloc, orador, textos, ornaments, etc.). La persona que oficiarà la cerimònia és la que ha d’haver estat present o bé haver dirigit personalment els contactes i xerrades fets amb la família. Així, en el moment de la cerimònia serà capaç d’aproximar-se més a la necessitat i voluntat dels familiars al mateix temps que expressarà –amb més coneixement de causa– els actes i els trets personals que caracteritzaren al difunt en vida.

Per més bona que fos l’oració fúnebre, no es pot exigir que aquells qui senten més profundament la desaparició del traspasat estiguin en condicions de capir-ho tot. D’això també se’n fa el càrrec X quan adjunta:

*“És comprensible que els familiars i amics durant la cerimònia fúnebre i donat que el fèretre o l’urna romanen a la vista, els sobrevingui una càrrega psíquica intensa que a més es reforça amb el record del difunt durant la cerimònia. Es constata, sovint, que els afligits no són capaços de capir les paraules de l’orador.”*³¹²

La presència del *Bestattungsdner*, així com la seva tasca al llarg del ritual són cabdals:

³⁰⁹ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 56.

³¹⁰ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 57.

³¹¹ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 57.

*“L’orador ha de ser, en certa manera, el portador de l’educació social general del cercle problemàtic: el viure, el morir, l’estar mort. Ell, en tant que representant de la nostra societat socialista, ha de donar la força suficient al llarg del l’oració fúnebre a través de deixar constància del reconeixement de la seva tasca en tota la seva extensió i, paral·lelament; a través de les seves paraules amb gran delicadesa, psicològica i empatia a tots els afligits (no només als familiars) a fi, també, que en el futur es pugui dominar correctament la pròpia vida.”*³¹³

CONCEPCIÓ DE LA VIDA I DE LA MORT

Amb la intenció de donar al poble un puntal on aferrar-se davant un esdeveniment com el del cessament de la vida, els ideòlegs del Règim anotaren, en els fullets dedicats als funerals, quina era i havia de ser la visió, la percepció que els ciutadans tenien i/o havien de tenir sobre la vida i la mort. Es constata que en les exèquies, l'Estat no tan sols es preocupava de consolar la família i els parents sinó que, en fer-ho, estava recalcant la seva doctrina i la seva Weltanschauung, de la mateixa manera que s'esdevé en qualsevol altra cosmovisió ritualitzada. Tal fet es palesava en frases com “per nosaltres, els partidaris de la cosmovisió materialista, la vida no és cap estació de pas en el camí cap a un món millor ni és cap salvació. Nosaltres concebem el món i la vida com a tasca en ella mateixa”.³¹⁴ La mort calia viure-la i veure-la, en la societat socialista, d'una determinada manera:

*“els fonaments per a la interpretació de la mort i el valor d'una personalitat socialista en les exèquies, sobretot en l'oració funerària, són la concepció marxista-leninista de la humanitat quant a essència social en la seva totalitat”.*³¹⁵

A la RDA en tant que materialistes entenen la mort com a fenomen legítim en l'etern procés de l'esdevenir i de la desaparició o desintegració en i de la naturalesa. Les persones, pel que fa referència a la seva part biològica, formaven d'aquesta manera part de la natura i, per tant, estaven subordinades a les seves lleis. Calia ser-ne conscient i acceptar-ho com a quelcom de natural. L'individu, en tant que part de la natura i amb l'ajuda de la societat, aconseguia i modificava el seu comportament amb l'objectiu d'autorealitzar la seva personalitat, perfeccionar creativament el seu entorn i la seva essència i formar, veritablement, el que es denomina “la humanitat”.

³¹² “Die Betreuung Hinterbliebener.” Obra citada, p. 58.

³¹³ “Die Betreuung Hinterbliebener.” Obra citada, p. 59.

³¹⁴ AAVV (1972): “Alles hat am Ende sich gelohnt”. Zentralhaus für Kulturarbeit der DDR, Leipzig. p. 4.

³¹⁵ AAVV (1982): “Der Tag hat sich geneigt.” Zentralhaus für Kulturarbeit der DDR, Leipzig, p. 4.

Tota aquesta concepció última de la vida i de la mort desembocava en la creença i el consol davant d'un difunt del fet de saber que l'empremta del que s'havia fet al llarg de la seva existència romania, malgrat tot, en l'irresistible progrés de l'existència, en la consciència, en el cor i en l'obra dels que seguien vivint. Un reforçament del consol provenia del coneixement que "una vida rica i plena s'ha acabat completament, tot ha valgut finalment la pena."³¹⁶

Aquesta manera de percebre i de viure la pròpia existència i, consegüentment, capir el sentit de la mort, topava amb un obstacle insalvable quan el difunt no era adult ja que l'individu havia cessat de viure sense haver pogut realitzar el "sentit de la seva existència". Llavors, la doctrina marxista-leninista es trobava mancada d'arguments, no tenia eines conceptuals per respondre la pregunta que davant d'aquest tràgic esdeveniment tothom es fa: per què? I, amb tot, els ideòlegs d'aquesta *Weltanschauung* no amagaven la seva impotència per donar una explicació:

*"Hi ha casos, en efecte, en els quals una cosmovisió i coneixement materialista no poden dir gaire cosa davant la mort. Per exemple, davant la mort d'un infant, d'un adolescent, d'un jove, l'esdeveniment ens sembla absurd i monstruós. En aquests moments ens sentim desconcertats, confusos, atònits i busquem, en va, una resposta al per què."*³¹⁷

Tot i manifestar en part la seva impotència, els "creadors i legitimadors" de la visió socialista del món es veien obligats a aportar certes explicacions a fi de donar, ni que fos mínim, un suport psicològic a aquells individus que s'havien d'encarar amb una d'aquestes morts "injustificables". Per aquest motiu, explicitaven amb més profunditat la base filosòfica on tots aquests conceptes reposen:

*"En tant que materialistes sabem que la naturalesa no té cap sentit. Vida i mort, en elles mateixes, tampoc no tenen sentit com tampoc en tenen el sol o la neu. Cap déu, cap esperit és creador del món. Però hi ha lleis que mantenen els àtoms i les estrelles en moviment. L'obra de les legitimitats objectives determina l'esdevenir i la desaparició en la natura, per tant, també la vida i la mort de les persones."*³¹⁸

³¹⁶ "Alles hat am Ende sich gelohnt"... Obra citada, p. 5.

³¹⁷ "Der Tag hat sich geneigt"... Obra citada, p. 6.

³¹⁸ "Alles hat am Ende sich gelohnt" ... Obra citada, p. 6.

Conscients, però, que ni aquests mots podien consolar les situacions de morts tràgiques (accidents de trànsit, malalties de gent jove, etc.), s'acabava admetent que tals esdeveniments eren i romanien sense sentit.³¹⁹ I, al mateix temps, es recalcava que aquests fets no havien de conduir a la desesperació per inexplicables que fossin. Cal que hom intentés donar a la vida, amb tota la intensitat possible de la personalitat de cadascú, el que la vida és en ella mateixa:

*“Només així serem capaços de vèncer la pèrdua que sentim en el nostre interior, de continuar el nostre camí, el nostre objectiu i la nostra direcció. Així, al final de la nostra existència podrem expressar la pròpia alegria i tristor, l'èxit i el fracàs, perquè tot això ja ho haurem experimentat.”*³²⁰

Per tal de fer més visible tota aquesta concepció de la vida i de la mort, tradueixo –sense respectar ni la rima ni la mètrica del text alemany– la següent poesia de Louis Fűrnberrg:

*“Cada foc que captura el meu cor, / cada preocupació que sobresalta el meu cor
(...) sovint fou difícil, així anà tot, / restaren cicatrius, però valgué la pena.// La
nostra vida no és fàcil de conduir / només qui manté el cor fort / té la força per dir sí
a la vida / i per a la lluita per a un nou món.”*³²¹

A la memòria de fi de carrera de filosofia abans esmentada, l'autor –coneixedor no només de tota aquesta literatura, sinó també de la cristiana i la d'altres corrents filosòfics- es pregunta, quin ha de ser el sentit de la mort per als éssers humans que vivien en el socialisme. Ell, en tant que treballador del cementiri, havia vist cerimònies fúnebres cristianes i socialistes (en aquestes darreres havia tingut un paper actiu en tant que orador) i coneixia de ben a prop les diferents reaccions que es desencadenaven en aquestes circumstàncies. Tot plegat ho analitza, no tant per fer una descripció exhaustiva d'allò que veia quotidianament, sinó per donar una “solució” a la problemàtica que desencadena la mort, sobretot de cara als afligits.³²² Per trobar sortida a la qüestió es demana, des de la cosmovisió que l'impregna, allò que li és o li hauria de ser consubstancial. Així, comença esbossant allò que altres cosmovisions –les que té més a prop- han anat associant al sentit

³¹⁹ Aquest reconeixement de la impotència s'explicita als fullets de la Casa de Cultura, però davant una oració fúnebre d'aquestes característiques, s'ometia la pregunta del per què i es desviava el tema bo i recalcant el que l'individu havia fet per la societat. Això es feia tant en cas de suïcidi, com de mort per accident o malaltia de persones joves.

³²⁰ Alles hat am Ende sich gelohnt.”... Obra citada, p. 6.

³²¹ Alles hat am Ende sich gelohnt.”... Obra citada, p. 6.

³²² Ja s'ha exposat la proposta de solució que fa X al seu estudi de final de carrera.

de la mort. Per un costat, el cristianisme vincula l'òbit amb l'inici d'una nova vida, no terrenal, però més real. Aquesta visió cau, ja per definició, fora dels paràmetres d'una *Weltanschauung* que es proclama materialista i gens espiritualista. Per un altre costat, però, s'acosta a la filosofia existencialista (més en la seva versió sartreana que no pas en la heideggeriana): segons el *Bestattungsdreher* “els existencialistes no ho resolen bé (la qüestió de la mort) perquè posen la defunció només a l'esfera individual i, per tant, també la vida i el seu sentit. Però s'ha dit –ell ho ha argumentat amb anterioritat– que l'ésser humà és un ésser social”.³²³ Ell critica la visió existencialista perquè “si es contempla la mort només de forma individual llavors aquesta no és res més que el punt final, o en el millor dels casos, el principi d'un no-res, molt difícil de capir”.³²⁴

Si es pren, com ho fa aquest autor, aquestes dues concepcions com les úniques existents sobre el tema, llavors, es pot afirmar que el socialisme dóna una significació diferent que contempla l'individu tant en la seva “animalitat” com en el seu component social i que deixa de banda, tota altra vida que no pugui percebre's materialment.

El que és nou en la concepció del socialista de la mort és, bàsicament, la seva científicitat la qual recolza en la teoria de l'evolució de les espècies i desemboca, en un cert darwinisme social. Així, l'autor de la memòria afirma:

*“(N)omés la dialèctica materialista està en condicions de classificar la mort científicament. De primer cal distingir entre la mort individual i la mort com a moment de l'evolució de les espècies. Una dialèctica entre vida i mort és demostrable si l'evolució de les espècies n'és la força motriu (...). En tant que individu, l'ésser humà no és només mitjà i finalitat per a l'evolució de les espècies, sinó que també pot assegurar-se una relativa immortalitat gràcies a la seva contribució creativa la qual esdevé rellevant en i a través de l'espècie.”*³²⁵

L'autor d'aquests mots, amb tot, s'adona i així ho manifesta, que ni en la societat en la qual ell viu, s'accepta el procés d'expirar de forma natural, motiu pel qual aposta per una educació adequada respecte el fenomen de la mort, per bé que no només d'aquesta: “perquè però educació per a la mort? L'educació per a la mort és educació per a la vida!”.³²⁶ Ell fa totes aquestes anàlisis precisament per estar en condicions de donar possibles

³²³ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 18.

³²⁴ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 18.

³²⁵ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 19.

³²⁶ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 46.

solucions tant del que és viure com del que és morir car “es deixa, però, reconèixer que un suport (als afligits) ja no serà necessari, quan domini una percepció semblant (la que ja ha exposat) del morir i de la mort, que la mort pot ser acceptada com a tal, pel que és, és a dir, la fi natural de la vida”.³²⁷ En conseqüència, mentre la gent pateixi i s’ho passi malament en cas de traspàs de familiars i coneguts, és que la societat encara no s’ha impregnat de la manera adequada d’entendre aquests fenòmens (començant, és clar, pel del sentit de la pròpia vida).

Partint d’una visió científicomaterialista de la cosmovisió en la qual es viu, no és d’estranyar que s’intenti que la solució –si més no teòrica– passi per les mans dels metges. Però també aquí, l’autor de la memòria de fi de carrera de filosofia hi veu els seus límits:

“(A)ctualment es dona la circumstància que els metges i el personal mèdic en general no es troben normalment en condicions de resoldre les tasques d’aflició. D’una banda, també ells –que no viuen pas fora de la nostra època ni societat– estan impregnats pel tabú de la mort en la seva concepció del morir (que encara és vida) i de l’estar mort (que és la limitació temporal de la vida individual)... molts metges, però, conceben la mort com el final del seu poder, com una barrera.”³²⁸

És obvi que individus que tinguin aquesta darrera percepció de la seva feina davant un òbit, no poden ser de massa ajuda per als familiars (i menys encara si es vol que facin pedagogia socialista de la mort).

L’esmentat autor arriba a la conclusió que hi ha encara (s’està parlant del 1986 a la RDA i sense previsions de caiguda del Mur) moltes, massa instàncies i persones del mateix Règim que no han arribat a madurar en el que són les significacions últimes i que això es deu a una manca de formació (que, com ja s’ha manifestat, va des de l’individu particular fins als metges, passant pels propis oradors de les cerimònies fúnebres socialistes). Ell té una visió optimista del com “viure la mort” i del no “deixar-se morir” mentre s’és viu, per això comenta:

“(C)al acceptar que la mort forma part de la vida, que tots hem de morir. Així el valor de la vida individual es basa en la qualitat i no en la quantitat (anys viscuts) (...)”³²⁹. La comprensió i acceptació que la pròpia vida sigui finita no condueix necessàriament a la desesperació i depressió, sinó en el cas positiu, cap a una

³²⁷ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 44.

³²⁸ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 49.

³²⁹ En fer aquesta afirmació li és més fàcil d’acceptar i de trobar ‘natural’ la mort de persones joves.

organització millor i plena de sentit de la pròpia vida. Reflexionar adequadament sobre la mort desemboca en la maduresa de la personalitat.”³³⁰

Aquest “optimisme”, no obstant, no l’he sabut trobar a cap dels fullets redactats per la Casa de Cultura de Leipzig.

Significació individual

La significació que donaren els entrevistats als enterraments als quals havien assistit és força difícil de descriure, car d’una banda cap va fer una explicació exhaustiva del ritual i, d’altra banda, els que, malgrat tot, estaven més disposats a comentar-ho es trobaven sense massa paraules. En aquest sentit vaig tenir la sensació que la mort a la RDA era viscuda bastant com la viuen els laics a la nostra societat: un sentiment de tristesa i/o desesperació més o menys profund segons la proximitat del difunt, una sensació d’impotència davant un fet consumat irreversible, una falta d’explicació del cas i, finalment, el fet de percebre, en aquests moments, les paraules com a inútils, mancades de significació. No obstant això, aquests sentiments més que treure’ls d’allò que els entrevistats m’explicaren, els he deduit llegint entre línies les cares, expressions i argumentacions que posaren els individus. El que sí que vaig constatar, però, fou que la part de la cosmovisió que tracta sobre el més enllà o no després de la mort havia impregnat força profundament en la societat: tots els entrevistats afirmaren, excepte els pastors protestants o els protestants convençuts, que la vida s’acabava, en tots el sentits, amb la defunció. Un dels pastors entrevistats, per la seva part, no només estava preocupat perquè el règim de la RDA havia arraconat durant molts anys l’Església sinó i, sobretot, per la “pèrdua de transcendència” que aquest fet havia comportat a bona part de la població. Els ateus o agnòstics concebien la vida com a fi en ella mateixa car després d’aquesta no hi ha res més. Ara bé, no tothom podia donar un “sentit” a aquest fi que és la vida, potser els que n’eren menys capaços eren els més crítics amb el Règim i que els hagués agradat creure, sense, però, aconseguir-ho mai.

De moment, només he parlat del significat que donaven els membres de la RDA en general, com a mínim, aquells amb qui vaig parlar, de la mort d’una persona estimada. Manca però explicitar la percepció que tenien del ritual en si. Els individus entrevistats tampoc em varen fer comentaris gaire sorprenents. Es limitaren a descriure el que es feia el dia de les

³³⁰ “Die Betreuung Hinterbliebener...” Obra citada, p. 61.

exèquies, ja fos un enterrament, ja fos una incineració, sense introduir-hi gaires judicis de valor. S'explicaven com si allò que havien viscut fos el més natural del món i/o l'única manera de celebrar el ritual. Només un parell reconegué que li havia “sobrat” el contingut polític del ritual, però així i tot no recordaven gaire quin era aquest. El que es recordava més de la cerimònia era, precisament, l'oració que feia referència a la vida del difunt.

Pel que fa a la tradició de reunir-se tots els presents a les exèquies a un restaurant o a casa del difunt per fer un àpat conjunt amb la família, cal dir que algunes de les persones preguntades no hi donaren gaire importància ja que per a ells era una tradició que ve de lluny. D'altres, un parell o tres, expressaren el seu rebuig sobre tal àpat: “no sé per què es fa ja que els parents pròxims estan tan afligits que no tenen ganes de gresca ni de menjar. Això només serveix perquè les persones que no perceben el difunt prop seu sentimentalment es dediquin a beure tant com poden i a esgarrapar tot el que l'estómac accepta de menjar”. Una d'aquestes persones afegí que si ho hagués hagut de decidir ella, després de l'enterrament de la seva àvia no s'haguera fet cap banquet; el que s'esdevingué, però, fou que l'àvia havia deixat molt clar que sí que volia que s'efectués perquè “no es pot deixar tots els convidats afligits anar cap a casa cap cots i moixos. Això seria una falta de respecte envers els convidats”. No obstant la posició de la darrera entrevistada, els altres que més o menys trobaven absurda aquesta tradició no s'hi oposaven tan aferrissadament.

Descripció de la cerimònia

PREPARATIUS

Són de gran significat els preparatius d'unes exèquies, sobretot si es té en compte, el desesper i la tristesa que commou els familiars i amics més pròxims del difunt. Cal, a més, no perdre de vista que aquesta és la celebració que es pot preparar, per regla general, amb menys antelació, atesa la imprevisibilitat de la mort. Per això, era molt adient i comú recórrer, en la majoria dels casos, a l'ajuda de les organitzacions comunals. A cada *Bezirk* hi havia una associació, que depenia dels Consells del Departament d'Affers Interiors del *Bezirk* especialitzada en exèquies “atees/socialistes” i, per tant, s'ocupava d'aquestes qüestions: donava indicacions i ajudava els familiars a omplir els papers necessaris. També ajudava o s'encarregava directament d'idear el ritual segons les necessitats especials de cada família.

Els ideòlegs d'aquestes cerimònies donaven molta importància al fet que es desenvolupessin amb el màxim d'atenció personal envers els familiars i els individus protagonistes de cada ritu, és a dir, dels traspassats. Per aquest motiu no es cansaven de repetir que a l'hora de pensar com s'havia de desenvolupar el ritual i, fonamentalment, en el caràcter i en el to de l'oració s'havia d'adequar a cada difunt el qual, com qualsevol persona, havia tingut la seva pròpia personalitat, havia viscut uns determinats fets i esdeveniments propis. I aquesta diferenciació calia que s'expressés en l'oració així com en el fet de decidir les peces musicals, les recitacions, l'organització de l'espai, la decoració i, fins i tot, en el fèretre.

Els parents més pròxims del finat eren els qui havien d'escollir, bo i posant-se d'acord amb els responsables dels funcionaris organitzadors d'exèquies, el lloc i el moment dels funerals. Els indrets més corrents que s'empraven per fer la cerimònia fúnebre eren: la casa del difunt, la sala de festes de la ciutat, poble o *Bezirk*, la sala de sofriment (*Leidenhalle*) o la tomba. A les ciutats grans, normalment, el ritual tenia lloc a la Sala de Celebracions del cementiri (*Feierhalle*), mentre que al camp era més normal triar per a aquesta ocasió o les cases de cultura del poble o els dipòsits de cadàvers (*Leichenhallen*). Quan la vila, poble o llogarret no disposava de cap dels dos indrets citats, la celebració es feia a casa i, si per qualsevol motiu això era impossible, es feia al sepulcre. Ara bé, totes aquestes precisions eren les que podem trobar en els llibrets dedicats a les exèquies, però tots els entrevistats comentaren que les oracions i els ritus fúnebres els havien presenciats sempre o a la capella del cementiri o directament a la fossa. Potser el motiu d'aquesta discordança rau en el fet que les persones amb qui vaig parlar o eren berlinesos o no procedien de pobles molt petits.

Una altra decisió que s'havia de prendre era si el difunt s'enterrava o bé s'incinerava (a la RDA era molt usual la pràctica de la incineració; de fet, aquesta era preferida pel govern, la qual cosa es palesa en el fet que tots els dirigents del país i membres més rellevants del Partit que es moriren foren incinerats). El motiu d'aquesta pràctica no s'explica en cap dels llibrets que he llegit referents a les cerimònies fúnebres. L'únic que s'hi esmenta és que hom podia dur-la a terme o no. Un dels entrevistats, professor d'universitat, digué que la instauració i extensió dels crematoris s'havia fet perquè la RDA era molt pobra en fusta, la qual cosa impedia, segons deia, la producció a gran escala de baguls. Aquest professor va afegir: “quan veies la lletjor dels taüts i la baixa i magra qualitat de la fusta, et passaven totes les ganes de comprar-ne un. Per això acabàvem, gairebé tots, incinerant els nostres difunts”. No he pogut contrastar la validesa de tal asseveració. Personalment, m'inclino a

creure que l'expressió de les incineracions a la RDA respon més a la voluntat de mantenir la tradició dels lliurepensadors,³³¹ o bé per qüestions econòmiques.

MÉS PREPARATIUS

Entre els familiars, els funcionaris de les associacions encarregades d'organitzar les exèquies i els directors de l'empresa del difunt havien de discutir i decidir els següents aspectes de la cerimònia:

- Qui havia de fer l'oració.
- Quines institucions havien de prendre part en la cerimònia fúnebre.
- Considerar si el fèretre havia de ser vetllat per la guàrdia d'honor (evidentment això només es feia en casos bastant especials, membres del govern, militants molt actius del SED i, potser, figures intel·lectuals o culturals del Règim).

En cas de posar guàrdia d'honor, decidir qui l'organitzava: l'empresa, el Partit o alguna altra organització. També havien de tenir present el nombre de guàrdies i com s'havien d'efectuar els relleus. Decidir si sobre el fèretre s'hi havia d'estendre la bandera de la RDA o no.

Escollir el tipus de taüt o el material de l'urna (aquestes solien ser de terrissa o de plàstic), i, per tant, decidir si s'optava per fer una incineració o bé una inhumació. (Els entrevistats comentaren que era molt més barat cremar el difunt que no pas comprar un bagul i enterrar-lo.)

Pensar si hi havia d'haver discursos de condol (*Kondolenzreden*), quants i qui els havia de pronunciar.

Preveure i organitzar la decoració del lloc: rams i corones de flors, banderes, etc.

Decidir les peces musicals: els instruments, el cor, els cantants o si en comptes de música en directe calia equipar la sala amb un tocadiscs.

³³¹ El 10 de desembre del 1878 tingué lloc a Gotha la primera cerimònia incineradora realitzada segons els principis moderns. Un any més tard i al mateix indret, es posà en funcionament el primer crematori. Mica en mica, els lliurepensadors, anaren vinculant la incineració a les exèquies profanes. El 1905 es crea, a Berlín, la *Verein der Freidenker für Feuerbestattung* e. V. (Unió de lliurepensadors per a cerimònies incineratòries. Cita de: *Sterben, Tod, Trauer und die Freidenker... "Geschichte der Feuerbestattung – von der Antike bis Gotha 1878"*, p. 58 Anett Ostin-Kühl.

Per a l'enterrament (i no per a la incineració) s'havia de pensar si es tiraven flors o terra a sobre el bagul. En cas que s'optés per tirar un grapat de terra els ideòlegs, per tal de diferenciar més la cerimònia, recalquen “només es fa una vegada i no tres com els religiosos”.³³²

En el moment de prendre totes aquestes decisions s'havia de tenir en compte a més de les preferències de la família els desigs expressats pels difunts.

En un ritual com el que s'està descrivint un dels elements més rellevants era precisament el contingut de l'oració. Aquesta tenia per funció consolar els presents davant la tràgica pèrdua i ressaltar socialment la vida del traspasat. Per tal que això es pogués dur a terme s'aconsellava (en els fullets) que l'oració la fes un funcionari de l'empresa, algú del Partit o d'una organització social.

Contràriament al que s'acaba d'exposar, l'autor de la memòria de filosofia, escriu el següent:

“(E)l contingut essencial de les exèquies es dona a l'oració fúnebre. Normalment, l'orador és un company de treball que efectua aquesta tasca perquè ja és l'individu de l'empresa designat per a això o bé ho fa paral·lelament a la seva feina. En poques ocasions els organitzadors de la celebració són dirigents estatals o representants de les organitzacions de masses. Aquest darrer tipus de personal no és el que abunda en tant que oradors de cerimònies fúnebres ja que el difunt fou un company de treball, un amic o un camarada que tingué un contacte i un vincle personal amb l'orador. D'aquesta manera, la celebració pren un caire emocional-personal que, això no obstant, es devalua per la manca de retòrica i fonètica. (...). Un altre problema afegit a què la cerimònia hagi de ser feta per un conegut del difunt és que provoca sovint una acceptació a contracor. Hom ho fa, precisament, quan no hi ha altra solució i aconpleix el seu deure.”³³³

Aquest testimoni –ell mateix era *Bestattungsrédner*– fa pensar que, si bé d'entrada estava pensat que hi hagués un corpus de treballadors que es dediquessin a preparar oracions fúnebres, a la pràctica aquests eren menys abundants del que es dedueix llegint els fullets de la Casa de Cultura de Leipzig, de manera que s'havia de recorre a no professionals.

³³² “Der Tag hat sich geneigt”... Obra citada, p. 11.

³³³ “Der Tag hat sich geneigt”...Obra citada, p. 51.

Les recomanacions dels fullets també exposen què s'esperava de l'orador així com el paper que havia de desenvolupar al llarg del ritual: "la comunitat d'afligits espera (d'ell/a) mots de consol concrets. L'oració no ha de sobrepassar els 10-15 minuts. L'orador ha de ser conscient, en tot moment, que ell és al punt de mira; que ell ha de mostrar el pol de serenor en aquests instants de llàgrimes i d'afflicció. La seva emoció no pot conduir a què aquesta tasca de responsabilitat que realitza no es pugui acomplir satisfactòriament. L'orador hauria de poder parlar lliurement –és a dir, no llegir cap text– al mateix temps que ha de vetllar per la unitat de la celebració. La seva oració desemboca en la condolència personal".³³⁴ I, això malgrat els inconvenients ja coneguts i que X ja ha il·lustrat.

La missió de l'orador era "fer una xerrada en la qual es mostri un estret contacte amb els familiars del difunt i es doni el condol dels amics, dels companys i dels col·legues pel gran dolor que els ha sobrevingut. Aquesta expressió ha de ser convincent".³³⁵ A fi de sostenir el discurs de la "millor manera possible", en el textos s'aconsellava que l'orador mantingués, prèviament, una conversa amb els membres de la família sobre les directrius generals de l'explicació que aquest havia de fer en públic i es parlava dels següents aspectes de la vida del difunt: les dates més rellevants de la seva existència (data de naixement, de casament, etc.), el seu comportament familiar, el nombre de fills que va tenir; es feia referència als pares i germans, a la feina i a les ocupacions preponderants de la persona. També era important citar el rol particular del difunt en cadascuna de les seves tasques, el seu lloc a la societat així com la seva pertinença o no al Partit o a qualsevol altra organització. I no es podia oblidar de comentar les situacions particulars característiques i el lema de la seva vida, els interessos i les inclinacions que l'individu tenia i, finalment, els desigs dels que romanien vius. Eventualment s'expressava l'últim desig del mort.

A fi que tot plegat es pogués dur a terme d'una manera convenient, es recomanava que l'individu que havia de sostenir el discurs fos un bon orador i que, al mateix temps, tingués la imatge política i moral del Règim. Així, "la seva compassió i simpatia interior contribuirà al fet que l'oració sigui emocional i faci pensar, la qual cosa aconseguirà amb un alemany clar i evitant un contingut superficial caracteritzat per un estil massa apassionat i solemne".³³⁶

³³⁴ "Neue Menschen..." Obra citada, p. 75.

³³⁵ "Alles hat am Ende sich gelohnt"... Obra citada, p. 9.

³³⁶ "Alles hat am Ende sich gelohnt"... Obra citada, p. 9.

EXEMPLE PER A L'ORGANITZACIÓ D'UNA ORACIÓ FÚNEBRE

“Recitació: lectura d'una poesia, text, etc. (les persones que no estan gaire capacitades per fer una recitació és millor que no ho facin al principi de l'oració fúnebre).

Introducció: en aquesta part és quan hom s'ha de referir al fet que la vida humana està subjecta a les lleis de la naturalesa. Es comenta, a més, que tots els comiats són dolorosos i que aquest dolor es mostra de múltiples formes, però tots, excepte el de la mort, ens deixen amb l'esperança de tornar-nos a veure. Per això, el comiat final de les persones que tenim a prop ens omple d'hores molt doloroses i d'una profunda tristesa.

Apreciació del mèrit del difunt, el seu desenvolupament, la seva influència en els esdeveniments de la seva pròpia vida (casa dels pares, desenvolupament professional, esdeveniments divertits i/o seriosos, els seus interessos). Com a pauta, cal tenir en compte el transcurs de la vida.

Oració de consol per als familiars. (Amb la quarta i cinquena part acostumen a finalitzar unes exèquies per a una incineració. Per a una inhumació es recomana acabar l'oració fúnebre a la capella amb la tercera part i que la part final sigui a la tomba amb aquesta quarta part.)

No s'ha de parlar només del sofriment davant la tomba (amb gent gran que es mor), sinó també de les futures tasques vitals i donar força i consol amb la riquesa dels records. De la mateixa manera que abans s'havien vençut totes les hores difícils amb plena fortalesa. (Cal preparar els néts.)

Acomiadament i regraciament: els efectes de l'orador en tant que bon comunicador li permetran una gran capacitat d'expressió (i més si aquest està avesat a pronunciar discursos). Ell dóna les gràcies en nom de tota la comunitat, parla de les nobles virtuts del difunt i del buit que deixa darrere seu. No solament atenció i agraïment són expressats a la sepultura, sinó també sempre durant la vida, quan mirem el passat, quan ens toquen de prop esdeveniments especials (àdhuc alegrement amb un company), quan estem sotmesos a decisions. En aquest sentit, ell continuarà vivint i, per això, li agraïm molt tot allò que ell mateix i, a la seva manera, ha fet al llarg de la vida per nosaltres.”³³⁷

³³⁷ “Alles hat am Ende sich gelohnt”... Obra citada, p. 11.

Funcionament de la cerimònia

Per bé que els funerals d'enterrament i els d'incineració tenien el mateix contingut filosòfic o, altrament dit, la mateixa significació última dins la cosmovisió socialista, la forma del ritual variava lleugerament entre un i altre. Es podria afirmar que tots els passos eren pràcticament idèntics però que, depenent del tipus de cerimònia, els uns es feien abans o després que els altres. Una altra variació, segurament la més important, provenia del fet que l'enterrament es podia fer gairebé immediatament: la cerimònia i la inhumació es feien al mateix dia, l'una després de l'altra. Tanmateix, amb la incineració les coses canviaven una mica ja que hom havia de sol·licitar-la i com que entre el dia de la mort del difunt i el dia que els familiars rebien la carta del crematori conforme podien anar a recollir l'urna podia transcórrer ben bé sis mesos o fins i tot més, es feia la cerimònia fúnebre uns dies després que el difunt s'hagués mort i, si es volia, es tornava a fer un altre petit ritual al moment d'enterrar l'urna. (Tots els entrevistats coincidiren a dir que el Règim obligava a soterrar el receptacle i un afegí que "l'Estat volia controlar on eren tots els ciutadans, ja fossin vius o morts".) En aquest petit ritual, però, en tenir lloc tant temps després de la mort de l'individu i en haver-se fet ja les primeres exèquies, només hi solien assistir els familiars més propers i un parell d'amics íntims.

Estructura bàsica per a una incineració

El fèretre, que d'entrada es trobava a casa o a pompes fúnebres, podia estar obert o tancat segons la voluntat de la família. En cas que fos obert, els presents podien veure el difunt abans de la cerimònia. Després, amb un cotxe mortuori, es transportava el fèretre fins al cementiri cobert de corones i de flors.

1. Música d'introducció. Amb aquests acords es feia l'entrada a pompes fúnebres.
2. Peça musical.
3. Recitació i, posteriorment, l'oració fúnebre.
4. Música d'entreacte (*Zwischenmusik*).
5. Oració o oracions de condol.
6. Recitació, música d'acompanyament i oració de consol.

Estructura bàsica per a una inhumació

Se seguia gairebé al peu de la lletra els passos suara esmentats però en la sisena part, és a dir, amb la música d'acompanyament, es treia el bagul de la sala o de la capella. Amb la música els parents s'aixecaven de les cadires o dels bancs, els familiars acompanyaven el

taüt i llavors seguien els altres convidats. L'orador caminava al costat dels parents més pròxims del difunt ben bé darrere la caixa de morts. La comitiva fúnebre romania a una certa distància de la tomba (no s'especifica, enlloc, quina era aquesta distància). Llavors es procedia a enterrar, amb l'acompanyament d'una marxa fúnebre, el fèretre (que acostumava a estar cobert amb una espècie de mortalla i flors). A continuació, i abans de tancar la tomba, es tirava un ram de flors o bé un grapat de terra a sobre. L'orador trepitjava el sepulcre, o una part d'aquest, i pronunciava quatre paraules de comiat. Normalment, els presents no s'esperaven que el bagul estigués enterrat del tot, sinó que marxaven abans. L'endemà, la família solia visitar novament la tomba i hi tornava a portar flors.

Amb la finalitat que quedi més clar el desenvolupament d'unes exèquies reproduiré ara i aquí el funcionament d'un funeral celebrat el 1969, a la una del migdia, a la Capella principal del cementiri de Leipzig. De la difunta només se n'especifica el nom, Käte May³³⁸.

“Entrada dels convidats a la capella del cementiri (sona música d'orgue).

Música (Andante de la Simfonia número 5, en Do Major op. 67 de Beethoven, interpretada per un quartet de corda).

Recitació: Tota la humanitat de Johannes R. Becher.

Oració fúnebre executada pel Dr. Robert Zoppeck. (Aquí no traduiré tota l'oració perquè crec que, pel que s'ha expressat fins ara, ja queda clar el tipus de contingut que podia tenir.)

Música (la Internacional interpretada a l' orgue).

Oració de condol de la DFD (Unió Democràtica de les Dones a Alemanya).

Música (Adagio de Franz Schubert, interpretat per un quartet de corda).

Recitació: es llegeix l'epíleg de Louis Fürnberg. (En aquest cas també considero reiteratiu traduir aquesta recitació.)

Música (Preludi de F. Chopin, interpretat per un quartet de corda).

*Sortida dels convidats i dels familiars de la capella al so d'una música d'orgue”.*³³⁹

L'exemple que s'acaba de reproduir pertany a una cerimònia d'incineració, per aquest motiu no es citen els passos cap a la tomba ni el que allà s'hi realitza.

Festa familiar

Després de la cerimònia fúnebre efectuada al cementiri s'acostumava a celebrar una "festa de comiat". Aquest costum no té, ni de bon tros, origen en el règim socialista de la RDA ja

³³⁸ “Alles hat am Ende sich gelohnt.” Obra citada, p. 12.

³³⁹ “Alles hat am Ende sich gelohnt.” Obra citada, p.12.

que és molt antic, tot i que no puc dir a quin segle es remunta, i també estava arrelat, i de fet encara ho està, a tota Alemanya.

És curiós de constatar que així com totes les festes associades al casament es poden trobar descrites als fullets publicats pel Règim i, consegüentment, s'hi explica el sentit, el com i el perquè s'han de tirar endavant, en el cas de les exèquies no s'explicita enlloc la importància familiar de la celebració de la festa íntima (o familiar). És, doncs per aquesta raó que la descripció que faré de la trobada no serà tan detallada com ho han estat les altres. En no haver trobat documents que hi estiguin relacionats, no puc esmentar la significació que des de l'Estat es donava a tal esdeveniment. (De totes maneres crec que cal remarcar que els ideòlegs del Règim no es van entretenir a exposar la particularitat de la festa fúnebre familiar i que algun motiu deu haver-hi, sobretot si ho comparem amb la minuciositat amb què es comentava qualsevol aspecte dels altres rituals.)

Després dels funerals, la comitiva fúnebre es dirigia a un restaurant, o a la casa del difunt, si és que aquesta era prou gran i els familiars ho volien així. Segons m'han explicat els entrevistats, els familiars preparaven o feien preparar un àpat o un banquet amb els “darrers” diners del difunt. Aquesta celebració, que rebia el nom de *Leichenschmaus* (literalment, menjar-se el mort), tenia el sentit originari de reunir tots els afectats per la pèrdua d'un ésser estimat a fi de crear un espai de reflexió sobre el difunt, al mateix temps que d'acompanyament dels familiars, per part dels amics i coneguts en unes hores tan dures. Malgrat tot, la gent amb la qual vaig parlar em comentaren que trobaven bastant “macabre” tant el nom de la festa, com l'àpat en si i que si hagués estat per ells no ho hagueren preparat ja que l'únic que s'adonaven era, d'una banda, que davant la mort d'un ésser proper no tenien gana i, d'altra banda, que hi havia molts individus que “només assistien al banquet per emborratxar-se i menjar de gorra”.